

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜTERCİM HAYRİ BEY'İN MESNEVÎ-İ ŞERİF
TERCÜMESİ

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim AKYOL

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜTERCİM HAYRİ BEY'İN MESNEVÎ-İ ŞERİF
TERCÜMESİ

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim AKYOL

ankırı - 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
TEZ KABUL VE ONAY.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Mesnevi.....	1
1.2. Süleyman Hayri Bey'in Dönemi.....	1
2. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN HAYATI	3
2.1. HAYATI	3
2.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ	6
2.3. ESERLERİ	6
2.3.1. Mesnevî-i Şerîf Tercümesi.....	6
2.3.2. Güvâh-ı Dil	7
2.3.3. Hayri Bey Kütüğü	7
2.3.4. Hayrî'l-Lugat.....	7
3. MEVLANA VE MESNEVÎ.....	9
3.1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI.....	9
3.2. MEVLÂNÂ'NIN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	18
3.3. MEVLÂNÂNIN ESERLERİ	20
3.3.1. Divan-ı Kebir	20
3.3.2. Mesnevî.....	20
3.3.3. Fîhi Mâ Fîh.....	20
3.3.4. Mektûbât	21
3.3.4. Mecâlis-i Seb'a.....	21
3.4. MESNEVÎ'NİN ÖZELLİKLERİ.....	21
4. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVÎ TERCÜMESİ.....	23
4.1. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	23

4.1.1. Mesnevî'nin Şekil Özellikleri	24
4.1.2. Mesnevî Tercümesinin Dil Özellikleri.....	24
4.2. DİĞER MESNEVÎ TERCÜMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	25
4.3. SÜLEYMAN HAYRÎ BEY'İN MESNEVÎ TERCÜMESİ.....	27
4.3.1. Meşnevî-i Şerîf Tercümesi	27
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	91
EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	146

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Mütercim Hayri Bey'in Mesnevî-I Şerif Tercümesi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

7/ 4 / 201..

İmza

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM tarafından hazırlanan “Mütercim Hayri Bey’in Mesnevî-I Şerif Tercümesi” başlıklı bu çalışma, 07.04.2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. İbrahim AKYOL	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Fatih SONA	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Coşkun	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî yaşadığı dönemdeki aile durumu, çevresi, dönemin imkân ve şartları dikkate alındığında, dünyada pek az kişiye nasip olacak şekilde bir eğitim ve tedrisat olanağı bulmuş, çok yönlü ve üstün donanımlı bir âlim, bir bilge kişilik olarak dünyaya eşsiz bir eser bırakmış ve bu eser onun yaşadığı dönemden günümüze kadar yüzlerce yıl ilim, düşünce, tasavvuf ve teoloji dünyasına ışık tutarak ilham kaynağı olmuştur. Mesnevî başta olmak üzere eserleri doğu ve batı dünyasında her daldan ilim, kültür ve edebiyat erbabını etkilemiş, birçok dile çevrilmiş, araştırmalar yapılmış ve sırları merak edilmiştir.19. yüzyıla kadar Mesnevî birçok dilde tercüme edilerek geniş açıklamalı tercümeleri, yani “şerh”leri yapılmış, büyük âlim, mutasavvıf ve şairler bu eseri daha çok kişiye ulaştırma gayretine girişmiştir. Bunlardan birisi olan şair, mutasavvıf ve devlet adamı Süleyman Hayri Bey bu mümtaz eseri manzum şekilde tercüme etmek istemiş ancak baştan bir bölümünü tercüme edebilmiştir. Bu çalışmada Süleyman Hayri Bey’in Osmanlı Türkçesi halindeki tercümesi transkript edilerek günümüz dilinde eseri manzum olarak incelemek isteyenlerin istifadesine sunulması amaçlanmıştır. Bu çalışmada değerli vaktini ayırarak her aşamada yardımını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Akyol’a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Tezin Başlığı : Mütercim Hayri Bey'in Mesnevî-I Şerif Tercümesi
Tezin Yazarı : Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Danışman : Doç. Dr. İbrahim AKYOL
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Türü : Yüksek Lisans Tezi
Kabul Tarihi :07.04.2023

Süleyman Hayri Bey Osmanlı Devletinde birçok devlet vazifesinde görev yapmış bir devlet adamı, divan şairi ve yazardır. Bir divan şairi olarak tarihin en önemli eserlerinden biri olan “Mesnevî”nin tercümesini yapmak istemiş, ancak bir bölümünü tercüme etmiştir.

Mesnevî; Mevlânâ'nın Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif ve tasavvuf konularındaki hikâyeleri mesnevi nazım biçimiyle yazdığı didaktik bir eserdir. Süleyman Hayri Bey, tarihte birçok tercüme ve şerhleri yapılmış olan eserin birinci cildinden bir bölümünü yine manzum olarak tercüme etmiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Süleyman Hayri Bey'in hayatı hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Mevlânâ ve yaşadığı dönem hakkında genel bir çerçeve çizilerek Mesnevî eserine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Hayri Bey'in Osmanlı Türkçesi ile yazdığı Mesnevî Tercümesi transkript edilerek diğer tercümelerle karşılaştırması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Süleyman Hayri Bey, Mevlânâ, Mesnevî, Tasavvuf, Divan.*

ABSTRACT

Thesis Title : Translation of Mesnevi-I Şerif by the translator Hayri Bey
Author : Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. İbrahim AKYOL
Department : Turkish language and literature
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 07.04.2023

Süleyman Hayri Bey is a statesman, divan poet and writer who served in many state duties in the Ottoman Empire. As a divan poet, he wanted to translate "Mesnevî", one of the most important works of history, but he translated only a part of it. Mesnevî is a didactic work in which Mevlânâ wrote stories about the Qur'an, hadith and mysticism in the style of mesnevi. Süleyman Hayri Bey translated a part of the first volume of the work, of which many translations and annotations were made in history, again in verse. In the first part of this study, information will be given about the life of Süleyman Hayri Bey, and in the second part, a general framework will be drawn about Mevlânâ and the period in which he lived, and his masnavi work will be mentioned. In the third chapter that Masnavi Hayri Bey wrote in Ottoman Turkish translation of the transcript will be made by comparison with other translations.

Keywords: *Süleyman Hayri Bey, Mevlânâ, Mesnevî, Tasavvuf, Divan.*

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
HÜTAD	: Hacettepe Üni, Türkiyat Araştırma Merkezi
H.z.	: Hazreti.
i.k.t.m.	: İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
e.t.	: Erişim tarihi

1. GİRİŞ

1.1. Mesnevi

“Mesnevî” sözcüğü bir nazım şeklinin adıdır. Fars Edebiyatı, Tasavvuf Edebiyatı ve Türk Edebiyatında; hikâye, destan ve konuları hikayeleştirerek anlatmak için başvurulmuştur. Ancak Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin, Kur’an ve Hadislerle ilgili hikâyeleri şiir şeklinde yazdığı dinî, tasavvufî, sosyal hatta psikolojik eserine bu ismi vermesiyle zamanla yalnızca Mevlânâ’nın eserini ifade eder hale gelmiştir. Artık “mesnevi” denildiği zaman yüzyıllar öncesinden günümüze kadar bütün dünyaya feyiz vermiş olan Mevlânâ’nın bu eseri akla gelmektedir. Bu emsalsiz eserin birçok dilde çeşitli tercümeleri yapılmıştır. Bu tercümelerden biri de bu çalışmanın konusu olan Süleyman Hayri Bey’in Mesnevî tercümesidir.

Mesnevi kelime olarak; ikilik, ikili, ikişer, bükülmüş, bir şeyi ikiye katlamak, bir şeyi diğer şeye katmak, çift hale getirmek gibi anlamlara gelmektedir. Edebi alanda ise iki mısralı beyitlerden oluşan, beyitlerin kendi aralarında kafiyeli olduğu vezinli bir nazım çeşitidir.

Hiz. Mevlana’nın eseri olan Mesnevi ise, Mevlana’nın sohbet, ders anlatılarının, oğlu ve öğrencileri tarafından kaydedilerek, mesnevi tarzında kaleme alınması ve kendisinin kontrolünden geçmesi suretiyle meydana gelmiştir.

1.2. Süleyman Hayri Bey’in Dönemi

Süleyman Hayri Bey, Osmanlı Devleti’nde çeşitli görevler yapmış bir devlet adamıdır. Hayri Bey divan şairi ve yazar olmakla beraber tasavvuf ve metafizik ilimleri ile de ilgilenmiş bir âlimdir. Siyasal bilgiler, biyoloji, kimya alanlarında eğitim almıştır. Hattatlık derecesinde hüsn-ü hat yeteneği vardır. Şairliği yanında kimya, biyoloji gibi ilimlere de vakıf olması, ebced hesabıyla bir isim kütüğü oluşturmaktan metafiziğe de ilgi duyduğu aşikâr olduğuna göre, tasavvuf, metafizik ve varlığın sırlarına merak duymuş olmalı ki bu konularda ulaşılabilecek en önemli eser olan Mesneviyi incelemiştir. Bu büyük eseri tercüme ederek bu yolda bir hizmet ortaya koymak istemiştir.

Diğer taraftan şairin yaşadığı dönemde çeşitli ulema, devlet adamı ve şeyhülislamın, şiir, divan ve tasavvuf gibi konularda çalışmalar yapıp eserler ortaya koyması, toplumda bir merteye vesilesi haline geldiği görülmektedir. Süleyman Hayri Bey de, şiirde iddialı olduğu çeşitli beyitlerinden görüldüğü üzere tasavvuf konusunda da eser vererek kendini kanıtlamıştır. Nitekim yaptığı tercüme ile ilgili eleştiriler de vardır.

Hayri Bey'in tercümesi 48 sayfadan oluşmakta ve Mesnevi'nin ilk 170 beytini kapsamaktadır. Hayri Bey takdim, Mesnevi hakkında bilgi ve eserin daha iyi anlaşılabilmesi için uyarılar yaptıktan sonra manzum olarak tercüme yapmıştır.

2. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN HAYATI

2.1. HAYATI

Süleyman Hayri Bey, Kayseri'nin Tavlusun beldesinden Abdülkadir Efendi ile Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın torunlarından olan Fatma Hanım'ın oğludur.¹ Süleyman Hayri Bey, 10 Şubat 1844'de Nevşehir'de doğdu, ilkokul eğitimini Nevşehir ve Kayseri'de tamamladı, bir süre sonra ailesi ile birlikte İstanbul'a taşındı.²

Süleyman Hayri Bey Damat İbrahim Paşa'nın torunlarından olması sayesinde daha 12 yaşında iken Reşit Paşa'nın talimatıyla Enderun'da eğitime başlama şansı yakalamıştır.³ Enderun'u bitirdikten sonra eğitimine Mülkiye Mektebin'de devam etti. Üç yıl Mülkiye eğitiminin akabinde Darülfünun'a başladı. Darülfünun'da eğitimini tamamlayan Süleyman Hayri, Enderun'da saray görevlisi olarak ilk devlet görevine atanmıştır.⁴ Genç yaşta hizmetli olarak başladığı Enderun'daki görevine daha sonra mektebi inşa öğretmeni olarak devam etmiştir.⁵

Enderun ve çeşitli devlet kademelerinde; öğretmenlik, gümrük memurluğu gibi vazifelerde bulunan Süleyman Hayri Bey devlet büyüklerine kasideler yazmıştır.⁶ Sultan Abdülaziz'e yazdığı kasidelerden çeşitli hediye ve bahşişler almış, bu sayede 1871 yılında gümrük muhafaza evrak ve yazı işlerine, Mahmud Nedim Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde ise Yanya Vilayetine haber müfettişliğine atanmıştır. Daha sonra tekrar gümrük memurluğuna tayin edilerek 1874 yılında Gümrük Muhafaza Muavinliğine kadar yükselmiştir.⁷

Süleyman Hayri Bey devlet memurluğu dışında yazarlık da yapmıştır. Gazete makaleleri yazmış, Basiret Gazetesi'nde yazdığı bir makale nedeniyle görevinden

¹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.1, MEB, İstanbul- 1969, s.620.

² Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri
e.t.: 23.02.2022.

³ Atabey Kılıç, "Hayrî" Kayseri Ansiklopedisi, Kayseri B.B. Kültür Yayınları, C. 3 2013, s.176.

⁴ Nevşehirli Süleyman Hayri Bey,

⁵ İnal, a.g.e., s.620.

⁶ Kılıç, a.g.e., s.176.

⁷ İnal, a.g.e., s.620.

alınarak 4 yıl Kayseri ve Yozgat'ta sürgün yaşamak durumunda kalmıştır, sürgün cezasının akabinde padişahın emriyle tekrar görevine iade edilmiştir.⁸

Süleyman Hayri Bey henüz 47 yaşında iken 1891 yılında İstanbul'da vefat etmiş, Kadıköy'de Kuşdili'nde bulunan mezarlığa defnedilmiştir.⁹ Ülkemizin yetiştirdiği ilk portre ressamlarından olan İbrahim Feyhaman Duran, Süleyman Hayri Bey'in oğludur.¹⁰ Günümüze kadar gelen Hayri Bey'in tek portresi oğlu tarafından yapılmıştır.¹¹

İsmail Safa Bey, Hayri Bey'in ölümüyle ilgili şu şiiri yazmıştır;

"Mesnevî'yi çalışıb tercemeye Hayri Bey

Dinle naydan dedi çok geçmedi çaldı düdüğü

Şecer-i ömrü hazân Berzede-i merk¹² oldu

Yâdigârı olarak âleme kaldı kütiüğü" ¹³

Enderun'da çeşitli ilim dallarında eğitim alan ve devlet görevlerinde uzun yıllar vazife yapmış olan Süleyman Hayri, aynı zamanda "Hayrî" mahlasıyla şiirler yazmış bir divan şâiri olarak çeşitli eserler vermiştir. Bu eserlerden bir tanesi de bu çalışmanın konusunu oluşturan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin bir bölümünün tercümesidir.

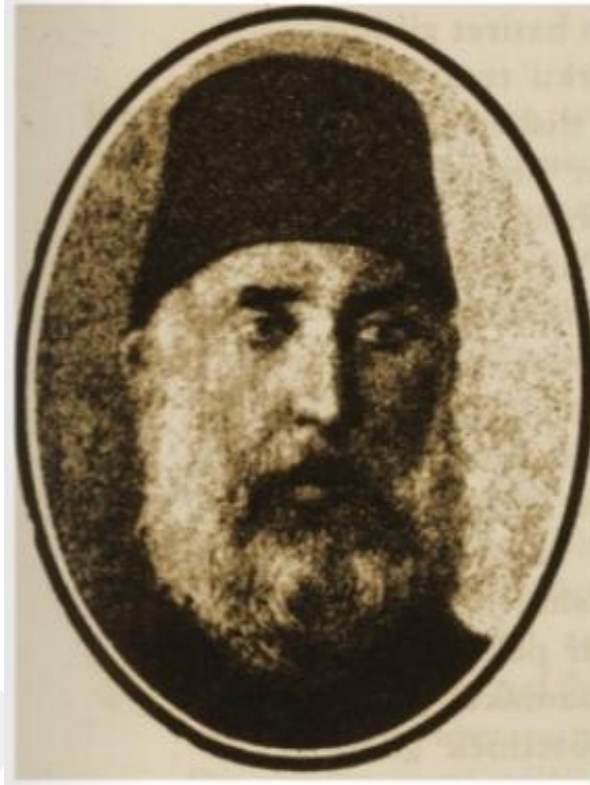
⁸ Süleyman Hayri Bey, s. 10.

¹⁰ Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri, Erişim Tarihi: 23.02.2022.

¹¹ Nevşehirli Süleyman Hayri Bey

¹² Doğru yazılışı bu şekilde yazılmış olmasına rağmen ilgili kaynakta "berzedei merk" şeklindedir.

¹³ İnal, a.g.e., s.621.

Hayrî (Süleyman Hayrî Bey)

Resim 1: Süleyman Hayri Bey.¹⁴

¹⁴ Kılıç, a.g.e., s.176.

2.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Süleyman Hayri Bey bir devlet adamı, divan şairi ve yazar olarak çok yönlü bir kişilik sergilemektedir. Nitekim siyasal bilgiler, biyoloji, fen, kimya alanlarında tahsil gördüğü gibi, devlet adamı olarak evrak işleme, yazı işleri ve Enderun'da yazı öğretmenliği yapması ve hattatlık derecesinde hüsnü hat yeteneği olduğu bilinmektedir.¹⁵ Âlim bir kişi olması ve şairliği yanında ebced hesabı bilecek kadar metafizik ve tasavvuf merakı da âşikâr olduğuna göre muasırlarına biraz daha renkli kişiliği olduğu kütüğü gibi değişik, farklı eserler vermesinde ve çeşitli eleştiriler almasında kendini göstermektedir.

Hayri Bey şiirde kaside, gazel, şarkı gibi hemen her türden manzum örnekler vermiş, bunların büyük kısmını da divanı olarak görülen “Güvâh-ı Dil” adlı kitabında bir araya getirmiştir.

Hayrî'nin şiirlerinde daha çok aşk teması görülmektedir. Gazelleri klasik tarzdadır.¹⁶ Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bazı eserlerinde bulunan mukaddime bölümlerinde kendine övgüler yapmıştır.¹⁷

2.3. ESERLERİ

2.3.1. Mesnevî-i Şerîf Tercümesi

Bu çalışmanın da konusu olan Süleyman Hayri Bey Mesnevî'nin bir kısmını tercüme ettiği eserdir. 48 sayfadan oluşur. Manzum bir tercümedir. Hayri Bey, eser hakkında bilgi verdikten sonra manzum bir mukaddime yazarak tercümeye başlamıştır. Hayri Bey'in Tercümesi ile ilgili çalışma ve eleştirilerde Mesnevî'nin sadece başlangıç bölümünü tercüme ettiği ittifakla geçmektedir. Eleştirilerde yine bu yönde vurgulama ve hicivler yer almaktadır. Genç yaşta vefat ettiği ve öğretmenlik ve devlet görevinden kendisine kalan zamanın da kısıtlı olduğu dikkate alındığında, tüm bu verilere binâen Hayri Bey'in Mesnevî'nin sadece bir bölümünü tercüme ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

¹⁵ İnal, a.g.e., s.620-622.

¹⁶ Mehmet Fatih Köksal, Hayrî, Süleyman Hayri
, Erişim Tarihi: 23.02.2022.

¹⁷ İnal, a.g.e., s.622.

2.3.2. Güvâh-ı Dil

Süleyman Hayri Bey'in kaside, gazel ve şarkılardan oluşan bir eseridir. Eserin ismi "Gönül Şahidi" anlamına gelmekte olup 1874'de basılmıştır. 32 sayfadan oluşan eser, Süleyman Hayri Bey'in şiirlerinden seçerek oluşturduğu bir divan olarak kabul edilebilir.¹⁸ Bu eserde divan edebiyatı tarzlarının neredeyse tamamının nazım unsurlarından örnekler sergileme gayretinde olan Hayrî Bey'in gazelleri dikkate alındığında gazel örneklerinde klasik şairleri örnek aldığı söylenebilir. Hayri Bey'in şiirleri genel itibarı ile aşk konusunu ele almaktadır.¹⁹

2.3.3. Hayri Bey Kütüğü

Süleyman Hayrî Bey'in çocuklar için ebced hesabıyla tespit ettiği 30'ar adet isim ve takma adın yer aldığı bir eseridir. Eserde 24 beyitten oluşan manzum bir önsöz bulunmaktadır.²⁰

2.3.4. Hayrî'l-Lugat

Türkçe-Arapça-Farsça hakkında yazılmış manzum lugattir.²¹

Bunların eserlerinin dışında, Âdâbu'l-mulûk, Âdâbu'l'udebâ, Bahru'l-kâfiye adlarında eserlerinin olduğu kendisi tarafından beyan edilmiş,²² ayrıca bir de oğluna, büyüdüğünde okuması için yüz kırk bir beyitten oluşan bir "pendnâme" şiiri yazmıştır. Oğlu beş yaşındayken henüz kırk yedi yaşında vefat eden Süleyman Hayri, bu şiirde sanki öleceğini anlamış gibi, oğluna tavsiyelerde bulunmuştur..²³

"Pendnâmesinde oğlundan, iyi ahlaklı, dinine bağlı, çalışkan, güvenilir ve bilgili bir insan olmasını isteyen Şair Süleyman Hayri Bey, oğlunun okudukça kendisini anmasını dilediği pendnâmesinde şöyle başlıyor; "Feyhamanım beni dinle imdi. Zikret Allahını Peygamberini. Hiç unutma peder ve maderini" "Hak du alemde be-kâm ede seni. Dilerim hayr ile yad eyle beni" Feyhaman da bu

¹⁸ Kılıç, a.g.e., s.176.

¹⁹ Faruk Güclü. "Osmanlı Dönemi Şairlerinden Nevşehirli Süleyman Hayri Bey",

*manzumeyi gerçekten yaşamı boyunca sık sık okumuş, bu sözler ona yol gösterici olmuştu.*²⁴

²⁴ İrepoğlu, a.g.m.

3. MEVLANA VE MESNEVİ

3.1. MEVLÂNÂ'NIN HAYATI

Asıl adı “Muhammed” olup “Celâleddin” lakabıdır, bir süre Rum ilinin efendisi anlamında, “Mevlâna-yı Rum” lakabı kullanılmış, ancak ekseriyetle “Efendimiz” anlamındaki “Mevlânâ” lakabı günümüze kadar kullanılagelmiştir. Bazı eserlerde “Hüdâvendigâr” lakabıyla kendisine hitap edildiği de görülmüştür.²⁵ Mevlânâ lakabı ilk olarak Sultan Veled, Şems-i Tebriz’i ve sevenleri tarafından kullanılmaya başlamıştır. “Rûmî” eki ise “Rum ilinden”, “Anadolulu” gibi anlamlara gelmekte olup, Anadolu’da Konya’da yaklaşık elli yıl kadar bulunması ve orada medfun olması sebebiyledir.²⁶

Mevlânâ, 30 Eylül 1207’de Türkistan coğrafyasının önemli merkezlerinden olan Horasan bölgesindeki Belh şehrinde doğmuştur. Belh Şehri günümüzde Afganistan’ın kuzeyinde bir şehirdir. Mevlânâ’nın doğduğu tarihlerde Belh Şehri Harzemşahların başkentidir.²⁷ Mevlânâ’nın babası Âlimler Sultanı olarak anılan Bahâeddin Veled’dir ve soyu Ebu Bekir’e kadar ulaşmaktadır.²⁸ Aynı zamanda anne tarafından da soylarının Hz. Ali’ye ulaştığı kaynaklarda geçmektedir. Türk olması ile ilgili tartışmalar ise bir rubaisinde geçen “aslım Türk’tür” sözlerine dayanılarak son dönemlerde ortaya çıkmıştır. Annesi asil bir aileden olan Emir Ruknetin’in kızı Mümine Hatun’dur, babaannesi ise Harzemşah sultan Emetullah Sultan’dır. Büyükbabası Nişaburlu Raziyuddin’in öğrencilerinden Hüseyin Hatîbî’dir.²⁹

Mevlânâ 5 yaşlarında iken babası Belh şehrini terk ederek, hac için yola çıkmış, Bağdat’a ulaşmış, Küfe yolunda Moğollar tarafından Belh şehrinin işgal edildiğini öğrenmiştir.³⁰ Bahâeddin Veled hac dönüşünde Şam’a gitmiş, daha sonra Malatya,

²⁵ Bediüzzaman Fûrûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, (Çev: F. Nafiz Uzlu), Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, (Aralık,2005), s.49.

²⁶ Selahaddin Hidayetoğlu, *Hazreti Mevlana Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*, Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, 2005, s.13.

²⁷ Fûrûzanfer, a.g.e., s.15.

²⁸ Süleyman Hayri, *Mesnevi Şerif Tercümesi*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1308, s.8.

²⁹ Hidayetoğlu, a.g.e., s.14.

³⁰ Fûrûzanfer, a.g.e., s.60.

Sivas ve Erzincan'ı dolaşarak Akşehir'e³¹ geçmiş ve kendi adına yapılan medresede ders vermeye başlamıştır.³²

Akşehir'de kalmalarına vesile olan Fahrettin Padişah ve eşinin vefat etmesi nedeniyle birçok beldeden konaklayıp göçerek sonunda yolları Karaman'a ulaştılar ve Emir Musa'nın yaptırdığı medreseye yerleştiler.³³ Karaman'daki bu medresede 7 yıl kadar müderrislik yapan Bahaeddin Veled, Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın isteği ile Konya'ya yerleşti.³⁴

Kaynaklarda, Bahaeddin Veled'in Belh şehrini terk ederek önce hac vazifesi için Mezopotamya'yı ve Arabistan'ı geçmesi, sonra Konya'da karar kılana kadar Anadolu'yu dolaşmasını gerektiren bu yolculuğa çıkış sebebinin; Belh şehrindeki bazı âlimler ile ihtilaflar yaşaması, o yıllarda şehirde yönetim sorunlarının olması ve yaklaşan Moğol tehlikesi gibi sebepler olabileceği geçmektedir.³⁵ “*Sanki, Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veled, Mevlânâ'mızın serpilip gelişeceği ve daha önemlisi görevini yerine getireceği yeri arıyordu.*”³⁶ Ancak sırlar âleminin sultanlarının bunun gibi büyük kararlar alması için böyle zâhirî sebepler yetmez, manevi bir işaret, bir rüya veya bir şekilde izin çıkması gerekir, vazife gelmeden izin çıkmadan hareket etmezler.³⁷ Anadolu'ya gelen birçok veli gibi mutlaka ulvî bir emir gelmiş olmalıdır.

Mevlânâ ve babası, bu uzun hicretlerinde uğradıkları bir çok yerleşim yerinde el üstünde tutularak ağırlanmış ve fikir alışverişinde bulunup irşadda bulunmuşlardır. Bu yolculuklarında ve uğradıkları şehirlerde karşılaştıkları dönemin ünlü âlim ve şeyhlerinden feyz almış, ilimlerini paylaşmışlardır. Bunlardan bazıları; Şihâbüddin Sühreverdî, Ferîdüddin Attar, Muhyiddin-i İbnü'l Arâbî, Evhadüddin Kirmânî gibi dönemin önde gelen âlim ve mutasavvıflarıdır.³⁸

³¹ Buradaki Akşehir, Konya-Akşehir olmayıp, Erzincan Akşehiri olarak bilinen, günümüzde Sivas'ın Şuşehri ilçesi olan beldedir. : Dursun Ayan, Mevlana ve Şuşehri, *HÜTAD Dergisi* (26),2, ss. 3-36.

³² . Reşat Öngören, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM Yayınevi, 2007, C. 29, s.441.

³³ Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri, (Çev:Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, C.1, 1973, s.120.

³⁴ , Öngören, a.g.e., s.441.

³⁵ Adnan Karaismailoğlu, *Mevlana ve Kültürümüz*, Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya, 2005, s.16.

³⁶ Sezai karakoç, Mevlâna, Diriliş yayınları, İstanbul, 2012, s.13.

³⁷ Karakoç, a.g.e., s.14.

³⁸ Karaismailoğlu, a.g.e., s.23-25.

Bu âlimlerden Ferîdüddin Attar ile karşılaştıklarında Mevlânâ'ya “Esrâr-nâme” adlı eserini hediye ederek, Bahaeddin Veled’e oğlunun yakın zamanda âlemde gönülleri fethedeceği yönünde tahminlerini ifade etmiştir.³⁹ Şam’a geldiklerinde orada Muhyiddin İbnü’l-Arabi ile görüşmüş, İbnü’l-Arâbî babasının arkasından yürüyen Mevlânâ’yı fark edince, “*Subhanallah! Bir okyanus bir denizin ardınca gitmekte*” sözleriyle Mevlânâ’nın hikmet ve sır sahibi bir kişi olacağını müjdelemiştir.⁴⁰

Belh’den birlikte göç ettikleri Semerkandlı Şerefeddin Lala’nın ahlak, edep ve güzellikte benzersiz kızı Gevher Hâtun varmış. 1226 yılında Mevlânâ ile Gevher Hatun büyük bir düğün yapılarak evlendi. Gevher Hatunla olan evliliğinden oğulları Sultan Veled ve Alaeddin dünyaya gelmiştir.⁴¹

Yedi yıl yaşadıkları Karaman’da Mevlânâ’nın annesi Mümine Hatun vefat etti ve burada defnedildi.⁴² Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat’ın davetleri neticesinde 1228 yılında Konya’ya hareket ettiler. Sultan Alaeddin kendilerini hürmetle karşılayarak saraya davet etti. Ancak Bahaeddin Veled, özetle “*Emirlere saray, imamlara medrese, gariplere kervansaray münasıptır.*” sözleriyle bu daveti geri çevirmiştir.⁴³ Sarayda kalmayı kabul etmeyen Bahaeddin Veled, Altunapa medresesine yerleşti ve burada çevresine ders vermekle vaaz etmekle ve ilmî çalışmalarla zaman geçirmiştir.⁴⁴

Sultan Alaeddin önemli vakıa ve durumlarda daima şeyh hazretlerine gelir duasını ve tavsiyesini alırdı. Bir gün şehrin kalesinin yapımını tamamlayınca Bahaeddin Veled’den görmesini istedi. Bahaeddin Veled, kaleyi gezdikten sonra “*sellere ve düşmana karşı kuvvetli bir kale yaptın, lakin mazlumların dua oklarına karşı ne yapabilirsin? Mazlumun duası burçları deler, dünyaları yıkar, öyleyse sen adalet ve ihsan kaleleri örüp, dua orduları kursan daha hayırlıdır*” demiş ve Sultan Alaeddin ömrünce adaletten ve iyilikten şaşmamıştır.⁴⁵

³⁹ Fűrüzanfer, a.g.e., s.62.

⁴⁰ Hidayetoğlu, a.g.e., s.18.

⁴¹ Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, (Çev:Tahsin Yazıcı), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973, I. Cilt s.120-121.

⁴² Öngören, a.g.e., s.442.

⁴³ Eflaki, a.g.e., s.122-123.

⁴⁴ Sâfi Arpaguş, *Mevlana Celâleddîn Rûmî (1207-1273)*, *İstem Dergisi*, 5(10), 2007, s.94.

⁴⁵ Eflaki, a.g.e., s.139-141.

1231 yılında Mevlânâ'nın babası seksen beş yaşında iken vefat etti. Bahaeddin Veled, vaaz ve nasihatlerini kendi kaleme alarak oluşturduğu değerli bir tasavvuf eseri olan Maârif'i miras bırakmıştı, bu eser Mevlânâ'ya katkısı olan önemli eserlerdendir. Nitekim Mevlânâ'nın ilk mürşîdi de Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veled olmuştur. Maârif tasavvuf konularını güçlü bir anlatımla aydınlattığı gibi üslup, dil ve edebi açıdan da çok etkili bir eser olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁶

Babasının vefatından sonra Mevlânâ, babasının vasiyeti ve ahalinin ısrarı ile babasının vazifesine kendisi devam etti. Bir yıl sonra babasının müritlerinden Şeyh Burhaneddin'in şehre gelmesiyle Mevlânâ kendisine mürit oldu.⁴⁷ Şeyh Burhaneddin Konya'ya geldiğinde önce Mevlânâ'yı sorularla imtihan etti, neticesinde, *"İlimlerde babandan bile üstün olmuşsun, ancak "kal" ilmini de öğrenmen gerekir."* dedi. Bu ilim ledün ilmi de denilen peygamber ve velilere nasip olan bir ilimdir.⁴⁸ Tasavvuf ilimlerinden bahsedilirken, herşeyin halini, durumunu ifade eden "Hal İlmi", sözlü ilimlerden bahsedilirken ise "Kal İlmi" kullanılmaktadır. nitekim "Kal" ifadesinin anlamı "söz" demektir.

Seyh Burhaneddin ilmi ve manevi olarak yüksek bir şahsiyet, sır ehli birisi olarak adeta babasının halifesi idi, Mevlânâ içtenlik, sadakat ve memnuniyetle hocasına tabi oldu ve dokuz yıl boyunca hürmetle hizmet etti. Bu dönemde Mevlânâ'nın hocasından aldığı nefis terbiyesi eğitimi, sır ve hikmetle dolu sohbetlerle pişip olgunlaştığı Mesnevîde de geçmektedir.⁴⁹

Yine bu döneme rastlayan yıllar Mevlânâ'nın eşi Gevher Hatun da vefat etmiştir. Daha sonra başka bir evlilik yaptı. Bu evlilikle bir üvey çocuk sahibi oldu ve zamanla bir kız bir de erkek çocuk dünyaya gelmiş.⁵⁰

Bu dönemde Moğol işgalinden kaçan âlimler çoğunlukla Şam şehrinde toplanmış, İbnü'l-Arâbî de son yıllarını burada geçirmişti. Bu yönü ile Şam ve Halep din ilimlerinin merkezi haline gelmişti.⁵¹ Mevlânâ, hocasının isteği üzerine eğitimini devam ettirmek, ilmini arttırmak için önce Halep'e ve ardından da Şam'a giderek bir

⁴⁶ Fűrüzanfer, a.g.e., s.76.

⁴⁷ Hidayetoğlu, a.g.e., s.19-21.

⁴⁸ Eflaki, a.g.e., s.143-144.

⁴⁹ Hidayetoğlu, a.g.e., s.22.

⁵⁰ Arpaguş, a.g.m., s.94.

⁵¹ Fűrüzanfer, a.g.e., s.82-85

müddet buralarda bulundu. Hadis, fıkıh, tefsir gibi nakli ilimlerle beraber fen ilimlerinde zamanın ünlü âlimlerinden dersler aldı. Halep'te Hallaviyye medresesinde ders alan Mevlânâ, Şam'a geçerek Mukaddemiyye medresesine gitmek üzere yola çıktığı öğrenilince şehrin uleması karşılama yapıp hürmet gösterisinde bulunmuştur.⁵² Mevlânâ bu tekâmül seferinde çeşitli ilimlerde eşsiz bir mertebeye ulaşmış bulunan Kemaleddin B. Adim'den ders alma imkânı buldu.⁵³ Engin ilmi, kudreti, edebi yeteneği ile Melikü'l-ulema olarak bilinen Kemaleddin B. Adım Mevlânâ'nın eğitimine ayrıca önem göstermiştir.⁵⁴

Mevlânâ geri döndüğünde hocası, ilmi açıdan daha da yükselip eşsiz mertebelere ulaşan talebesinin, nefis ve kibrin tuzaklarına düşmemesi için manevi ruhi terbiyeye devam etmeye karar verdi. Mevlânâ'yı "*Çile çıkarmak*" diye tabir edilen ve tek başına kapalı bir yerde perhiz, sabır, tahammül, tevekkül ve ibadet yaparak geçirilen nefis terbiye dersine arka arkaya 3 kez tabi tuttu ve neticesinde başarısından dolayı tebrik ederek, iltifat, nasihat, tembih ve irşad vazifelerini bildirdi.⁵⁵ Şeyh Burhaneddin son olarak Mevlânâ'ya sarıldı ve akli, nakli bilimlerde benzerinin zaten olmadığını, şimdi ise ruhani âlemlerde velilerin, nebilerin parmakla gösterdiği birisi haline geldiğini söylemiş.⁵⁶

Seyyid Burhaneddin 1241 yılında Kayseri'de vefat etti, Mevlânâ, hocasının vefatından sonra manevi dünyasında büyük bir boşluk hissetti, yalnız kaldı, üzüntü çekip dertlendi. Böylece 5 yıl geçti, bu sürede irşat ve derslerini aksatmadı.⁵⁷ Mevlânâ'nın dini tasavvufi ilimler öğrettiği 400 öğrencisi ve 10.000 den fazla müridi varmış.⁵⁸

Mevlânâ'nın kederli geçen bu yıllarından sonra 1244 tarihinde Şems-i Tebrîzî ile karşılaşması hayatındaki dönüm noktalarından biri oldu. Mevlânâ ile Şems-i Tebrîzî'nin ilk karşılaşmalarının kimilerine göre Şam'da olduğu kimilerine göre ise Konya olduğu rivayet edilir ve karşılaşmaları ile ilgili çeşitli hikâyeler

⁵² Öngören, a.g.e., s.442.

⁵³ Karaismailoğlu, a.g.e., s.18-20.

⁵⁴ Eflaki, a.g.e., s.157.

⁵⁵ Hidayetoğlu, a.g.e., s.24.; Öngören, a.g.e., s.442

⁵⁶ Fûrûzanfer, a.g.e., s.87.

⁵⁷ Öngören, a.g.e., s.442.

⁵⁸ Hidayetoğlu, a.g.e., s.24.

anlatılmaktadır.⁵⁹ Hatta ilk karşılaşmalarının Mevlânâ'nın tahsil için hocası Şeyh Burhaneddin'in Şam'a gönderdiği dönemde Mukaddemiye Medresesin'de olduğu bazılarına göre Şems'in Mevlânâ'nın elini öptüğü bazı rivayetlerde ise Mevlânâ'nın Şems'in ayağına kapandığı geçmektedir. Mevlânâ kendisi 26 Kasım 1244 tarihinde Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya geldiğini Makâlât'a yazdırmıştır.⁶⁰

Şems-i Tebrizi'nin asıl adı Şemseddin Muhammed'dir, 1186 yılında Tebriz'de doğmuştur. Babası kumaş tüccarlığı yapan Melekdad oğlu Ali'dir. Şems'i Tebrizi'nin daha çocukken manevi kabiliyetlerinin olduğu, sema yaptığı bilinmektedir.⁶¹ Tebrizi, ilk eğitimlerini bitirdikten sonra Şeyh Ebu Bekir Sellebaf'ın müridi oldu ve onun tedrisine girdi, ancak daha yüksek mertebelere ulaşmayı, daha farklı ilimleri keşfetmeyi aklına koymuştur.⁶²

Şems, dönemin âlim, gezgin ve ulularıyla görüşmek, sohbet ve ilimlerinden feyz almak ve aradığı samimi dosta kavuşmak için seyahatlere başladı. Bu seyahatlerinde Bağdat, Halep, Şam, Kayseri, Sivas, Erzurum gibi Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasının önemli şehirlerini gezmiş ve Evhadüddin-i Kirmani, Seyyid Burhaneddin Muhakkik, İbnü'l-Arâbî gibi âlim ve mutasavvıflarla görüşüp ders ve sohbetlerinde bulunarak, tasavvuf, kimya, nücûm, riyazat, ilahiyat, mantık gibi birçok ilimde mertebe kazanmıştır.⁶³

Şems diyardan diyara kendi ruhuna hitap edecek, sohbetini anlayabilecek bir dost ararken Allah'a kâmil dostlarından birisine ulaşmak için dua ediyordu, sonunda kendisine aradığı dostun Rum ilinde Sultânü'l-Ulemâ oğlu Muhammed olduğu ilham olundu ve böylece derhal Konya'ya gitti.⁶⁴ Nihayet iki engin deniz, iki büyük ruh, iki nur buluştuklarında Şems altmış yaşında, Mevlânâ ise otuzsekiz yaşında idi.⁶⁵

⁵⁹ Fûrûzanfer, a.g.e., s.97-101. ; Hidayetoğlu, a.g.e., s.25-26.

⁶⁰ Abdalbaki Gölpinarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir*, İşbankası Yayınları, İstanbul, 2007, s.28-29. ; Hayri, a.g.e., s.9.

⁶¹ Semih Ceyhan, *Şems-i Tebrîzî*, TDV İslam Ansiklopedisi, İSAM Yayınevi, 2007, C.38 s.551.

⁶² Hidayetoğlu, a.g.e., s.25.

⁶³ Ceyhan, a.g.e., s.551.

⁶⁴ Eflaki, a.g.e., s.162-163.

⁶⁵ Hidayetoğlu, a.g.e., s.25-26.

Mevlânâ, Şems ile tanıştıktan sonra müritleriyle, vaazla, dersleriyle ilgisini kesip tüm zamanını Şems ile sohbet etmeye ayırmaya başlar.⁶⁶

Şems’le olan sohbetlerinde Mevlânâ başka âlemlere girmiştir, ilahi aşkla kendinden geçerek sürekli sema etmiş. Mevlânâ adeta dış dünyaya kapısını kapatmıştır. Bu durumdan müritleri, dostları ve ailesi rahatsız oldular. Mevlânâ ile Şems’in aralarındaki sohbetlerin mukaddes sırlarına erişemeyenler dedikodu ve fitne üretmeye başladılar. Mevlânâ’yı kendilerinden uzaklaştırdığı için Şems’i suçladılar.⁶⁷ *“Bu adam kim oluyor ki şeyhimizi ırmağın bir saman çöpünü kapıp sürüklediği gibi kaptı da bizden ayırdı”* diye yakınmaya başladılar. Bu kıskançlıklar, iftiralar dedikodular, hoşnutsuzluklar, netîcesinde Şems 1246 yılında Konya’dan ayrıldı.⁶⁸

Tebriî’nin ayrılığı Mevlânâ’yı derinden etkiler ve inzivaya çekilir, üzüntü ve sessizliğe gömülür, kendini tamamen dış âleme kapatmış. Nihayet birgün ona hitaben bir mektup yazarak oğlunu onu bulmaya göndermiştir. Oğlu Şems’i bulup gelmeye razı etti ve babasına birlikte dönmüşlerdir.⁶⁹ Şems’in geri gelişi büyük mutlulukla ve sevinçle karşılandı, kutlama meclisleri kurulmuş, müritler özür dilemişlerdir.

Mevlânâ ve Şems yeniden sohbet ve tefekkür toplantılarına başladı. Dergâhlarına kapanıp sohbetlerine devam ettiler. Bu defa Sultan Veled ve Selahattin-i Zerkub’dan başkasını sohbetlerine almadılar.⁷⁰ Bu arada Mevlânâ Şems’i manevi kızı Kimya Hatunla evlendirmişti.⁷¹ Mevlânâ’nın bu kez aylarca Şems ile sohbet ederek zaman geçirmesi sonucunda yeniden söylentiler, hoşnutsuzluklar başladı. Müritler, dostları ve hatta şehir halkı da fitneye katıldı. Üstelik bu defa Mevlânâ’nın oğlu Aleaddin de Şems’in düşmanlarına katılmıştır.⁷² Şems etrafında kendisine yönelen kin, haset ve kötü niyetleri hissederek Konya’dan iyice soğudu, tamamen kaybolup öldü sanılmayı düşündü, Sultan Veled’e huzursuzluğunu dile getirdi ve *“Bak yine azgınlıkta*

⁶⁶ Öngören, a.g.e., s.443.

⁶⁷ Hidayetoğlu, a.g.e., s.28-29.

⁶⁸ Karaismailoğlu, a.g.e., s.20-21. ; Fûrûzanfer, a.g.e., s.102-107.

⁶⁹ Öngören, a.g.e.,s.444.

⁷⁰ Hidayetoğlu, a.g.e., s.29-30. ; Fûrûzanfer, a.g.e., s.111-114. ; Arpaguş, a.g.m., s.95-96.

⁷¹ Öngören, a.g.e.,s.444

⁷² Karaismailoğlu, a.g.e., s.20. ; Öngören, a.g.e.,s.444.

birleştiler, bu defa öyle bir gideceğim ki kimse nerede olduğumu bulamayacak.” dedi.⁷³

Bir süre sonra şems gerçekten de ani ve sessizce ortadan kayboldu. Bazı müritlerin şems’e suikast planladığı, hatta pusu kurup bıçakla saldırdıkları, şems’in yaralanıp, sonra ortadan kaybolduğu, suikast düzenleyenlerin arasında Mevlânâ’nın oğlu Aleaddin’in de bulunduğu söylenir.⁷⁴ Ancak Mevlevi kaynaklarının hiçbirinde şems’in suikaste uğradığı, vefatı, defnedilmesi konularında bir bilgi bulunmaz.⁷⁵

Mevlânâ şems’i bulabilmek için birkaç defa şam’a gitmiş, aylarca aramış bulamamıştır.⁷⁶ Mevlânâ’nın şems’i aramaya çıkması şems’in hakkındaki suikast ve katledilme iddialarının gerçek olmadığının delilidir.⁷⁷

şems kaybolduktan sonra Mevlânâ, Selahaddin Zerkubî’yi onun yerine koymuş, vefatına kadar bu dostluk devam etmiş, hatta oğlu Sultan Velele ile Zerkubî’nin kızını evlendirmiştir.⁷⁸ Ne yazık ki, zamanla kötü niyetli ve fesat insanlar ona da kıskançlık gösterip iftira ve fitneye başlamışlar, hatta suikast teşebbüsünde bulunup, başarısız olmuşlardır.⁷⁹

1258’de şeyh Selahattin’in vefat etmesi üzerine Mevlânâ kendisine sohbet arkadaşı olarak çelebi Hüsametlin’i seçti ve 10 yıl dostlukları sürdü. Kendisi Konya’da Ahilerin önderi olup, Ahi-Türkoğlu olarak bilinirdi ve Mevlânâ müridlerinden ve dostlarından ona tabi olmalarını, itaat etmelerini istemiştir.⁸⁰ Mevlânâ ancak çelebi Hüsametlin yanında mutlu huzurlu olurdu, kendisine “çelebi” lakabını da Mevlânâ verdi. Bu iki muhterem insanla geçen yıllar Mevlânâ’nın çevresi için de huzurlu verimli yıllar oldu. Nitekim Mesnevî’nin yazılmasında çelebi Hüsameddin’in etkisi vardır.⁸¹

⁷³ Fürüzanfer, a.g.e., s.114.;

⁷⁴ Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir*, s.34-36.

⁷⁵ Ceyhan, a.g.e.,s. 513-514.

⁷⁶ Karaismailoğlu, a.g.e., s.22.

⁷⁷ Fürüzanfer, a.g.e., s.117.

⁷⁸ Arpaguş, a.g.e., s.96.

⁷⁹ Öngören, a.g.e., s.444.

⁸⁰ Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir*, s.43-44.

⁸¹ Hidayetoğlu, a.g.e., s.34-39.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 17 Aralık 1273 tarihinde vefat ettiğinde cenazesine her dinden, her mezhebden büyük bir kalabalık eşlik etmiştir. O kadar kalabalık vardı ki, tabutuna dokunmak için izdiham yaşanmış görevliler sopa ve kılıçla kalabalığı kontrol etmek zorunda kalmıştır.⁸² Mevlânâ'nın defnedilirken kimsenin üzülp ağlamamasını vasiyet etmesi ve öldüğü günü kavuşma vakti olarak kabul etmesiyle ölüm gününe “şeb-i arus” (düğün gecesi) adı verilmiş ve her yıl “şeb-i arus” törenleriyle anılmıştır.⁸³

Mevlânâ'nın vasiyeti:

*“Ben size, gizli ve aleni Allah'tan korkmanızı, az yemenizi, az uyumanızı, az söylemenizi, günahlardan çekinmenizi, oruç tutmaya ve namaz kılmaya devam etmenizi, daima şehvetten kaçınmanızı vasiyet ederim. Halkın eziyet ve cezasına dayanmanızı, avam ve sefihlerle düşüp kalkmaktan uzak bulunmanızı, kerem sahibi olan salih kimselerle beraber olmanızı vasiyet ederim. İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır. Sözün hayırlısı da az ve öz olanıdır. Hamd yalnız tek olan Allah'a mahsustur. Tevhid ehline selam olsun.”*⁸⁴

⁸² Abdalbaki Gölpınarlı, *Mevlana, Divan-ı Kebir*, s.47-50.

⁸³ Karaismailoğlu, a.g.e., s.23. ; Öngören, a.g.e., s.445.

⁸⁴ Hidayetoğlu, a.g.e., s.41.

3.2. MEVLÂNÂ'NIN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mevlânâ'nın üstün bir tahsil gördüğü ve tasavvuf ehli olarak yetiştiği eserlerinde görülmektedir. Öyle ki babası vefat ettiğinde henüz 24 yaşında olmasına rağmen babasının yerine görevlendirilmiştir.⁸⁵ Sultanu'l-ulemâ olan babasının yerine kâfi görülmesine rağmen eğitime devam eden Mevlânâ babasının yakın dostu ve kendisinin de Belh'te Lalası olan Seyyid Burhanettin'den dokuz yıl terbiye aldıktan sonra yine hocasının isteği üzerine Halep'e giderek orada başta Kemalettin İbnü'l-Adim başta olmak üzere Hallaviyye M edresesin'de önemli âlimlerden dersler alarak tekamülüne devam etti. Daha sonra Şam'a geçti ve Mukaddimiye medresesinde eğitime devam etti. Şam'da Muhyiddin İbnü'l-Arâbî, Sa'deddin-i Hammuye, Osman-ı Rûmî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Sadreddin Konevî gibi dönemin bilinen âlim ve mutasavvıfları ile görüşmüş, fikir alışverişinde bulunmuş ve feyzlerinden faydalanmıştır.⁸⁶

Mevlânâ'nın ilk mürşidi Sultânü'l-ulemâ olan babasıdır. Daha çocukken sıır ehli ondaki ışıgı görmüş ve gelecekte gönül âlemlerine hükmedeceğini müjdelemişlerdir. Esrarnâme ve babasının Maârif kitabından çok etkilenmiştir. Maârif, Mevlânâ'nın babasının vefatından sonra geçirdiği sıkıntılı dönemde babasını hatırlatan, bir nevi babasının hasretini dindiren ve Mevlânâ'nın ilim ve düşünce dünyasında derin etkileri olan bir kitaptır.⁸⁷

Mevlânâ ilim yolunda yüksek mertebelere ulaştıktan sonra hocası Burhaneddin, nefis ve ruh terbiyesinin ardından hal öğrenimini yaptırmış, böylece hem ilmi yönden hem de manevi yönden pişmiştir.

Mevlânâ manevi yolculuğunu, “*hamdım, piştim, yandım.*” sözleriyle ifade eder. Mevlânâ'nın pişmesi, babası Bahaeddin Veled ve hocası Şeyh Burhaneddin'in terbiyesi ile yanması ise Şems'in aynasında gördüğü kendi yansımasıyla olduğu değerlendirilmektedir.⁸⁸

⁸⁵ Karaismailoğlu, a.g.e., s.19.

⁸⁶ Öngören, a.g.e., s.442.; Karaismailoğlu, a.g.e., s.19-20.; Füzüzanfer, a.g.e., s.79-86.

⁸⁷ Selman Karadağ, *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevi Tercümeleri Ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevi Tercümesi*, Selçuk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2018, s.50.

⁸⁸ Hidayetoğlu, a.g.e., s.28.; Ceyhan, a.g.e., s.513.

Arap ve İran edebiyatının inceliklerine vakıf, Farsçanın özelliklerini iyi bilen Mevlânâ, Rumcayı da bilmiş ve Yunan felsefesine de ilgi duymuştur. Dini tasavvufi bilgisinin yanında Yunan, Hint, Mısır gibi kültürlerini de bilmesi onun ve Mesnevî'sinin yüzyıllarca canlı kalıp tüm dünyada insanlara yol göstermesini sağlamıştır.⁸⁹ Mevlânâ'nın en önemli özelliği bütün mezheplere, hatta tüm dinlere hitap etmesi, dil ve ırk ayrımı yapmayarak tüm insanlığa seslenmiş ve öğretilerini yöneltmiştir.

Mevlânâ çevresine îmânı, ibadeti ve taati tâlim ettirirken hem çevresine hem de insanlığa ahlakı ve hoşgörüyü öğütlemiş, en güzel örneklerini de kendisi göstermiştir. Ahlak, hoşgörü ve tevazunun göstermelik değil, içten ve hakikî mahiyetini öğretmiştir. İslam ahlakını hayatında ve eserlerinde canlandırarak sunmuştur.⁹⁰

Özellikle Mesnevî başta olmak üzere eserlerinde didaktik (eğitici-öğretici) şiir tarzı hakimdir. Divanında ise lirik (duygusal) tarzda şiirler çoğunlukta olup aşk ve coşku unsurları ön plandadır. Mesnevî'de ilahi aşk ve tasavvuf konuları daha çok göze çarpar. Dil ve üslup olarak sade, açık, anlaşılır halk dilinde bir anlatım benimsemiştir. Halk dili Türkçe olsa da dönemin, bilim, edebiyat ve resmi yazışma dili Farsçadır. Mevlânâ da eserlerini Farsça yazmış ancak Türkçe ve Arapça şiirleri de mevcuttur. Mevlânâ şiirlerini ve sohbetlerini musiki ve semah ile zenginleştirerek etkisini arttırmıştır.

⁸⁹ Karadağ, a.g.e., s.58.

⁹⁰ Karakoç, a.g.e., s.52-56.

3.3. MEVLÂNÂNIN ESERLERİ

Mevlânâ'nın iki manzum yani şiir, üç de mensur yani düz yazı eseri vardır. Manzum olanlar Divanı ve Mesnevîsi, mensur olanlar ise Fîhi Mâ Fîh, Mecalis-i Seb'a ve Mektubât'tır. Eserleri Farsçadır ancak birkaç Arapça ve Türkçe yazılmış şiir ve mektupları da vardır.⁹¹

3.3.1. Divan-ı Kebir

Kelime anlamı olarak “Büyük Divan” demektir. Mevlânâ'nın kaside, gazel, rubaive şiirlerinden oluşmuş büyük bir manzum eserdir. Diğer yandan şiir ve gazellerde genellikle Şems, Şems-i Tebrizî mahlasları kullanıldığından Divan-ı Şems, olarak da bilinmektedir.⁹²

3.3.2. Mesnevî

Mesnevî, Mevlânâ'nın sevgiyi, gerçek aşkı, kul olmayı, tasavvufu ve adeleti ve ilahi meseleleri öğrettiği, güzel ahlâk, alçak gönüllülük, sabır, başkalarının iyiliğini istemek, doğruluk, şükretmek ve ibadet gibi hususların önemini anlatan uygulamalı bir eserdir.⁹³ Mesnevî, Mevlânâ'nın fikir ve ilmini hikâyeler yoluyla aktardığı mesnevi nazım şeklinde ve didaktik tarzda yazılmış 6 ciltlik şiir kitabıdır.⁹⁴

3.3.3. Fîhi Mâ Fîh

Bu eser, Mevlânâ'nın çeşitli vaaz, ders ve sohbetlerinin oğlu Sultan Veled veya müritleri tarafından not alınarak daha sonra bu notların bir araya getirilmesi ile oluşan olan eseridir. Eserde, Mevlânâ'nın tasavvufî düşünceleri ile şiir ve edebî anlayışı, dünya ve âhiret, velî ve nebî, mürşid ve mürîd, cennet-cehennem, insan, din, iman, aşk, irâde ve ibadet gibi konulardaki fikir ve anlayışı yer almaktadır.⁹⁵

⁹¹ Yakup Şafak, *Hazret-i Mevlana'nın Eserleri*, Konya Valili İ.K.T.M. Yayınları, 2004, s.11-12.

⁹² Öngören, a.g.e., s.446.

⁹³ Arpaguş, a.g.m., s.100.

⁹⁴ Füzüzanfer, a.g.e., s.179-182.

⁹⁵ Arpaguş, a.g.e., s.102.

3.3.4. Mektûbât

Mektubat, Mevlana'nın kendi dönemindeki önemli şahıslarla, devlet ricali ile ve çeşitli ulema mehtuplar vasıtasıyla yaptığı yazışmalar, tavsiyeler, görüşmeler ve fikir alışverişlerinden meydana gelmektedir. Çevresi ve yakınları ile yaptığı mektuplaşmalarda dâhil edilmiştir.⁹⁶ Bu eserden Mevlana'nın hayat serüveni ve yaşam tarzı, dünya ve insalığa bakış açısı, tavırları gibi birçok yönde bilgi bulunabilmektedir.⁹⁷

3.3.4. Mecâlis-i Seb'a

“Yedi Toplantı” anlamına gelen bu eser Mevlana'nın katıldığı yedi adet toplantıda yaptığı dini ve toplumsal konulardaki hitap, irşad ve anlatımların yazılmasından veya yaptığı vaazlardan yedi adedinin yazılmasından meydana gelmekte olduğu anlaşılmaktadır. Eserde Mevlana'nın ilham aldığı büyüklerden, Mesnevi ve Divan-ı Kebir'den de örnekler görülmektedir.⁹⁸

3.4. MESNEVÎ'NİN ÖZELLİKLERİ

Mesnevî, bir nazım şeklinin genel adıdır. Daha çok Arap ve Fars Edebiyatlarında kullanılan kendi aralarında kafiyeli olan beyitler halinde yazılan bir şiir biçimidir. Ancak Mevlânâ'nın bu isimdeki eserinden sonra Mesnevî denilince akla ilk gelen eser Mevlânâ'nın Mesnevî'si olmuştur.⁹⁹

Mesnevî, altı cilt olarak yazılmıştır, 25 bin beyit civarında. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle yazılmıştır.¹⁰⁰

Çelebi Hüsametdin' in teşviki ile bu kitap yazılmıştır. Mevlânâ Mesnevî'nin lafız ve vezinden ibaret olmadığını mananın önemli olduğunu söylemiş.

Mesnevî'de konular temsili hikâyeler ile anlatır. Mesnevî edebi alanda aşk, acı ve ayrılık konularını, dini tasavvufi alanda ilahi aşk, peygambere hürmet, ibadet,

⁹⁶ Füzûzanfer, a.g.e., s.196-198.

⁹⁷ Şafak, a.g.e., s.90-95.

⁹⁸ Hikmet Selçuk, “Mevlana'nın Hayatı ve Eserleri”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, (3),1998, ss.68-79, s.71. ; Şafak, a.g.e., s.96-100.

⁹⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990, s.6-7.

¹⁰⁰ Şafak, a.g.e., s.23-24.

tasavvuf konularını, insanlığa karşı ise sevgi, saygı, hoşgörüyü en samimi, en güzel, en etkili şekilde örnekleyerek işlemiştir.¹⁰¹

Bu eser ayet ve hadislerde geçen konuların hikayeleri ile dolu olduğu için "Kuran'ın özü" olarak ta anılmaktadır.¹⁰² Bu hikâyelerde içerik olarak dini ilimler, tarih, kültür vb sosyal bilimler ve tıbbî ilimler hakkında bilgi ve deneyimler aktarılmıştır.¹⁰³

Gelecekte, özellikle Mevlevihâneler çoğaldıkça çok sayıda dile tercümeler ve açıklamalı tercümeler yapılmıştır.¹⁰⁴

Mesnevî birçok dini tasavvufi ve edebi binlerce esere kaynaklık etmiş, yazarlarının fikir ve düşünce dünyasını etkilemiştir. Âşık Paşa, Nef'î, Nâbî, Şeyh Gâlib, Pertev Paşa, Yenişehirli Avnî gibi geçmişten günümüze kadar yaşamış birçok şair ve yazar Mevlâna'nın ve Mesnevî'nin etkisinde kalarak eserler vermişlerdir.¹⁰⁵

¹⁰¹ Karadağ, a.g.e., s.28.

¹⁰² Karadağ, a.g.e., s.30-34.

¹⁰³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mesnevi Tercemesi ve Şerhi*, s.6-18.

¹⁰⁴ Şafak, a.g.e., s.30-45.

¹⁰⁵ Karadağ, a.g.e., s.25.

4. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN MESNEVİ TERCÜMESİ

4.1. SÜLEYMAN HAYRİ BEY'İN TERCÜMESİNİN ÖZELLİKLERİ

Süleyman Hayri Bey'in Mesnevî Tercümesi, 48 sayfadan oluşur, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup, İSAM kütüphanesi nüshasından çalışılmıştır. Hayri Bey'in tercümesi manzum tarzda yazılmıştır.

Hayri Bey, Mesnevî'nin birinci cildinin başından 170 beyit kadarını tercüme etmiş, önsözünde Mevlânâ ve Mesnevî hakkında kısa ve sade mâlumat vermiştir.¹⁰⁶ Ayrıca eserin yedinci cild tartışmasına değinerek, “*şair Fuzuli'nin, Nefî'nin bile bir şiirini, kasidesini taklit etseler konunun uzmanları mutlaka fark eder, kaldı ki Mevlânânın eserini taklit etmeye kalksalar bilinir. Ancak ben diğer altı cildi tercüme ettikten sonra tekrar inceleyip fikir beyan edeceğim*” şeklinde görüşünü yazmıştır.¹⁰⁷

Hayri Bey eserle ilgili bilgiler verirken çok sayıda Mesnevî kopyasını inceleyerek tercümeyle başladığını bildirmiştir.¹⁰⁸

Hayri Bey'in tercümesi, manzum bir eserin yine manzum olarak kelime, cümle ve anlam bakımından çevrilmesinden oluşmuştur. Böyle bir çalışma manzum bir eserin nesir tercümesini yapmaktan daha zordur, zira önce tercüme edip sonra aynı anlamıyla ve yeni bir dilde manzum hale getirmek gerekmektedir. Ayrıca bu eser tasavvuf konulu bir eser olduğu için tam olarak çevrilmesi çok daha zor olacaktır. Nitekim tercümesinin başındaki “ihtar” kısmında yazar, eserin tasavvuf temelli olduğu için konu ve hikâyelerin açık olan ve açık olmayan, derin anlamları hatta gizli anlamları olduğu için okuyucuların bilgi ve birikimlerine göre farklı anlamları oluşacağı hususunu uyarmıştır. Geçmişte Nahîfî¹⁰⁹ ve Şakir Mehmet Efendi¹¹⁰'nin eserin tümünün manzum tercümesini yaptığı bilinmektedir.¹¹¹

¹⁰⁶ Karadağ, a.g.e., s.121.

¹⁰⁷ Süleyman Hayri, *Mesnevi Şerif Tercümesi*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1308, s.2-6.

¹⁰⁸ Hayri, a.g.e., s.7.

¹⁰⁹ Nahîfî, XVII yüzyılda yaşamış, manzum Mesnevi Tercümesi ile tanınan bir divan şairidir. bkz: Mustafa İsmet Uzun, “Nahîfî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.32, 2006, s.297-299.

¹¹⁰ Şakir Mehmet Efendi, II. Mahmut'un hocalarından biridir. Enderunda yetişmiş ve bazı saray görevlerinde bulunmuştur. Bkz: Ersin Durmuş, “Yeni Belgeler Işığında Mehmet Şakir Efendi”, *Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 2018, ss.177-189.

¹¹¹ Şafak, a.g.e., s.34.

Süleyman Hayri, eserin kapağından sonra yedinci cilt konusuna değinmiş, çok sayıda nüshayı inceledikten sonra en güvendidiklerini kaynak aldığını bildiren kısa bir açıklamadan sonraki bölümde eserin birçok şerhinin bulunduğunu örnekleriyle belirtmiştir. Daha sonra Mevlânâ hakkında bilgi vererek akabinde mukaddime bölümüne geçmiştir.

Uzun bir mukaddimeden sonra Mesnevî'nin başındaki “Bu kitap Mesnevî'dir” sözüyle başlayan Mevlânâ'nın önsözünü metin olarak çevirmiş ve Mesnevî tercümesine başlamıştır.

4.1.1. Mesnevî'nin Şekil Özellikleri

Klasik Türk Edebiyatında, aruz ölçüsü en önemli unsurlardandır. Arap ve İran edebiyatı üzerinden Türk edebiyatına geçmiştir. Mesnevî nazım şeklidir de aruz vezni kullanılmaktadır. Mevlânâ'nın Mesnevîsi de aruz vezniyle yazılmıştır.

Beyitler incelendiğinde Hayri Bey'in Mesnevîsi beyitler kendi arasında kafiyelidir. Mesnevîmiz aruzun **fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün** kalıbıyla yazılmıştır.

4.1.2. Mesnevî Tercümesinin Dil Özellikleri

Hayri Bey'in Mesnevî tercümesinde sadeye yakın ve anlaşılması kolay bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı başlıklarda ağır bir dil yanında yapıcı bir üslup dikkati çeker. Anlatımda yer yer deyimlerden, atasözlerinden ve yumuşak, nezih bir anlatım ibarelerinden yararlanılmıştır. Eleştiri yapılırken dahi kaba sayılabilecek kelimeler ve deyimlere yer verilmemiştir.

4.2. DİĞER MESNEVÎ TERCÜMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mesnevî tercümeleri dışında bir de Mesnevî şerhleri vardır. Bu eserler metni sadece tercüme etmekle kalmaz, ayrıca ayrıntılı açıklama yaparak eserin anlatmak istediklerini daha derin inceler ve farklı açılardan bakmaya çalışır. Öyleki bazen bir beyit birden fazla sayfa ile açıklanmakta. Adeta tefsir özelliğindedir.

Abdulkaki Gölpınarlı şerhinin önsözünde; zaten birçok Mesnevî şerhinin mevcut olduğunu ancak diğer tercümelerden farklı olarak Mesnevî'yi tam olarak tercüme ve şerh etmek için Mevlânâ'nın tüm eserlerini okumak, Mesnevî ve Mevlânâ hakkında gerekli bilgilere vakıf olmak gerektiğini belirtmiştir. Kullandığı nüshanın en muteber olduğunu da sebepleriyle anlatmıştır.¹¹² Gölpınarlı kendinden önceki tercümelerden farklı olarak beyitler arasındaki bağlantıları gözetmiştir. Beyit beyit değil de konu konu açıklama yapmıştır.

Mesnevî'nin birinci cildinin tam nesir tercümesini ilk olarak Ebu Suud Efendi yapmıştır. Mısra mısra tercüme yapılan eserde şerhler de vardır. Mesnevî'nin 6 cildini tam olarak ilk tercüme eden Şem'i Dede'dir. Ancak bu tercüme ve şerhte hatalar olduğu söylenir. Ankaravî'nin tercümesi ise Mevleviler arasında en çok bilinen tercümedir.¹¹³

Ancak Ankaravî yedinci cilt tercümesi ile tartışmaya neden olmuş; hatta Mevlânâ ve Mesnevî hakkında bilgisinin yetersiz olduğu eleştirileri yapılmıştır. Ancak çok eleştiri almasına rağmen litaratürde en güvenilir ve kabul görmüş tercümelerdendir.

Nicholson, Mesnevî'nin Batı'daki ilk tam İngilizce tercümesini yapmıştır, Mesnevî'nin beyitlerinin düzenli sıralamasını yaparak bu konuda başvuru eseri olmuştur.¹¹⁴

Süleyman Hayri'nin tercümesi manzum bir tercüme olarak her beyitin aynıyla tercüme edilmesi şeklindedir. Ancak tercümesinin kapak sayfasına ilk olarak Mesnevî'nin direk tercümeden anlaşılmasının zor olduğu, doğru anlaşılabilmesi için

¹¹² Gölpınarlı, Mesnevi Tercümesi ve Şerhi, s.VI-XXXVII(önsöz)

¹¹³ Karadağ, a.g.e, s.64-69.

¹¹⁴ Şener Demirel, "Mevlana'nın Mesnevi'si ve Şerhleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10),2007. s.479.

özelliklerinin bilinmesi gerektiği ancak herkesin kendi bilgi ve anlayışı kadar anlayabileceği şeklinde uyarı yaparak başlamıştır.

Tercümesine uzunca bir manzum mukaddime ile devam eden Hayrî, geleneğe uygun olarak, besmele, hamd, şükür ve peygambere salavat bölümlerinden sonra Mesnevî'nin kendi üzerinde bıraktığı tesirden ve Mesnevî'nin eşsizliğinden bahsetmiştir.¹¹⁵

Bu karşılaştırmalar sonucunda Mesnevî'yi okurken tasavvuf bilgisi olmayanların açıklamalı tercüme olan şerhleri tercih etmesinin faydalı olacağı görülmüş, manzum tercümelerin edebi maksatlı çalışmalarda yararlı olacağı kanatine varılmıştır.

¹¹⁵ Hayri, a.g.e., s.1-16.

4.3. SÜLEYMAN HAYRÎ BEY'İN MESNEVÎ TERCÜMESİ

4.3.1. Meşnevî-i Şerîf Tercümesi

İẖtâr

Ma'lûmdur ki işbû Meşnevî-i Şerîfîñ ma'naları bütün taşavvuf olduğundan dâ'imâ ma'ânî-i şerîfe-i bâtıniyesi mültezemdir binâ'en 'aleyh Meşnevî-i şerîfdeki hikâyelerin cümlesindeki işârât cümlesindeki işârât-ı şerîfe 'aql u efkâr u nefis ü îmân u insân u şeytân gibi şeylerin berây-ı □ibret teşrîh-iahvâlinden □ibâret bulunduğundan Meşnevî-i Şerîf okuyanların kâbilîyet ve isti'dâdlarına göre 'arz-ı cemâl-i meâl eder.

Eser

Rusûmât-i Emânat-i Celîlesi mu'âvin-irefîki Enderûn-ı Hümâyûndan muhrec şa□ir
Hayrî Bey

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesiniñ yüz numaralı velî ruḡsatnâmesiyle tab' olunmuşdur

İstanbul

(Maḥmud Bey) Maḥba'ası Bâb-ı 'Âlî civârında Ebu's-Su'ûd Caddesinde numro 72
1308

İfâde-i Maḥşûşa-i Mütercîm (s.2)

Meşnevî-i Şerîf Hâzret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmîn'iñ eser-i te'lîfi olub müşârun ileyh hâzretleri bunu altı defter i'tibâriyle bir cild üzerine taḥrîr ve tanzîm buyurmuş ve muahḥaran işbû altı defterden bir defteri kadar bir nüsha daha zuhûr itmesiyle o zamandan beridir Meşnevî-i Şerîfîñ altı yahûd yedi cild olduğına da'ir bir mübâhese bâbı açılarak ile'l-ân devâm edilmekte bulunuyor.

Bunca ekâbir-i □ulemâ ve efâzil-i şu'arâ ve üdebâ meyânında devâm edegelen işbû mübâhesetde Meşnevî-i Şerîfîñ altı cild olub yedinci cildiñ taklîd olduğna □umûmen Mevleviyân ve ekşer Meşnevî hânân taraflarından hükm edilmek istenilmiş ise de ol

bâbda mebahisîn-i kirâm hazerâtının ictimâ'ârâsı hâsıl olmadığından hâlâ yedi cild da'hi olabilmek ihtimalinin bütün bütün ortadan kaldırılamamış olması şâyân-ı ta'accüb ve te'essüfdür.

Zîrâ Meşnevî-i Şerîf gibi bir kitâb şehir-i nazîr-i nâ-pezîrin taklîdiyle mu'âyese ve tatbikinde der'a'kab mâhiyeti anlaşılabacağı cihetle bu bâbda bir takım delâ'ili hâriciye kaydına düşerek uzun uzadı mübâheselere girişmek için hiç de bir ihtiyâc yoktur.

Çünkü Meşnevî-i Şerîf mağz-ı mesânî olarak bir veliyyullâh-ı a'zamın eser-i kerâmeti ya'nî şâhibi olan Hazret-i Mevlânâ'ya mahsûs bir 'atıyye-i Yezdânî olup fâtihâsından hâtimesine kadar sehl-i mümteni' bir kitâb-ı mu'ciz-nisâb olduğu cihetlerle taklîd ve tanzîri mümteni' ve muhâldir.

Binâ'en'aleyh Meşnevî-i Şerîf altı cild midir yedi cild midir deyü isbât-ı müdde'â zımnında edille tedârikiyçün 'ummân-ı hayrete dalıp hayâl ve hâtıra gelmeyecek denilecek kadar emvâc-ı tatvîlât-ı tedkîkât içinde çalkınarak girdâb-ı mübâhasâtta döne döne boğulub kalmağa asla zarûret olmayıp yine le'âlî-i berâhîn ve delâ'ili ol deryâ-yı 'irfân olan Mesnevî-i Şerîfde bulmak için kendi telâzum-ı belâgat tehâcimi arasında gavta-zen cüst ü cüy-i esdâf-ı taharriyât olmakdan başka mersâ-yı necât u selâmet yoktur.

Böyle bir eser-i mu'addes-i yegâneye mübâhisîn-i kirâm hazerâtının ta'bîrleri vechle hem de e'had-ı nasdan (s.3) bir kallâş tarafından kocaman bir cild 'ilâvesiyle taklîd olunmasına ihtimâl verilerek bunca efâzil-i devrânı fark ve temyîzinde 'âciz ve hayrân bırakırcasına tıbb-ı Hazret-i Mevlânâ gibi bir kerâmet-i harikâ gösterebilecek kadar mahâret-i bârika şâhibi bir merd-i muktedirin vücûdî tasavvur mı olunmuş da Meşnevî-i Şerîf ile anın eserinin fark u temyîzinde kâşır u nâçâr kalınmış gibi 'azîm bir gafletle za'f-ı temyîze mağlûb olarak öteden beriden edille taharrîsi derdine düşmeğe ihtiyâc mı mes etmişdir böyle bir zehâb-ı nâ-savâb öyle bir kitâb-ı ma'âlî-elkabî tahdîd-i kadr u menziletini îmâ vü işrâb etmekle şânına şeyn olacağından o vâdîlerde görünmekden şarf-ı nazar ve o sevdâlarda bulunmaktan hâzer gerektir.

Meşnevî-i Şerîf öyle 'adî bir şâ'ir dîvânî gibi taklîd u tanzîri pek âsân şey midir ki anı herkes ve yahûd bir kes taklîd ve tanzîr edebilmek ihtimâline gidilerek hâricden deliller aranmağa mu'htar ve nâçâr kalınsun böyle bir şey Meşnevî-i Şerîf hakkında değil meşâhîr-i şu'arânın âşârında bile câ'iz olmayıp olsa olsa belki âşâr-ı 'âdiye hakkında olabilir çünkü âşâr-ı 'âdiyenin kendine mahsûs bir vâdîsi olmadığından yek

digerinden fark u temyîzi ne kadar ‘asîr ise âsâr-ı ‘âliyenîñ kendine mahşûş vâdîsi olduğundan yek digerinden fark ve temyizi o kadar yesîrdir teşbîhde hâta olmazsa meselâ zamanımız şu‘arâsınıñ vâdîsizlerinden biñlercesiniñ âsârı bir yerde görölse hangisi kimiñ eseridir fark ve temyîzi mümkün olamayacağı halde şâ‘ir Nef‘î-eda İsmâ‘îl Paşazâde Hakkı Bey ile Kâzım Paşanın eserleri kendilerine mahşûş vâdîleri olduğundan o biñlerce vâdîsiz âsârın içinden seçildikten sonra yek digerinden bile ayrılıb çıkıvırır binâ‘en ‘aleyh o maķûle vâdîsiz âsârı bile vâdîsiziniñ taklîd u tanzîr edebilecegi mümkün olabilirse de şâhib-i vâdî olan şu iki şâ‘ir-i metîn gibilerin âsârı gibi âsârın taklîd ve tanzîri öyle kolay kolay olacak şeylerden olmadığı cihetle Meşnevî-i Şerîf gibi ancak kendine mahşûş vâdîsi olan bir eser-i mümtâzın taklîdini erbâbı yek nazarda seçib atıverir.

Ez-cümle ma‘lûm-ı enâm olan meşâhîr-i ‘ulemâdan Süleymân Efendi merhûmuñ eser-i ‘âlîsi bulunan (Mevlîd-i Şerîf) manzûme-i belîğasına taklîden bir nazîre yapılsa eş‘âr-i Türkiyyede fevķa‘l-gâye mahâret-i kâmile şâhibi olanlar der-‘aķab fark u temyîz idebilürler çünkü bu eser-i vâlâ-ter dahî Meşnevî-i Şerîf gibi müellifine mahşûş bir vâdîde olarak serâben sehl-i mümteni‘ olduğu için taklîd ve tanzîri muhâl ve mümteni‘ dir.

(s.4) Şimdi şu tafşîlâtıdan müstebân oldu ki bir insân hey‘et-i mecmû‘asındaki daķâyıkı bilâ-nokşân kâffe-i hâķâyıkıyla anılayabildiği bir şey‘iñ mümeyyizi olabilir o hâlde Meşnevî-i Şerîfin mümeyyizi olmak şerefini iħrâz edenlerin Mevlid-i Şerîfin mümeyyizi olmak meziyyetini hâ‘iz olanlar kadar ibrâz-ı mahâret edemedikleri vârid-i hâtır oluyorsa da o da câ‘iz olmayıb çünkü işbu mübâhese öyle birtakım cühelâ degil bir çok e‘âzım-i ‘ulemâ vü efâzil-i şu‘arâ ve üdebâ meyânında deverân edegelmekde bulunduğu cihetle anlara ‘acz isnâdı muvâfık-ı enşâf ve edeb olmayacağından ancak bu yolda faşl u temyîzi der-hâtır etmemişlerdir demekden başka çâre yokdur zîrâ ki şu mes‘eleniñ halli için o kadar külfet ve zahmet-i bî-sûde bedel-i aşl Meşnevî-i Şerîfin selîķasını vâdîsini ifâdesini tarzını edâsını selâsetini feşâhatını belâğatını meslegini mezhebinin taklîdiniñ selîķası vâdîsi ifâdesi tarzı edâsı selâseti faşaheti belâğatı meslegi mezhebi ile tatbîķ ve muķâyese edib de işte bu da bunun ‘aynıdır veyâhûd degildir deyib kesdirib atıvermek eñ kesdirme bir yol iken o tarîķe hiç uğramayarak âhîr vâdîlerde hâll-i mes‘ele çâresini aramaklıķıñ sebep ü hikmeti insânı dūķâr-ı hayret eyliyor.

Ḥazret-i Mevlânâ gibi bir zât-ı enderü's-şıfâtıñ eser-i ber-güzîdesi olan Meşnevî-i Şerîfîñ değil Nef'î ve Fuzûlî gibi şâ'irleriñ bile dîvânlarıñıñ taklîd ve tanzîrine bunca senelerdir bir kimse muvaffak olamadığı cihetle bu mişillü şu'arânıñ bile âsârıñıñ taklîd u tanzîrden müstağnî ve müberrâ olduğu görülmekte bulunduğu hâlde Meşnevî-i Şerîf gibi her yüzden mümtâz u müsteşnâ olduğu müsellemin-i enâm olan bir kitâb-ı kudsiyet-nişâbıñ taklîdi vardır yokdur deyi mebhîsâtı uzatdıķca uzatmaķda bir ma'nâ görülemiyor.

Meşnevî-i Şerîf ile taklîdiniñ fark u temyîzi hakkında haşr etmek fikrinde bulunduğum işbû ka'ide-i müsellemin-i mebsûta ber-mîzân-ı râsihu'l-beyândır ki mevzûn bir kelâm için zerre kadar şaşmaz 'ale'l-ḥuşûş ki Meşnevî gibi bir kelâm-ı bedî'u'l-insicâm için kıl kadar fark etmez ve şübhe bırakmaz hattâ Meşnevî-i şerîf gibi bir kitâb-ı zî-şâna değil bâlâda beyân olunduğu vechle Nef'î ve Fuzûlî gibi şâ'irleriñ dîvânlarına bile başkaları taraflarından birkaç kaşîde veyâḥûd gâzel taklîd ve 'ilâve edilmiş olsa erbâbı anları birer birer bulur seçer çıkarır ve ol kadar çıkarır ki hattâ Dersa'âdet ile Anadolu ve Rûmeli ahâlîsiniñ ve belki de Anadolun'ıñ Kaşamonu Kayşeri ve Erzurum ahâlîlerinden bulunan

(s.5) şu'arânıñ şîve-i lisân-ı ḥuşûşîleri olan Türkçeleriyle yazılmış eserlerini kendilerine maḥşûş olan şîve ve edâları delâletiyle yek diglerinden ayrılib çıkıverir.

Faķať şurası da cây-ı nazardır ki ekşer âşârda olduğu gibi işbu yedinci cildde daḥi sâ'ir cildlere göre ba'zı ebyât-ı za'îfeye teşâdüf edilirse ḥall-i mes'ele yine dûcâr-ı müşkilât olacaķdır ki meşelâ Rûḥî-yi Bağdâdîniñ eseri nasıl seçilebileceķdir.

İmdi şurası da şâyân-ı dikkatdir ki bu 'âlemde meşâḥîrden olarak min külli'l-vücûh ikisi de tıbkı bir vâdîde iki şâḥib-i eser görülmüş ve işidilmiş şeylerden değil ise de Ḥallâķ-ı kâ'inâtıñ böyle âşârında vâdîsi müttahid iki vücûdıñ bir anda ḥalk u îcâdına 'âciz olmadığı cihetle farz edelim ki Ḥazret-i Mevlânânıñ eserini fark olunmayacaķ derecede taklîd u tanzîr edebilecek bir merd-i muķtedir zuhûr edib de öyle bir eser meydâna atıb gitmiş olsun işbû kuvvet ve kudretiñ şâḥibi olmaķla berâber öyle bir mecnûn taşavvûr olunur mu ki o derecedeki kuvvet ve kudretiniñ kadr u meziyyetini bilmeyerek veyâḥûd bilib de bizim ańlayamadığımız bir menfa'at-ı maḥşûşa uğurunda bile olsa öyle bir iktidâr-ı ḥâriķu'l-'âdesini iki cihâna velvele-endâz olacaķ nâmınıñ maḥvı yolunda fedâ ederek böyle aşılısız faşılısız bir şey ile iştigâl edeceğine Meşnevî-i şerîf gibi dünyâlar değer bir eser-i mu'teber meydâna getirib de Ḥazret-i

Mevlânâ gibi iki cihânda meşhûr ve maqbûl-i enâm olarak dillerinde vâsıl-ı sermenzil-i merâm olur giderdi.

Erbâbının ma'lûmu olduğu üzere kütübhâne-i 'alemde ne kadar âşâr-ı meşhûre var ise hepsinin de kendine maşûş bir vâdîsi olduğundan yeryüzünde gördüğümüz bildiğimiz o âşâr-ı meşhûre içinde tıbbî Mesnevî-i Şerîf vâdîsinde bir esere teşadûf edilmiş olsa idi belki o zaman bu eserin şâhibi tarafından Mesnevî-i Şerîfin de ayrıca bir cild taklîdi uydurulmuş olmasına ihtimâl verilerek tahkîkât ve tedkîkât-ı ma'lûmeye ihtiyâc görülür idi lakin öyle de bir şey'in vücûdu görülüp işidilmediği cihetle Menşevî-i Şerîfden fark olunamayacak derecede taklîd olunmuş bir cild-i sâbi'n mevcûd olmasını ka'ide-i mabsûtaya tatbîk ile ka'ıyyen red etmek lâzım gelir şâyed bu yedinci cildin şuvechle □inde'l-tatbîk Mesnevî Şerîf vadisinde olmadığı her vechle tahakkuk ettiği hâlde işte o zaman yine mes'ele çatallaşarak kocaman bir cildin mahvına kadar yürümekden ise mezkûr yedinci cildde Hazret-i Mevlânânın muhâlif-i meslek u muğâyir-i mezhebi olduğu görülen ba'z-ı ebyât-ı sakîme (s.6) ve elfâz u kelimât sahîfenin soñradan şıkışdırılmış olmak ihtimâliyle derûn-ı kitâbdan tard ve ihrâc olunarak mes'eleye hüsn-i hitâm verilmelidir ve's-selâm

İşte altı yüz seneden beri sürüb gelmekde bulunan Mesnevî-i Şerîfin yedinci cild mes'elesinin hâll ü faşlını ber vech-i muharrer ka'ide-i sâlîme-i mebsûtaya münhasır görüyor isem de henüz o yolda hâll u faşlına kendimde iktidâr göremediğim cihetle inşâ'allahü'r-rahman Mesnevî-i Şerîfin altıncı cildinin hâtimesine kadar tercümesini ikmâl etdikden soñra o zamâna kadar tabî'î hâşıl olacak olan meleke ve mahâret üzerine yedinci cildi elime alıb da Mesnevî-i Şerîfin altı defteriyle muâyese ve tatbîk ederek elfâz ve 'ibârâtındaki revîş ve vâdîsinde bulacağım ahvâle göre hükmetmek ve ol zamâna kadar bir yandan da tedkîkât-ı 'amîka-i lâzime icrâsıyla muvaffak olabileceğim neticeyi hâtîme-i tercümemde 'arz ve beyân ile artık mes'eleye bir hitâm vermek için Cenâb-ı vâhibü'l-âmâlin elîf-ı mâlâ-nihâyesine şıgınmağdan başka şimdilik bir şey dimege cerâ'et ve cesâretim yokdur¹¹⁶.

İ □ tizâr

Eyâdi-i nâsda deverân etmekte bulunan Mesnevî-i Şerîf metinlerinin müstensih-i seyyi'esiyle ba'z-ı mahâllerinde artık eksik ebyât u kelîmât nâdir olmadığından bunun bir şâhîh nüshasını bulub yañlışsız bir metn-i şerîfin meydâna çıkarılmasını

¹¹⁶Allah'ın lutfundan başka sığanacağım yer yoktur.

merak ederek eski yeñi ve yazma başma bir iki yüz kadar Meşnevî metinlerini yek diğeriyle mukâbele etdikce dûçâr-ı müşkilât olmakdan başka bir şey hâsıl edemediğimden artık o emelden kaç'-ı ümîd ederek mümkün mertebe emîn olabileceğim bir yolda □aqla eñ karîb ma'nâyâ eñ münâsib ve Meşnevî-i Şerifiñ vâdîsine eñ elverişli olanıñ kabûlîyle işbû tercüme-i □acizanamedeki metin-i Şerifiñ şâyân i□timâd bir hâle getirilmiş olduğunu me'mûl ediyorsam da ber-vech-i ma'rûz nüshalardaki tehlûf hasebiyle ve hasebü'l-beşeriyye görülecek kuşûruñ 'afvı temennîsine ihtiyâcım der-kârdır.

(Esâmî-i Meşâhîr-i Meşnevî-h'ânân)

İşbû Meşnevî-i Şerifiñ te'lîf ve tanzîmi zamânından bu zamana kadar eslâf-ı 'ızâmdan bir çok 'ulemâ ve fuzalâ ve şu'arâ ve üdebâ taraflarından Meşnevî-i Şerifi muhtaşar ve mutavvel (s.7)manzûm ve menşûr □Arabî ve Fârisî ve Türkî olarak kısmen ve tekmîlen şerh ve tercüme edenlerden esnâ-yı tedkîk ve mü tâla'ada âşârına teşâdüf etdiğim zevât-ı kirâm esâmîsiniñ teyemmünen zikr ve beyânı tensîb edilmiştir.

(İsmâ'il Ankaravî) (İsmâ'il Konevî) (İsmâ'il Hakkı Burûsevî) (İbrahim Gülşenî) (Ahmed Şubûhî Dede) (Biyhekî) (Pîrî Paşa) (Cevrî) (Hasan Zarîfî) (Hüseyn el-kâşifî el-vâ'iz) (Süleymân Nahîfî) (Sevdâ) (Mirzâ Rızâ) (Sebzevârî) (Sinân Paşa) (Sürûrî) (Şem'î) (Şâhidî) (Şadre'd-dîn-i Konevî) (Şarî 'Abdullah Efendi) ('Abdurrahman Câmî) (Şeyh 'Abdullaîf) (Dervîş 'İlmî Şâ'ir) (Şeyh 'Abdûlmecîd Sivâsî) ('Alâ'ed-dîn Muşannıf) (Ferah Efendi) (Kemâlû'd-dîn Fîrûzâbâdî) (Kemâlû'd-dîn Hüseyn el-H'arezmî) (Muhammed Belhî) (Muhammed Murâd Nakşibendî) (Muhammed eş-şehîrî-muşannıf) (Muhibbiyyü'l-vâ'iz Şîrâzî) (Muştafa Bosnevî) (Nizâmiyyü'l-Mahmûdî) (Sîne-çâk Yûsuf Dede) (Beşiktaş Şeyhî Yûsuf Efendi).

Tercüme-i Hâl-i Hazret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî

Şâhib-i Meşnevî-i Şerif (s.8)

Hazret-i Mevlânânın ism-i şerîfi Muhammed ve mahlaş-ı 'âlîsi Celâlü'd-dîn ve lakab-ı sâmîsi Konya şehrini teşrîflerinden dolayı Rûmîdir.

Peygamberiniz Muhammed el-Muştafâ şallallâhü 'aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin altı yüz dördüncü sene-i hicriyesi rebî'u'l-evvelinin altıncı günü Belh şehrinde dünyâya gelmiş ve altı yüz yetmiş iki sene-i hicriyesi cumâdiye'l-âhîrinin soñ pençşenbe günü ba'de'l-'aşr altmış sekiz yaşında olduğu hâlde 'uqbâya gitmiştir.

Eşer te'lîfleri olarak bir dîvân-i dil-pezi bir evrâd-ı kebîri bir 'aşknâme-i bî-nazîri FîhiMâfîh nâmında bir eser behîni ve bir Meşnevî-i Şerîfi olub bunun bir ismi Sâminâme ve bir ismi de Hüsâmînâmedir ve bir de Terât nâmesi ile Mecâlis cümlesi olarak cem'an yedi parçaya bâliğ olmuş ve faķat 'aşknâmenin Sultân Veleğin olduğu da rivâyet olunmakta bulunmuştur.

Hazret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmînin silsile-i ber-güzîdeleri şu vechledir ki peder-i 'âlîleri sultânü'l-'ulemâ nâmıyla şöhret-şi'âr olan Muhammed Bahâ'ed-dîn Veleğ Muhammed bin Hüseyin el-ḥaṭîbi bin Ahmed el-ḥaṭîbi bin Maḥmûd bin Mevdûd bin Sâbit bin Mesîb bin Hammâd bin 'Abdurrahman bin Ebibekri's-şiddîkdir rızvânü'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in.

Mevlânânın pederi müşârun-ileyh Sultânü'l-'ulemâ ḥasebi'l-ḳader memleketinden diyâr-ı âḥara nakl itdikleri eşnâda Mevlânâ Celâle'd-dîn-i Rûmî beş altı yaşlarında olub pederiyle beraber Bağdâd'da ve ḥacc etmek için Bağdâd'dan Hicâz'a ve Hicâz'dan Şâm ve Erzincân ve Akşehir'den dolaşarak Konya'ya geldiklerinde Hazret-i Mevlânâ bâliğ olduğundan H'âce Şerefe'd-dîn Lâlâ Semerḳandîni(Gevher) nâmındaki kızıyla tezevvüc ederek birinci oğlu Sultân Veleğ hazretleri dünyâya gelmiştir.

Bundan soñra pederleri müşârun-ileyh Sultânü'l-'ulema hazretleri Sultân 'Alâ'ed-dîniñ da'vet ve istirḥâmiyle Konya'ya gelüb orada vefâtı vukû' bulmağla kendüsi artık (s.9) Konya'da ḳalmaq istemediğinden meşhûr Seyyîd Burhâne'd-dîn hazretlerinin Konya'yı teşrîfle on sene ḳadar 'ulûm-ı keşîre ta'lîminden soñra Mevlânâ hazretlerine vedâ' ederek Kayşeriye cânibine 'azîmet ve orada irtihâl-i cennet etmiştir ki Kayşeriye'de türbesi el'an ziyâretgâh-ı 'âlemiyân olub şükür ki

Cenâb-ı hallâk-ı kerîm bu (Hayri) kûluna da birkaç kere ziyâretini naşîb u zemzem-i şerîf gibi olan türbeniñ kuyusunun şuyundan şûrb etmekliğimi müyesser eylemiştir.

Hazret Mevlânâ Konya'da hezârân talebe-i 'ulûma 'ağıllara hayret verecek derecelerde bir 'ilm ve zekâ ile ta'lîm-i 'ulûm ve fûnûn ve ma'ârif etmekde iken meşhûr Şemsü'd-dîn Tebrîzî hazretleri Konya'ya gelib Mevlânâ ile görüşdüğü sırada Cenâb-ı Mevlânâ hazret-i Şems-i Tebrîzîniñ ayağına kapanub hânesine götürerek altı ay birlikde bulunduktan sonra Şems-i Tebrîzî tekrâr Şâm'a 'avdet etdiğinden Mevlânâ tarafından Sultân Veled Şâm'a gönderilerek da'vet olunmağla def'a-i sâniye olarak Konya'ya gelib bir aralık dañi ansızın gâ'ib olmağla bu sefer bi'z-zât Hazret-i Mevlânâ Şâm ve Tebrîz cihetlerinde aramağla çıkdığı sıralarda Hazret-i Mevlânâ ba'z-ı çalgılarla müşteğil olmağla Hazret-i Mevlânâ'nıñ mürîdlerinden en sevgilisi bulunan Hüsâm'ed-dîn Çelebî hazretleri bir kitâb-ı manzûm te'lîf buyurmalarını ihtâr ve ricâ etmekle Mevlânâ dañi zâten ben de böyle bir şey yapmak istiyor idim hattâ birkaç beytini dañi yazmışdım diyerek on sekiz beyti Çelebi hazretlerine gösterdikden sonra Meşnevî-i şerifiñ te'lîfine başlayub ba'z-ı gece şabâhlara kadar Mevlâna söyler ve Çelebi Hüsâm'ed-dîn hazretleri yazar idi.

İşte Meşnevî-i Şerifiñ tahrîrine sene-i hicriyenin altı yüz altmış târîhinde başlanarak ikinci cildi biraz müddet dûcâr-ı ta'ahhur oldıktan sonra sene-i merkûmeniñ altı yüz yetmiş ikisine doğru hitâm bulduğı müşbet ve müteahhakıdır.

Hazret-i Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî 'ömri içinde hiç bir sâ'at bile bîhude izâ'a-i vaqt etmeyib 'ulûm ve ma'ârif ta'llûm ve ta'lîmiyle iştiğâl ve dâ'imâ zikru'llâh ile imrâr-ı eyyâm ve leyâl ider idi.

Hazret-i Mevlânâ'nıñ irtihâlinden sonra kendi emr ve işâretleriyle mağâm-ı mu'allâyı irşâdlerine Hüsâm'ed-dîn Çelebî hazretleri ve bunun irtihâlinden sonra Mevlânâ Celâl (s.10) ed-dîn-i Rûmî-zâde Sultân Veled hazretleri ve bunun irtihâlinden sonra mahdûmı Ulu 'Ârif Efendi hazretleri post-nişîn-i hilâfet-i Mevleviye olarak işbû minvâl üzere evlâd u ahfâdları hâlâ Konya'da hanğâh-ârâ-yı tarîkat-ı Mevleviye oldukları ma'lûm-ı âlemiyândır.

Bismillâhir-raḥmâni'r-raḥîm
Muḳaddime-i Tercüme-i Meşnevî-i Şerîf

(s.11)

Fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1- Besmeleyle eyleyem feth-i kelâm
Çünkü anıñla olur her iş tamâm
- 2- Şad zebânle kılayım şükr u sipâs
Ḥazret-i Allâha bî-ḥadd ü kıyâs
- 3- Her umûrumda şıgındım zâtına
Zât-ı yektâ-yı kerem âyâtına
- 4- Evvel ü âḥir odur herkes için
Sîmâ-yı (Ḥayri) gibi bî-kes için
- 5- Öyle bir evvel ki yok evvel aña
Öyle bir âḥir ki yokdur intihâ
- 6- Kudreti her zerrede olmuş âyân
Gizli gizli pek celî bir imtiḥân
- 7- Bir âyândır kim nihândır ḥazreti
Bir nihândır kim âyândır kudreti
- 8- Kudretinden zerredir berr-i basîṭ
Ḥikmetinden kaṭredir baḥr-i muḥîṭ
- 9- Emrine vâbestedir ḥükm-i felek
Ḥükmüne pâ-bestedir ins u melek

10- Hüküm-i vahdaniyetinde mihr ü mâh
Rûz u şeb Allâh için iki güvâh

11- Var mıdır dünyâda bânisiz biña
Kim olur yâ bânî-i arz u semâ

12- Var mıdır 'âlemde fâ'ilsiz umûr
Fâ'ili ya kâ'inâtın kim olur

13- Şun'unı ol şâni'in kibriyle ger
Kim taşavvûr eylese taşdîk eder

14- Çünkü ister bir mü'essir her eşer
'Akl için bunlar delîl-i mu'teber

15- Nakl ile biñlerle burhân ü delîl
Vardır âyât u ehadîs ile bil

16- Yâ nice mümkün senâ-yı bî-'adî
Didi (lâ ühşâ-ı senâ'¹¹⁷) Aḥmedî

17- Aḥmed-i muḥtâr o kim maḥbûbudur
Hem kulu hem mürsel-i mergûbudur

18- Öyle bir mürsel ki münkirler bile
Zâtını taşdîk ederler 'aql ile

(s.12)

19- Şer'-i pâkî hayret-efzâ-yı ḥired
Ḥaşre dek aḥkâmi bâkî bir sened

20- Emr ü nehyi ḥikmet-ârâ-yı 'uḳûl
Öyle ḥikmet kim nesih zîb-i nuḳûl

¹¹⁷ Seni ne kadar övsem de hakkını yerine getiremem.

21- Bir zamân olub berâ-yı intizâm
‘Âlem emrin edecektir iltizâm

22- İşte bu peygamber-i âhîr zamân
Muhtedâ-yı cümle-i İslâmiyân

23- Gösterp râh-ı şavâbı âdeme
Neşr-i ‘irfân itdi cümle ‘âleme

24- ‘Âlemi kıldı dalâletden emîn
‘Adl ile töldi zamânında zemîn

25- Hâk ile bâtıl seçildi sû-be-sû
Küfr ile dîn fark olundu mû-be-mû

26- Dîn u dünyâ buldu zâtıyla şeref
Gelmedim vâktinde dünyâyâ esef

27- Geldi dünyâyâ bilindi zât-ı hâk
Gitdi dünyâdan edib isbât-i hâk

28- Zât-ı pâkinden şefâ‘at beklerim
Ümmetiyim lütfun elbet beklerim

29- Da‘imâ olsun taḥiyyât ü selâm
Zâtına benden ilâ yevmi’l-kıyâm

30- Âline aşḥâbına leyl ü nehâr
Hâşre dek benden dūrûd-ı bî-şümâr

31- Ol ḥabîb edince ‘uḳbâyâ ḥurâm
Viridi bunlar şer‘ine ḥüsn-i nizâm

- 32- Şer‘ine şarıldılar bi’l-i‘tinâ
Halkı irşâd eylediler dâ’imâ
- 33- Öyle irşâd itdiler kim âdemi
Âdeme bildirdiler her ‘âlemi
- 34- Hâk yolunda eylediler ‘adl ü dâd
Mâl ü cânından emîn oldı ‘ibâd
- 35- Yeryüzünde neşr-i furkân itdiler
Fırak-ı bîn küfr ü îmân itdiler
- 36- İtmediler kimseye zulm ü sitem
Muhteremdirler anuñçün muhterem
- 37- Lûtf u ihsân u hayâ vü merhamet
Gayret ü ihlâş u şıdk ü ma‘delet
- 38- Hâşılı cümle füyûzât-ı edeb
Anlaruñ âsârıdır dünyâya hep
- 39- Âl-i ‘Osmân anlara ni‘me’l-halef
Şer‘-i pâke virdi bunlarda şeref
- 40- Anlarıñ tavrını te’yîd itdiler
Meslek-i peygamberîde gitdiler
- 41- Buldı bunlarla beķâ dîn-i mübîn
Raḥmetüllâhi ‘aleyhim ecma‘în
- 42- Sîmâ-yı şimdi şehinşâh-ı zamân
Ya‘ni Hân-ı (‘Abdülḥamîd)-i kâm-rân

43- Buldı ‘aşrında cihân şulh u şalâh
Gördi ‘ahdinde zamân fevz ü felâh

(s.13)

44- Eyledi dünyâyı pür-emn ü şafâ
Şevket u şânın füzûn itsün Hudâ

45- İtdi devrinde teraqqî cümle kâr
‘İlm ü ‘irfân ile doldu her diyâr

46- Oldı hep ehl-i vaţan şâhib-kalem
Hâbbezâ devr-i celîl-i muğtenem

47- Bende aldım destime kilik-i teri
Kendi vâdimiñ olub cevelân-geri

48- Tıfl iken perverde eden şîr ile
Şimdide etmiş ğıdâmı şî‘r ile

49- Şîr-i ẖ‘ârı eyleyen yâ şîr-i ẖ‘ân
Yâ ‘aceb mi etse mu‘ciz-dâstân

50- Baht u tâli‘im kâder mi neylemiş
Degme bir olmaz tecellî eylemiş

51- Bir tecellî kim semâdır maţla‘ı
Mihr ü mehden rûşenâdır maqţa‘ı

52- Bu tecellîden olub bir küşte-hâl
Mülk-i nazma hayli verdim kıl u kâl

53- Bir taraftan nazm-ı eş‘âr eyledim
Bir taraftan mahv-ı âşâr eyledim

54- ‘Ömrümüñ nazm ile geçdi çok demi
Şanki tanzîme çalışdım ‘âlemi

55- Bir mahâret geldi gitdikçe baña
Her ne dirsem şi‘r olurdu muṭlaḳâ

56- Çok ğazel yazdım ḳaşâ’id söyledim
Artık eksik ḫayli feryâd eyledim

57- Yazmadım bir şûḫa bir şarkı ğazel
Çünkü yazdığım ğazel andan güzel

58- Yazmadım ḫattâ ḳaşıde herkese
Şarf-ı cevher itmedim ḫâr u ḫasa

59- İn ü âna ‘arz-ı ḫacât itmedim
Köhne şâ‘irler yolunda gitmedim

60- Bir Ḥudâ bir mürseli bir sâyesi
Oldu kilik-i pâkimiñ sermâyesi

61- Ğayri dîvânımda yok nâm-ı aḫad
El-meded ey dest-i ğîrân el-meded

62- Nâlişimden çıñladı ṭâḳ-ı semâ
Yeryüzünde ṭuymadı kimse daha

63- Geçdi eyyâm-ı bahâr erdi ḫazân
Düşdi istikbâle feyz-i gül-sitân

64- Gonceniñ derdi hezârîñ âteşi
Yakdı yandırdı dil-i hicrân-keşi

- 65- Bu hevâda geçdi eyyâm-ı şebâb
Hepsini ‘arz itsem olur bir kitâb
- 66- Bir degil derdim hezârândır-hezâr
Her birisi bir cihetden ber-güzâr
- 67- Pîre döndüm genc iken bî-ihtiyâr
Hâşılı oldum perîşân-rûzgâr
- 68- Neydi bilmem bendeki feryâdlar
Böyle mi olur imiş nâ-şâdlar
- 69- Şimdi feryâdıma feryâd eylerim
Derdime derd ile imdâd eylerim
- 70- Böyle ah ü zâr ederken bir gice
Derdime yanub giderken gizlice
(s.14)
- 71- Ya ‘nî hâmemle ederken hasbihâl
Göñlüme geldi ki şöyle bir su’âl
- 72- Tâ-be-key gamh’ârî-yi rîbü’l-menûn
Zülfikârî-yi hayâlât-ı şu’ûn
- 73- Tâ-be-key şahrâ neverdî-yi hayâl
Tâ-be-key âvâregî-yi kıl u kâl
- 74- Nazm-ı eş‘âr ile hâlim nolacak
Birgün olur kim o da mahv olacak
- 75- Nâfile teşviş-i dil-i sevdâ-yı hâm
Beyhude tahdîş-i cân-âşûb-i kâm

- 76- Birbirine düşdi kıl u kâl-i hâl
Elde yok başka zimâm-ı iştigâl
- 77- Kimseniñ yâ Rabbî kıl-i himmeti
Olmasın bu rütbe hicrân âleti
- 78- Dilde var iken bu hicrânlı elem
Şerhe muhtâcım hemîşe lâ-cerem
- 79- Añlamaz hâlim sipihr-i tâbe-kâr
Dinlemez efkârımı ağıyâr u yâr
- 80- Şi'r erer nâlân iken imdâdıma
Şi'r erer handân iken feryâdına
- 81- Hasbihâlım sevgilim yârim gıdâm
Çünkü ol derd âşinâdır şubh u şâm
- 82- Yok anıñçün terk-i şi're ihtimâl
Hâmemi zabt eylemek emr-i muhâl
- 83- Gâh elem çekdim gâzel-hân olmadan
Gâh tanzîm-i kaşâ'id kılmadan
- 84- Hiç birinden çekmedim şahbâ-yı kâm
Kaldı bezm-i âhara vaşl-ı merâm
- 85- Nâmım ibkâ itmedir kâmım benim
Ey nedir ibkâ olub nâmım benim
- 86- Bir 'acîb ahvâl-i hayret-iştimâl
Şanki yarış idiyor 'acz ü kemâl

- 87- Hey ne bir bitmez hayâl-i arzû
Sâha-i imkana şıgmaz güft u gû
- 88- Güft u gû bitdi söz encâm olmadı
Çatladı amma kalem kâm almadı
- 89- Kâmı nâme eyledim tahvîl tâ
Kim yazulsun nâmıma kâm-ı beķâ
- 90- Geçdi hengâm-ı hevâ bitdi heves
Ka'inât oldı gözümde 'ayn-i ĥas
- 91- Geçmedi ĥâlâ gönûl eş'ârdan
Muntâzam nâ-muntâzam efkârdan
- 92- Bu keşâkeşle geçüb gider ĥayât
Müşkilât içinde kıldım müşkilât
- 93- Terk-i âşâra heveslendi kalem
Derde bak kim nerde seslendi kalem
- 94- Başladım tanzîm-i dîvân etmege
Ĥâmemi maĥsûd-ı devrân etmege
- 95- Yazmadığım kılmadı şandım aña
Ya meger bir şey yazılmamış daha
- 96- Derde düştüm nâmımı ibķâdîye
Ĥâmemi sevķ eyledim her vâdîye
- 97- Neyle bir şâ'ir eder ibķâ-yı nâm
Eldeki avuçdaki bir tek kelâm

98- Câmî□ vü çeşme binâ itmek muhâl
Hânemi yapmak ‘adîmü’l-ihtimâl

(s.15)

99- Hîdmet itmek devlet ü dîne ‘asîr
Eyledim bu yolda da sa‘y-i keşîr

100- Her ne âgâz itdim oldu nâ-tamâm
Şi‘r imiş bildim naşîbim ve’s-selâm

101- Şod derin vâdî şavâb u nâ-şavâb
Her varak-pâre elimde bir kitâb

102- Her kitâbı ki zi-kilkim şod ‘ayân
Eyledim dîvân-ı gayba armağan

103- Kendim aldım şatdım anlardan şafâ
Her şafâyı ki be-cânım şod cefâ

104- Zân-ı şafâ vü zin cefâ dil zâr şod
Zin cefâ vü zân-ı şafâ dil zâr şod¹¹⁸

105- Nây şod cismim zebânıñ her nevâ
Nûr-ı vuşlat nâr-ı hicrân şod merâ

106- Her şada mi-âyed ez cânem bî-rûn
Kilkem ender suzed ez-raz-i derun

107- Nîz sûzân mi-şevved zân dâstân
Ger begûyem kilk ü levh ü cism ü cân

¹¹⁸ O sefa ve bu cefadan gönül inledi
Bu cefa ve sefadan gönül inledi.

- 108- Dâstâni ki refîk-i cânım ust
Bâdî-i her nâle vü efğanım ust
- 109- Hayret âmed zân ki bâhir hâletem
Hâletem efzûn kereded hayretem
- 110- Âh ez-in hayret vezin-hâlet şodem
Nây-i hicrân-veş figân-efzâ-yi dem
- 111- Zân figân ha sîne vîrân sâhtem
Bang-hâ ber-âsumân efrahem
- 112- Sîne vîrân şod dilem ma'mûr şod
Kâ'inât ez çeşm-i hoşem dûr şod
- 113- Tâ bereft ez men hîred âmed becây
'Aql u idrâke sığışmaz hûy ü hây
- 114- 'Âlem-i gaybîden aldım bir şadâ
Türkçemi gayb itdirüb gitdi baña
- 115- İrdi hâtifden o gûş-ı hûşıma
Bang-i Mevlânâ irişdi gûşuma
- 116- Virdi kâmım Hâk du'âm itdi qabûl
Hızır irişmezmiş buñalmaz ise kûl
- 117- Başladı hâmemde cûşa meşnevî
İtdi tab'imda tecellî ma'nevî
- 118- Nazmen anı tercüme itsem didim
Bir eşer bâri koyub gitsem didim

- 119- K'olsa bu takrîb ile kilik-i beyân
Fârîğ-i nazm-ı müdâm in ü an
- 120- Hâmem ile istişâre eyledim
Luţf-i Hâkdan istiḥâre eyledim
- 121- Şükür kim ebvâb-ı feyz oldu güşâd
Nûra ğarķ oldu dil ü levḫ ü müdâd
- 122- Tercüme yok böyle var çok şerḫ aña
Cümlesi neşren yazılmış dâ'imâ
- 123- Hepsiniñ şerḫi kabûl-i 'ârifîn
Raḫmetü'llâhi 'aleyhim ecma'in
- 124- Her biri bir vechle şerḫ eylemiş
Fehm ü idrâkince ma'nî söylemiş
- 125- Çünkü ister bu kitâb-ı Meşnevî
Şerḫ için bir merd-i şâhib ma'nevî

(s.16)

- 126- Çünkü her şâhib-dil-i rûşen-nazar
Meşnevî mağz-ı meşânî didiler
- 127- İster anuñçün bu sırr-ı ma'nevî
Feyz-i rûḫânîsi 'aqlından kavî
- 128- Şâriḫe ḫâkdan icâzet olmalı
Muṭlakâ şâhib-kerâmet olmalı
- 129- Şâriḫe geldikce çünkü iztırâb
Muṭlâk ilhâm-ı Hâk ister bu kitâb

- 130- Çünkü ma'nâsında var vech-i keşîr
Ol sebebdan şerhî de emr-i 'asîr
- 131- Çünkü lafzen başka ma'nen başkadır
Hep taşavvufdur me'âlen başkadır
- 132- 'Akla sığmaz andaki teşbîhler
'İlme girmez andaki tevcîhler
- 133- Ma'nevî bir nüshâ-i kübrâdır o
Sırr-ı hâkdır râz-ı Mevlânâdır o
- 134- Zâhiri neyden hikâyet eylemiş
Bâtını amma ne ma'nâ söylemiş
- 135- Bak neler yazmış şürûhunda neler
Bâtınından zâhiri düşvâr-ı ter
- 136- Kışşalar deryâ gibi cûş eyliyor
Kaşresi insânı bîhûş eyliyor
- 137- Kaşredir zâhirdeki ma'nâları
Bâtınen de ândırır deryâlârı
- 138- Lafz u ma'nâ birbirinden mu'tenâ
Böyle yazılmışdır ez ser-tâ-be-pâ
- 139- Dikkat itdikce olur ma'nâ 'amîk
Öyle bir deryâ k'olur insân garîk
- 140- Fehmi müşkil hal-i güç şerh-i 'asîr
Şerhâ nisbet tercüme amma yesîr

- 141- Ol sebebden ben daħi bi'l-ihtiyâr
Tercüme tarzına itdim ictisâr
- 142- Şerhine kâdir de olsaydım eger
Ben yine şerhinden eylerdim hâzer
- 143- Çünkü yazmış bunca eslâf-ı güzîn
Şerhler kim birbirinden de metîn
- 144- Öyle şârihler gibi yazmak muhâl
Ya ne lâzımdır 'abeşle iştigâl
- 145- Lâkin efkârımca bir kimse aña
Yazmamışdır tercüme nazmen daha
- 146- Bunca şâ'irler gelib geçmiş de heb
Böyle bir şey yazmamışlar ne 'aceb
- 147- Gerçi yazmışdır Naḥîfî tercüme
Yazmış amma uymamış metne heme
- 148- Tercüme dinse degildir ekşerî
Şerhi de aındırmıyor pek çok yeri
- 149- Meşnevî bir başka ma'nâ söylemiş
Tercüme yollu bu da şerh eylemiş
- 150- Ya'nî yazmış meşnevî bir ma'nevî
Bu da yazmış ma'nevî bir meşnevî
- 151- Yazmamış ma'nâsını 'ayniyle heb
Neydi bilmem maḳşadı bundan 'aceb

152- Bir metîn şâ‘ir imiş çünkü o zât
Yoksa mümkün mi degildi müşkilât

153- Himmet ister er olan insânda
Kâ‘ide budur bütün devrânda

(s.17)

154- Destime aldım kemâl-i himmeti
Hâmeme şaldım olanca kuvveti

155- Gerçi nazmen tercüme eshel degil
‘Aynen olmazsa eger ekme degil

156- Beyti beyt ile olunsa tercüme
Türkcesi □ aynen bulunsa tercüme

157- Ol zamân işte olurdu bir eşer
Bir eşer amma ki gâyet mu‘teber

158- Bir zamân itdim tefekkür rûz u şeb
Tercüme mümkün midir böyle ‘aceb

159- Hâmemi aldım berâ-yı imtihan
Nazma çekdim on sekiz beyt ol zamân

160- Añladım mümkün faķat âsân degil
Mümkün amma kâr-ı her insân degil

161- Okudum rahmet Nahîfi’ye hezâr
Fazla nokşân her ne yazsa hakķı var

162- Çünkü ‘aynen tercüme itmek meger
Añlaşıldı kim nasıl düşvâr-ter

- 163- Fârisî terkible olmaz hem ‘inân
Vezn ü ma‘nâ kâfiye derdi yamân
- 164- Ba‘zı ma‘nâ tercümeyle az olur
Ba‘zı beyti beytine sığmaz olur
- 165- Hüsni-elfâz u ma‘ânîde gerek
Metniniñ râz-ı nihânîde gerek
- 166- İsti‘ârât u kinâyât-ı lügât
İhtimâlât-ı mazâmîn u nükât
- 167- Var bu vâdîde dahî nice cihât
Mûceb-i ‘usret hezârân müşkilât
- 168- Bir de böyle şeyle iden iştiğâl
Her cihetle olmalı âsûde hâl
- 169- Yazmak için böyle bir emr-i ehem
Fâriğu’l-bâl olmalı kalb ü kalem
- 170- Ben ise âzürde-hâl-i zücretim
Ağzımı açmağa yoktur kudretim
- 171- Şâ‘ire cem‘iyet-i hâtır gerek
Yâ ne mümkün muntazam söz söylemek
- 172- Dil-i perîşân olmasun bir haste-dil
Cem‘-i efkâr eylemek mümkün değil
- 173- Olmuş olsaydı bu gün bende eger
Zerrece âşâr-ı şâdîden eşer

- 174- Sırr-ı Mevlânâ'dan olub feyz-dâr
Levh-i ma'nâya idüb cevher-nişâr
- 175- Maḥrem-i râz eyleyüb nâ-maḥremi
Bezm-i feyzâ feyz iderdim 'âlemi
- 176- Hey ne müşkilmiş bu bîmârî-i dil
Ṭab' u ḥâmem birbirinden münfa'il
- 177- Bunca derd ile yazılan şu eṣer
Yâ olur yaḥûd ki olmaz mu'teber
- 178- Kânde ol ḥâl âşinâ-yı dil-ḥazîn
Söylesün bir kere bârî âferîn
- 179- Râğıb olmaz[sa] nice marğûb olur
Ṭâlib olmazsa naşıl maṭlûb olur
- 180- 'Âşık ister ol ki ma'sûk olmağa
Ḥâlik ister çünki maḥlûk olmağa
- 181- Her ne bu derd ile yazdımsa hemân
Meşnevî şevkile yazdım bî-gümân
- (s.18)
- 182- Bir de ancak sâye-i sulṭân (Ḥamîd)
Virdi ṭab' u kîlîme şevk-i mezîd
- 183- Feyz-yâb olmaḳdadır her bir zamân
Sâyesinde zümre-i dâniş-verân
- 184- Şevketin müzdâd ide Mevlâ anıñ
Câmi-i yektâsıdır ehl olanıñ

- 185- ‘Ahd-i pâkinde yazıldı bu eᡑer
Çok mı ‘âlem hırz-ı cân eylerseler
- 186- Haᡑ muvaffaᡑ etmek isterse eger
Bir kula her müşkili âsân eder
- 187- Luᡑf-i Mevlâya şıᡑındım evvelâ
Şoñra Mevlânâ’ya itdim ilticâ
- 188- Kıldı mes’ulum cenâb-ı müste‘ân
Feyz-i Mevlânâ ile is‘âf o ân
- 189- Feth olundı bâb-ı elᡑâf-ı Hudâ
Râz-ı Mevlânâ’ya oldum âşinâ
- 190- ‘Âlem-i ma’nâya girdim şabr ile
Kenz-i lâ-yefnâya erdim şabr ile
- 191- Ma‘nevî bezminden oldum neşve-cû
Meşnevî bâᡑından aldım şemme-bû
- 192- Cehl ile huşyâr idim amma ki dün
Câm-ı rûᡑâniyle mest oldum bugün
- 193- Müjdeler ey tâlibân-ı ma‘nevî
İşte yağmalandı ᡑ‘ân-ı meşnevî
- 194- Başladım tevᡑîᡑ-ı yâ Mevlâ ile
Yâverî-i feyz-i Mevlânâ ile
- 195- İşte Mevlâ didim âᡑâz eyledim
Türkçe Mevlânâ lisânı söyledim

- 196- Türkçe yazdım mümkün oldukça anı
Ta ki âgâh ide her okuyanı
- 197- Zâhirî ma‘nâsını itdim beyân
Çünkü kaçdım bu idi ancak hemân
- 198- Meşnevîniñ sırrını maḥv itmedim
Her nasıl istersem öyle gitmedim
- 199- Kudretim yetdikçe sa‘y itdim ki tâ
Mesnevîyle tercümem hem-râz ola
- 200- Oldu amma zâhiren bu tercümem
Şerḥ-i bâtın ister ol da lâ-cerem
- 201- Anı da bir ehl-i himmet eylesin
‘Âlem-i ‘irfâna ḥidmet eylesin
- 202- Ḥamdulillah ḥazret-i Rabb-i enâm
Luṭf u iḥsân itdi bir vefḳ-i merâm
- 203- Tercümân-ı meşnevîdir bu kitâb
Ter-zebân-ı ma‘nevîdir bu kitâb
- 204- Tuḥfe-i esrâr ḥaktır bî-gümân
‘Âlem-i ‘irfâna benden armağân
- 205- Bezm-i feyziñ ḥâce-i dânâsıdır
Mekteb-i ‘aşkıñ sebḳ-i pîrâsıdır
- 206- Her ḥurûfî bir sevâd-ı sînedir
Sırr-ı tevḥîde zihî âyînedir

207- Her maqâlinde nüvişte şad-me'âl
Her me'âlinde sirişte biñ maqâl

(s.19)

208- Her maqâliñ her me'âliñ her demi
Vecd ile rakş-âver eyler âdemi

209- 'İsi-i ma'nâ mıdır bilmem ki o şavt
Dem-be-dem kılmaktadır ihyâ-yı mevt

210- Her deminden cân bulur dil-merd-i kân
Hey ne sırdır bu meded yâ müste'ân

211- İn ne miz mâr u rebâb u hûy u hây
Bâng-i nâyest bâng-i nâyest bâng-i nây

212- Nefha-i feyz-i kemâl-i kudret est
Kudret-i irşâd Rabb-ı 'izzet est

213- Nağme-i feyz dem şemsîst in
Neş'ehâ yâbed zi-bângeş cân u din

214- Ez şarîreş kudret-i Mevla be-gûş
Vez-nefîreş kadr-i Mevlânâ be-gûş

215- Her ki gâfil mi-şevved ez-bâng-i nây
Vây ber ân bî-hâşılân şad-bâr vây

216- Bâng-i o peymân-ı vuşlat- mî-dehed
Zevk-i feyzâ-feyz-i vahdet mî-dehed

217- Yâ Rab ez-feyzeş nişâbî deh herâ
Yandım Allah yandım âbî deh merâ

- 218- Sînenen coşdukca coşdı baħr-i feyz
Hâmeden teskîne düşdi nehr-i feyz
- 219- Hâkdan olurmuş olursa feyz-yâb
Biriniñ feryâdı böyle bir kitâb
- 220- Nâyıñ aşlı neydir erbâbı bilir
Gamlı aħvâlin gam aşhâbı bilir
- 221- Bir kâmiş ammâ ki feyz-i aķdesi
‘Ârif-i pür-hikmet eyler herkesi
- 222- Nâya baķ da ķudret-i Mevlâ’yı gör
Hikmet-i esrâr-ı Mevlânâ’yı gör
- 223- Nâydır ammâ ki neşr-i feyz eden
Nâyı kimdir böyle ammâ söyleten
- 224- Nâydır sultân-ı ‘aşķa vâşıta
Nâydır devrân-ı meşķe râbıta
- 225- Nâydır dîvân-ı âyîne-i uşûl
K’anda taksîm olunur feyz-i fuşûl
- 226- Her fuşûl-i dîn olur andan peyâm
Ânı düstûr itse aħrâdır enâm
- 227- Hâme vü tab’ imda ķudret yogiken
Ânıñ i’câzıyla açdılar dehen
- 228- Nây ile dem-sâz olub kilik-i beyân
Oldı bir tûtî-i ķudsî dâs-tân

229- Verse bu feyz ile çok mu ‘âleme
Murg-ı hoş-elhân gibi bir zenzeme

230- Âferîn ey kilk-i i‘câz âferîn
‘Âlem-i ma‘nâ-yı kıldıñ pür-ţanîn

231- Derd ile hâmûş iken çokdan beri
Eylediñ bûlbûl gibi hınya geri

232- İktibâs-ı feyz-i Mevlânâ iden
Böyle mi eylermiş i‘câz-ı suhen

233- Allah Allah hey ne i‘câz eylediñ
Ta ki hûy ü hâya âgâz eylediñ

234- Kıldıñ âgâz gele encâm-ı kelâm
‘Âleme neşr-i belâgat insicâm

(s.20)

235- Viridiñ envâr-ı tecellîden nişân
Yoğı var itdiñ be-ḥaqq -ı müste‘ân

236- Ya‘nî saçdıñ k’öyle bir feyz-i celîl
Tab‘ıma ‘aynen tesemmi selsebîl

237- Ben de ol feyz ile çok mı söylesem
Şöyle kim deryâ gibi cûş eylesem

238- Mâcera-yı kilk-i pâkimden cihân
Seyret olsunḡa bahar-ı câvidân

- 239- Çağladıkca nîl-i hâmemden maķâl
Nây-i kilkimden coşar feyz-i kemâl
- 240- Şân bulur fażl u kemâlinden beyân
Habbetzâ naķş-ı bedî‘-i dil-sitân
- 241- Feyz alır nazm-ı selîsinden kelâm
Ni‘mez-i aķsen edâ-yı insicâm
- 242- İhtizâz eyler şarîrinden felek
Neş‘esinden ğaşy olur ins ü melek
- 243- Meşnevîden öyle feyz aldım ki ben
Hâmeme teng oldu meydân-ı sühan
- 244- Bendedir bu feyz ile şimdi hemân
Cümle esrâr-ı me‘ânî vü beyân
- 245- Ğulgulemden çıñlasın taķ-ı semâ
Münkerân-ı nazmım itsün ihtidâ
- 246- Nazma bir şân geldi eş‘ârım ile
Şa‘îrân feyz aldı ğüftârım ile
- 247- Şuşdı âşârım gören ehl-i nehâ
Şuşmadı hâlâ bir uzun âşinâ
- 248- Vezn ü ma‘nâ kande şa‘îr kandedir
Mu‘cize perdâz-ı kâdir kandedir
- 249- Bir iki kaldı sühan-sencân-ı ‘aşr
Toldı şî‘r huşk ile dîvân-ı ‘aşr

- 250- Açmadan şoldı dirîgâ nûr-i 'aşk
Bî-bahâr erdi hâzâna devr-i 'aşk
- 251- Bulmadan feyz-i sūhan ya'nî kemâl
Gün-be-gün bulmağdadır hayfâ zevâl
- 252- Kalmadı bâğ-ı ma'ârifde garîb
Ne edeb gülde ne bûlbûlde edîb
- 253- Toğmadı bir merd-i meydân-ı kelâm
Şi'r ü şâ'ir bitdi gitdi ve's-selâm
- 254- Şa'ir olmak hem kolay hem de 'asîr
Çünkü var bu fen için şart-ı keşîr
- 255- Şâ'ir oldur kim anasından toğar
Mutlakâ şa'ir babasından doğar
- 256- Ya'ni şi'r olur ezelde mâyesi
Ya'ni kendiyle doğar sermâyesi
- 257- Tab'-ı ter sermâye ister hâmede
Şâ'ir olmaz degme bir 'allâmede
- 258- Bâ-huşûş olmalıdır feyz-i ezel
Yâ kaşîde nazm ide yahûd gâzel
- 259- Çünkü hepsinde tecellî başkadır
Kiminiñ 'aşka kiminiñ meşkadır
- 260- Ba'zı şâ'ir var kaşîde nazm eder
Ba'zı şâ'irde gâzel söyler gider

261- Ba‘zısında bu ikisi cem‘ olur
Ba‘zısında bir kaç ı da bulunur

262- Kâtib olur şâ‘irânın ekseri
Ba‘zısı olur kitâbetden berî

(s.21)

263- Ba‘z-ı şâ‘ir hepsini eyler edâ
Şâ‘ir-i mâhir denir işte añâ

264- İşte ben de şu zamânda şâ‘irim
Lâkin eslâfın yanında kâşırım

265- Az gelüb gitmiş o dîvân erleri
Yañılsa yanılmasa şimden geri

266- Kande bir Nef‘î gibi âteş zebân
Yâ Fuzûlî yolda bûlbûl dâs-tân

267- Nüşâ-i nazmın biri ser-nâmesi
Mekteb-i ‘aşkıñ beri ‘allâmesi

268- Ol zamânlar ‘âdet olub da eger
O kalemlerle roman yazsaydılar

269- Ol ne sehħârâne söz mu‘ciz-edâ
Çıldırırdı gûş idenler muṭlakâ

270- Böyle şâ‘ir hayli var eslâfda
Bir teki yok anlarıñ ahlâfda

271- Kim yazar Ğâlib gibi bir Hüsni ‘aşk
Eylese biñ yıl dañi eş‘ârı meşk

- 272- Nâzım-ı mevlid Süleymân-ı şehîr
Bir eser terk itdi kim olmaz nazîr
- 273- Çoklar anı zann ider pek sâdedir
Anıñ için işte fevka'l-âdedir
- 274- Hiç uşanmaz dinleyenle okuyan
Bitse tekrâr eylemek ister hemân
- 275- İşte şî'riñde budur hâşiyyeti
Ancağ erbâbı bilir ol hâleti
- 276- Nazm içinde böyle çok esrâr var
Ne ta'allüm-hayr ider ne sa'y-kâr
- 277- Şanmañ eş'ârı ki ibrâm iledir
Nazm-ı âlî muṭlaḳ ilhâm iledir
- 278- Cebr u iḳdâm istemez tab'-ı selîm
Yâ niçün her sa'y iden olmaz kelîm
- 279- Başlayınca nazma bir şâhib-nikât
Öyle eyler kim tevâlî vâridât
- 280- Şâ'ire hayret gelîr taştırde
Hâme 'aczin gösterir taḫrîrde
- 281- Şî'r olursa işte bu vâdîde nazm
Der aña ehl-i süḫan nâdîde nazm
- 282- İşte şî'ri böyle kim taḫrîr eder
Gûş iden taş ise de te'sîr eder

- 283- Âdema şıklet verir eş'âr-ı hâm
Etmesin güç-ıtab' olan nazm-ı kelâm
- 284- Dahli var milliyetin eş'ârda
Nisbeti kavmiyyetiñ edvârda
- 285- Ecnebî şî'rini sevmez ecnebî
Çünkü me'lûf olmamışdır meşrebi
- 286- Herkesiñ kendince bir vâdîsi var
Kimi marş okur kimi kânûn çalar
- 287- Şî'ri yazmak şöyle tursun yazılan
Şî'ri hâle göre okur şâ'irân
- 288- Ol kadar nâzik ki eş'âr-ı güzîn
Kılce diğkat itmelidir sâmi'în
- 289- Şî'ri herkes aıladıgınca sever
Bir güzel beyte olur bir nûkte-ver
- 290- Bir mağallinde yazılan beyt-i pâk
Güldürür isterse eyler girye-nâk
(s.22)
- 291- Şî're muhtâc anıñ için her şunûf
Böyle hüküm etmiş bütün ehl-i vuğûf
- 292- Seçmiş ol sınıfıñ içinden lâ-cerem
Eylemiş şâ'ir beni hüküm-i kalem
- 293- Kimse ta'rîz etmesin eş'ârıma
Kimse takrîz etmesin âşârıma

- 294- İşte meydân-ı sühan işte kalem
Kupkırı tenkîd ü takrîz istemem
- 295- Ben dimem hâşâ benim yokdur diger
El elin üstündedir ‘arşa kadar
- 296- Rabbim ihsân etdi kenz-i ma‘nevî
İşte oldum tercümân-ı Meşnevî
- 297- Cüz’-i evvel hayr ile buldı hitâm
Feyz-i hak va’llahü a‘lemü ve’s-selâm
- 298- Benden a‘lâ kim ikinci cüz aña
Tercümeyle neşr iderse ibtidâ
- 299- Ben üçünciden ferâgat eylerim
Hâmesine terk-i hizmet eylerim
- 300- İşte i‘lân u işâ‘at eyledim
Tam üç ay i‘tâ-yı mühlet eyledim
- 301- İtmedi bu müddetde çıkmazsa eger
Bir mu‘âşır şâ‘ir-i mu‘ciz-eger
- 302- Meşnevîye tercümânlık eylemek
Hâmeme tevdi‘ olunmuşdur demek
- 303- Ben de andan sonra bî-pervâ müdâm
Lutf-ı Hak’la eylerim işe devâm
- 304- Ey olan helâl cümle müşkilât
Eyleyen her müşkilâti mümkünât

305- Lütfuñ ile eyledim ‘azm-i tarîk
Kilkime tevfiķiñi ile refîķ

306- Kıl pezîrâ-yı hitâm âgâzımı
Dehre neşr it ney gibi âvâzımı

307- Hayrî kuluñdan dirîĝ itme amân
Lütfuñı ihsânuñı yâ müste‘ân

308- İki ‘âlemde mu‘în ol yâ Raĥîm
Ente hasbî ente kâfî yâ kerîm

Dîbâce-i Meşnevî-i Şerîf (s.23)

Hâzâ kitâbü'l-Meşnevî ve hüve uşûli uşûli uşûli'd-dîn fî-keşfi esrârü'l-uşûl ve'l-yakîn ve hüve fîkhu'llâhü'l-ekber ve şer'ullâhü'l-ezher ve burhânü'llâhi'l-ezhar mişle nûrihi ke-meşkût fihâ mişbâh yeşriku işrâken enveru mine'l-eşbâh ve hüve cinânü'l-cân zevâtü'l-'uyûn ve'l-eğşân minhâ 'aynen 'inde ebnâ'i hâzâ's-sebîl selsebîlen ve 'inde aşhâbü'l-makâmât ve'l-kerâmât hayri makâmen ve ahsen mekîlen el-ebrâr fihî ye'kulûn ve yeşrebûn ve'l-ahrâr minhû yefrehûn ve yetrubûn ve hüve ke-nîl mısr şarâbu's-şâbirîne ve hasraten 'alâ âl-i Fir'avne ve'l-kâfirîn kemâ kâle Allâh'u ta'âlâ yuzillü bihî keşîran ve yehdî bihî keşîran ev mâ yuzillü bihî ille'l-fâsikîn ve innehu şifâ'ü's-şudûr ve celâ'i'l-ağzân ve keşşâfi'l-kur'ân ve si'atü'l-erzâk ve taṭayyubü'l-aḥlâk bi-eydî sufratü'l-kirâm barara yemne'üne bi-enne lâ yemessuhû ille'l-muṭahharûn tenzîlü min Rabbi'l-'âlemîn lâ ye'tîhi'l-bâtıl min beyni yedeyh ve min ḥalfihî vallahü yerşudühû ve yerḳabühû f'âllahü hayrun ḥâfızan ve hüve erḥamü'r-râḥimîn ve lehu elkâb âhiri lekabullahi ta'âlâ ve iḳtaşarnâ 'alâ hâzihi'l-ḳalîl ve'l-ḳalîl yedüllü 'ale'l-keşîr ve'l-cür'atü tedüllü 'ale'l-gâdir ve'l-ḥıfnetü tedüllü 'alâ'l-bedir (?) el-kebîr yeḳûlü'l-'abdü'z-za'îfû'l-muḥtâc ilâ rahmeti'llâhi te'âlâ Muhammed bin Muhammed bin Hüseyin el-Belhî tekabbelallâhü minhû ictehedet fî taṭvîli'l-manzûmi'l-meşneviyyi'l-müştemil 'ala'l-garâ'ib ve'n-nevâdir ve ğararu'l-makâlât ve durerü'd-delâlatü't-ṭarîkatü'z-zühhâd ve ḥadîkatü'l-'ibâd ḳaşîratü'l-mebânî keşîretü'l-ma'âniyyü'l-istid'â'i seyyidî ve senedî ve mu'temedî ve mekânü'r-rûḥ min cesedî ve zaḥîretü yevmî ve ğadâ ve hüve's-şeyḥ ḳıdvetü'l-'ârifin ve imâmü'l-hüdâ ve'l-yakîn muġîşü'l-verâ emînü'l-ḳulûb ve ilâhî vedî'atüllâhi beyne ḥalîḳatühû ve şafvetühû fî beriyyetihî ve vaşâyâhü li-nebiyyihî ve ḥabâyâh 'indeşafiyyehü miftâḥü ḥazâ'inü'l-'arş emîn künûzu'l-ferş ebu'l-fezâ'il ḥüsâmü'l-ḥaḳ ve'd-dîn Ḥasan bin Muhammed bin Ḥasan el-ma'rûf (Bâḥî Türk) Ebâ Yezîdü'l-vâḳt ve Cüneydü'z-zamânü's-şiddîḳ ibnü's-şiddîḳ ibnü's-şiddîḳ rażiyallâhü'anhüm el-ermeviyyü'l-aşlü'l-müntesibü ilâ şeyhi'l-mükerrem bimâ kâle (emseytü Kürdiyyen ve aşbehtü'Arabiyyen) ḳaddesallahu rûḥahû ve ervâḥa aḥlâfehü fe-ni'me's-selef ve ni'me'l-ḥalef lehü nesebü'l-ḳattü's-şems 'aleyhi ridâ'ihâ ve ḥasei eraḥtü'n-nücûm ledeyhi ezvâihâ lem-yezel fenâ'ühüm ḳıbletü'l-ikbâl yetevencehu ileyhâ bi-nevi'l-vilât ve ka'betü'l-âmâl yetûfû bihâ ve fevdü'l-mecd ve'l-'ifâtü ve'l-ezâlü kezâlik mâ ṭala'a necm ve der şâriḳ liyekûn mu'teşimen li'ülü'l-başâ'iru'r-

rabbâniyyînü'r-rûhâniyyîn ve's-sâ'ilînü'l-'arşîyyînü'n'nûriyyînü's-sükûtü'z-zâru'l-ğaybü'l-ħużzâru'l-mülûk tahte'l-atmâr eşrâfû'l-kabâ'il aşhâbü'l-fezâ'il envârü'd-delâ'il amîn yâ Rabbe'l'âlemîn ve hâzâ du'â'i lâ-yeruddü fe-innehû dû'â'i li-eşnâfi'l-berriyeti's-şâmil velħamdülillahi vahdehû ve şallallâhü'ala seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve 'utratihi't-tayyibîne't-tâhirîn. Temme

Tercüme-i Dîbâce-i Meşnevî-i Şerîf (s.24)

İşbû kitâb-ı Meşnevî vüşûl u yakîniñ esrârını keşf u îzâh eylemekde dîniñ uşûlünüñ uşûlünüñ uşûlü olub ħazret-i Allâhıñ fıkıh-ı ekber ve şer'-i ezher ve burhân-ı ezharıdır nûrün'alâ nûr olan ma'ânîsiniñ içindeki fânûs-ı enver-i rûhânî şabâhlarıñ nûrundan daha ziyâde tâbân ve dallarıyla budaklarıyla müzeyyen cinânü'l-cinân olub andan çağlayan ırmağ ehl-i 'irfân için selsebîl ve aşhâb-ı kirâm için ħayr-makâm ve aĥsen-i makîl olarak anda ebrâr u aĥrâr yiyüb içüb zevk u şafâ iderler bu kitâb-ı Meşnevî şadra şifâ' mahzûnlara şafâ ve kâşif-i Qur'ân-ı Hûdâ olub erzâki tevsî' ve aĥlâki tatyîb ider ve mahz-ı ilhâm-ı Rabbe'l'âlemîn olmak şerefiyle eyâdî-i sofrâ-i kirâm berere-i ma'nevî tâhir u pâk olmayanları men' eyler ya'nî tenzilün min Rabbe'l'âlemîn olmak cihetiyle ĥâvî oldığı ma'ânî-i dakîka-i rabbânîyi münker olan nâ-maĥremleri ıttılâ'dan mahrûm iderek her tarafından cenâb-ı ħayru'l-ĥâfîzîn ve erĥâmü'r-râĥimîn muĥâfaza buyurur bu Meşnevî kitâbı ħazret-i Allah'ıñ 'inâyetiyle birçok elkâb-ı mübârekeye mazhar olmuş ise de az çoğa ve katre-i deryaya ve dâne-i ħırmene işâret ü delâlet edeceğı cihetle biz ancak pek muĥtaşarıyla iktifâ eyledik imdi Cenâb-ı Ĥakk'ıñ rahmetine muĥtâc olan 'abd-i'âciz Muĥammed bin Muĥammed bin Ĥuseyin Belĥî'yi ħazret-i Allah me'cûr eylesün ben bu ġarâ'ib ve nevâdir ġurar makâlât u dürer-i delâlât ü ħıyâbân-ı sâlikân ve bağçe-i 'âbidânı müştemil olan işbu manzûme-i Meşnevîyi kalîlü'l-lafz ve keşîrü'l-ma'nâ olarak seyyidim senedim mu'temedim cismimde cânım ve her gün ġidâ-yı rûĥ-i revânım olan zâtıñ istid'â vü ihtârıyla te'lîf eyledim ki o zât 'ârifleriñ a'zamı aşhâb-ı hidâyetiñ imâmı 'âlemiñ zahîri kalbleriñ mürşidi nâs içinde vedî'a-i Rabbânî şafvet insânı Resûlüllâh'ıñ veşâyâsı ve Nebî-i zîşânıñ sırr-ı eşeri bulunan 'arş ħazîneleriniñ miftâhı vü ferş defîneleriniñ emîni olan ebû'l-fezâ'il ĥüsâmü'l-ĥakk ve'd-dîn Ĥasan bin Muĥammed bin Ĥasan'dır ki (AĥîTürk) dimekle meşhûr olarak vaktiñ Bâyezîdi ve zamânıñ Cüneydi Şiddîk oğlu Şiddîk oğlu Şiddîkdır razıyallâhü ta'âlâ'anhu ve 'anhum Ermeviyyü'l-aşl olub (emseytü Kürdiyyen ve aşbahtü'Arabiyyen) kavliyle

muhterem olan Ebu'l-Vefâ' Bağdâdî nâm şeyh-i mükerreme mensûbdur
kaddesallâhu rûhahu ve ervâh-ı ahlâfa ne güzel selef ne güzel halefdır ki bu zât-ı
sütûde-şifâta bir neseb ve haseb sâbit olmuştur ki üzerine şems ridâsını atmış ve
encüm anıñ nûrundan ziyâsını mahv itmiştir şöyle ki (s.25) sâha-i sa'âdet-hânesi
kıble-gâh aşhâb-ı âmâl u dergâh-ı mu'allâ bârgâh-ı melce' vü penâh-ı erbâb-ı ikbâl
olmağdan hâlî degildir âf-tâb-ı 'âlem-ârâ cihânı rûşenâ eyledikçe yine öyle olmağdan
hâlî kalmasun ki ilâhiyyûn rûhâniyyûn semâviyyûn 'arşıyyûn nûrâniyyûn
zümresinden olan ehl-i başîretin melce' ve melâzı olub ol fırka-i celîle bir sınıf-ı
nâzır ve sâkitler ve hâzır ve gâ'ibler olarak mülûk-i palâs-pûşân ve eşrâf-ı kabâ'il ve
aşhâb-ı fezâ'il ve envâr-ı delâ'ildendir âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn bu bir du'âdır ki
bütün 'âleme şâmil olduğundan kabûle karîn olur ve'lhamdüllillâhi rabbi'l-'âlemîn
ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidînâ Muhammedin ve 'alâ âlihî ve şahbihî ecma'in.

Temme

(s.26) fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün

1- “Bişnev ez ney çün hikâyet mî küned

Ez cüdâyîhâ şikâyet mî küned”

(1) Diñle neyden ne hikâyet eyliyor

Ayrılıklardan şikâyet eyliyor

2- “Kez neyistan tâ merâ bübrîdeend

Ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend”

(2) Ta ki kesdiler kamışlıktan beni

Nâlîşim inletdi her merd ü zeni

3- “Sîne hâhem şerḥa şerḥa ez firâḳ

Tâ be-gûyem şerḥ-i derd-i iştiyâḳ”

(3) Ayrılıktan bağı şerḥa isterem

Tâ ki derd-i iştiyâḳı söylerem

4- “Herkesi kû dūr mand ez aşl-ı hîş

Bâz gûyed rûzgâr-i vaşl-ı hîş”

(4) Kendi aşlından eger kim kalsa dūr

Vaşla tekrâr anuñ arzûsı olur

5- “Men beher cem ‘iyyeti nâlân şüdem

Cüft-i bedḥâlân ü hoşḥâlân şüdem”

(5) Ben ki her meclisde feryâd eyledim

Nîk u bed-ḥâlân ile ḥûş-ḥâl idim

6- “Herkesi ez zann-i ḥod şüid yâr-i men

Vez derûn-i men necüst esrâr-i men”

(6) Yârim oldı kendi zannından şû bu

İtmedi râz-ı derûnum cüst-u-cû

(s.27)

7- “Sırr-ı men ez nâle-i men dūr nîst

Lîk çeşm ü güşra an nûr nîst”

(7) İmdi nâlemden degil serim uzak

Yok o nûr için ve lâkin göz kulaḳ

8- “*Ten zi cân u cân zi ten mestûr nîst*
Lîk kes râ did-i can dustûr nîst”

(8) Birbirinden cân u ten pinhân degil
Cânı herkes görmege cesbân degil

9- “*Âteşest in bang-i nây ü nîst bâd*
Herki inâteş nedâred nîst bâd”

(9) Şavtı âteş bu neyiñ şanma hevâ
Kim bu âteşden ki tutmaz yok ola

10- “*Âteş-i ‘ışk-est k’ender ney fütâd*
Cûşîş-i ‘ışk-est k’ender mey fütâd”

(10) Âteş-i ‘aşkıdır ki düşdü bu neye
Cûşîş-i ‘aşkıdır ki düşdü bu meye

11- “*Ney harîf-i herki ez yârî bürîd*
Perdehâyeş perdehây-i mâ dirîd”

(11) Yâridir ney yârdan ayrılanıñ
Perdemiz perdeleri yırttı añañ

12- “*Hem çü ney zehri vü tiryakî ki dîd*
Hem cû ney dem sâz ü müştâkı ki dîd”

(12) Ney gibi bir zehr ü tiryâk olamaz
Ney gibi demsâz ü müştâk olamaz

13- “*Ney hadîs-i râh-i pür hûn mîküned*
kıssahây-i ‘şık-ı mecnûn mîküned”

(13) Kanlı yoluñ bahsini ney eyliyor
‘Âşk-ı Mecnûn kıssasın ney söylüyor

14- “*Maḥrem-i in hûş cüz bihûş nîst*
Mer zebânra müşterî cüz gûş nîst”

(14) ‘Aklıñ ancaḥ maḥremi bî-hûşdur
Müşterî imdi lisâna gûşdur

(s.28)

15- “*Der gam-î mâ rûzhâ bîgâh şüid*
Rûzhâ bâ sûzhâ hemrâh şüid”

(15) Biz ḡam üzereyken geçib gitti zamân
Günler âteşlerle oldu hem-nân

16- “Rûzha ger reft gû rev bâk nîst

Tû biman ey anki çûn tû pâk nîst”

(16) Gitse günler söyle gitsin bâk yok

Sen kal ey k’ol sen gibi bir pâk yok

17- “Herki cüz mâhi zi âbeş sir şüd

Herki birûzist rûzeş dir şüd”

(17) Balığın gayrısı kandı şuyunu

Bî-naşîbîñ kaldı ferdâya günü

18- “Der neyâbed hâl-i puhte hiç hâm

Pes sühan kûtâh bâyed vesselâm”

(18) Anlamaz pişkin sözünden hiç hâm

Söz kısa lâzımdır artık ve’s-selâm

19- “Bend bügsil bâş âzâd ey püser

Çend bâşi bend-i sîm ü bend-i zer”

(19) Kopardub bendi ol az edâ-yı püser

Tâbîñı bu kayd u bend sîm ü zer

20- “Ger birîzî behr râ der küzeî

Çend günced kısmet-i yek rûzeî”

(20) Kâseye deryâları dökseñ eger

Kısmetiñ bir günlüğü ancak girer

21- “Kâse-i çeşm-i harîşan pür neşüd

Tâ şadef kâni ‘ neşüd pür dür neşüd”

(21) Keşküli aç gözlinüñ per olmadı

Kanmadı tâ kim şadef dür tolmadı

22- “Her kirâ câme zi ışkî çâk şüd

O zi hırş ü ‘ayb küllî pâk şüd”

(22) Her kimiñ sevâbı ‘aşkıdan oldu çâk

Hırş u ‘aybîñ cümlesinden oldu pâk

(s.29)

23- “Şâd bâş ey ‘ışk-ı huş sevdây-i mâ

Ey tabîb-i cümle ‘illethây-i mâ”

(23) Ey güzel sevdâlı ‘aşkımız sevin

Ey bütün derdimiziñ dermânısın

24- “*Ey devây-i nehvî ü nâmûs-i mâ*
Ey tû Eflâtûn ü Câlînûs-i mâ”

(24) Ey devâ-yı nahvet u nâmûsumuz
Ey sen Eflâtûn ve Câlînûsumuz

25- “*Cism-i hâk ez ‘ışk ber eflâk şüd*
Tûr der rakş âmed ü çâlâk şüd”

(25) ‘Aşkdan oldu hâk-i ten ‘arşa behem
Tâg yerinden oynadı sür‘atle hem

26- “*‘İşk cân-i Tûr âmed ‘âşıkâ*
Tûr mest ü harre Mûsâ şâ‘ikâ”

(26) ‘Aşk geldi cân-ı tavr-ı ‘âşıkân
Mest olub tağ har-ı Mûsâ şâ‘ikân

27- “*Bâ leb-i demsâz-i hud ger cüftemî*
Hemçû ney men güftenîhâ güftemî”

(27) Yâr-i dem-sâz ile olsaydım eger
Ne gibi ben söyler idim güfteler

28- “*Herki o ez hemzebâni şüd cüddâ*
Bî nevâ şüd gerçi dâred şad nevâ”

(28) Kim hem âvâzından olursa cüdâ
Dilsiz olur tutsa hem de yüz nevâ

29- “*Çünki gül reft û gülistân der güzeşt*
Neşnevî zan pes zi bûlbûl ser güzeşt”

(29) Gitti gül zîrâ ki geçdi gülistân
Bitti artık ser-güzeşt-i belîlân

30- “*Cümle ma ‘şûkest ü □ âşık perdeî*
Zinde ma ‘şûkest ü âşık mürdeî”

(30) Cümlesi ma‘şûk u ‘âşık perdedir
Sağ hemân ma‘şûk u ‘âşık mürdedir

(s.30)

31- “Çûn nebâşed ‘işk râ pervây-i o

Ö çû mürği mând bî pervây-i o”

(31) ‘Aşka olmazsa anıñ pervâsı ger

Kaldı vây ol kûş gibi bî-bâl ü per

32- “Men çi gûne hûş dârem pîş ü pes

Çûn nebâşed nûr-i yârem pîş ü pes”

(32) Ben nasıl ‘aqlım tutarım öñ ve soñ

Olmayınca nûr-i yârim öñ ve soñ

33- “İşk hâhed kin sülhan bîrun büved

Âyine gammâz nebved çûn büved”

(33) ‘Aşk ister ki bu söz i‘lân olur

Âyine gammâz olmaz yâ nolur

34- “Ayne-i cânî çirâ gammâz nîst

Zanki zengâr ez ruheş mümtâz nîst”

(34) Âyna-yı cânıñ niçin gammâz degil

Çünkü paslanmış yüzi mümtâz degil

Hikâyet-i ‘âşık şoden pâdişâh ber kenizeki ve harîden ora ve renc ü reşden

kenizek ve tedbir-i pâdişâh-ı der-mu‘alece-i o

Bir pâdişâh bir câriyeye ‘âşık olarak anı alub câriye hâstelemekle pâdişâhıñ tedbir-i mu‘alece itdigidür.

35- “Bişnevîd ey dostân in dâstân

Der hâkîkat naqd-i hâl-i mâst ân”

(35) Dinleyiñ ey dostlar bu dâsitân

Ol hâkîkat hâlimiz naqdi hemân

36- “Bûd şâhi der zamânı pîş ezin

Mülk-i dünyâ bûdeş ü hem mülk-i dîn”

(36) Bundan aqdem vardı bir şâh-ı zamân

Mâlik-i dünyâ vü dîn idi hemân

(s.31)

37- “İttifâkâ şâh rûzî şüd süvâr

Bâ havâş-î hîş ez behr-i şikâr”

(37) Nâgihân bir gün o şâh oldu süvâr

Kendi etbâ‘ıyla itmekçün şikâr

38- “Yek kenîzek did şeh der şâhrâh

Şüd gulâm-i an kenizek cân-i şâh”

(38) Gördi yol üstünde ol şâh bir kıızı

Bendesi oldu kıza şâhın özi

39- “Murğ-ı cânêş der kafeş çün mî tapîd

Dâd mâl ü an kenîzek râ harid”

(39) Cân kuşu oldu kafesde bî-sükûn

Câriyeyi virdi mâl aldı şatun

40- “Çün harîd o râ vü berhurdâr şüd

An kenîzek ez kazâ bîmâr şüd”

(40) Aldı anı tâ ki meyvesin yiye

Hastelendi ez-kazâ ol câriye

41- “An yeki har dâşt ü pâlâneş nebûd

Yâfet pâlân gürk harrâ der rebûd”

(41) Ol ki har buldu palânı yok idi

Buldu palân merkebi kurtlar yedi

42- “Kûze bûdeş âb mi-ne amed be-dost

Âb râ çün yâft hud kûzeh şikest”

(42) Bulmadı şu kâsesi oldu ise

Kâse kırıldı şuyı buldu ise

43- “Şeh tabîbân cem‘ kerd ez çepp ü râst

güft cân-i her dü der dest-i şümâst”

(43) Şâg ve şoldan şeh etîbbâ topladı

Her iki cânlar elinizde didi

44- “Cân-i men sehlest ü cân-i cânem ust

Dermend ü hasteem dermânem ust”

(44) Cânımın yok hükmi cân-ı cânım o

Derd-mendim hasteyim dermânım o

(s.32)

45- “Herki dermân kerd mercân-î merâ

Bürd genc ü dürr ü mercân-î merâ”

(45) Cânımıñ dermânını her kim bulur

İnci mercân ve hazînem o alır

46- “Cümle güftendeş ki canbâzî künîm

Fehm gird ârîm ü enbâzî künîm”

(46) Hep didiler şâha cân baş olalım

Añlayıb derdine dermân bulalım

47- “Her yeki ez mâ Mesîh-i ‘âlemîst

Her elemrâ derkef-î mâ merhemîst”

(47) Her biri bizden Mesîh-i ‘âlemiz

Destimizle cümle derde merhemiz

48- “Ger Hudâ hâhed negüftend ez beşar

Pes Hudâ bünmûd şan ‘acz-î beşer”

(48) Hâk dilerse dimediler kibirden

‘Aczini gösterdi halkıñ halk eden

49- “Terk-i istisnâ mürâdem kasvetîst

Nî hemîn güftenki ‘âriz hâletîst”

(49) Kasvet olur inşâallâh dimemek

‘Ârizî hâletle olmaz söylemek

50- “Ey besâ nâverde istisnâ bigüft

Cân-i o bâ cân-i istisnâst cüft”

(50) Lafzen inşâallâh dimez bir hayli kes

Cânı inşâallâh iledir her nefes

51- “Herçi kerdend ez ‘ilâc ü ez devâ

Geşt renc efzûn ü hâcet nâ revâ”

(51) İtdilerse ne ‘ilâc u ne devâ

Artdı derdi olmadı hâcet revâ

52- “An kenizek ez maraz çün mûy şüd

Çeşm-i şeh ez eşk hemçün cûy şüd”

(52) Cârîye derdinden oldu kıl gibi

Kanlı gözyaşı şehiñ ırmak idi

(s.33)

53- “Ez kazâ sirkengebin şafrâ füzûd
Revğan-i bâdâm hişkî mî nümûd”

(53) Artırub şafrasını sirken-gübîn
Virdi bâdem yağı korılık hemîn

54- “Ez helîle kabz şüd iṭlâk reft
Âb âteş râ meded şüd hemçü neft”

(54) Olmadı kabza helîle kârger
Âteşe şu itdi neft-âsâ eşer

Zâhir şoden-i ‘acz-i hekîmân ez mu‘âlece-i kenizeñ ber pâdişâh ruy-âverden
be-gergah-i Huda‘azze ve celle u ḥ ‘âb-diden pâdişâh mübeşşir-i gaybî-râ u
yâften tabîb-i ilâhî ve hâşıl şoden-i merâm-ı o
Hükemânîñ câriyeye ‘ilacdan ‘âciz kaldıkları şâha ma‘lûm olunca dergâh-ı
Hudâ’ya teveccühle şâhîñ rû’ yâsında mübeşşir-i gaybî görüb tabîb-i ilâhîyi
bularak merâmının hâşıl olduğudur.

55- “Şeh çü ‘ecz-i an hekîman râ bidîd
Pâ birehne cânib-i mescid devîd”

(55) Gördi şeh ‘acz-i etîbbâyı hemân
Yalın ayak mescide koşdu o an

56- “Reft der mescid suy-î mihrâb şüd
Secdegah ez eşk-i şeh pür âb şüd”

(56) Mescidiñ mihrâbına vardıkda şâh
Doldu şâhîñ gözyaşından secde-gâh

57- “Çün beḥîş âmed zi garkâb-i fenâ
Hoş zebân büğşâd der medḥ û senâ”

(57) Kendine geldi o fânî talgadan
Vaşf-ı pâkinde güzel açdı dehen

(s.34)

58- “Kay kemîne bahşêset mülk cihân
Men çe guyem çün tû meydâni hemân”

(58) Ey ki eñ az bahşîşîñ mülk-i cihân

Ben ne söyleyim bilürsin sen hemân

59- “*Ey hemîşe hâcet mârâ penâh*

Bar diğêr mâ galat kerdim râh”

(59) Her dem ey hâcâtımız içün penâh

Biz yine işte şaşırdık şimdi râh

60- “*Lik sufti gerçe mi-danem sırret*

Zûdehem peyda koneş ber zâhîret”

(60) Bilürim sırrıñı sen gerçi didiñ

Hem de zâhirde çâpük peydâ idiñ

61- “*Çün berâmed ez miyân-i can hurûş*

Ender âmed baħr-i baħşâyiş becûş”

(61) Çünki cân etti vücûdından hurûş

Eyledi deryâ-yı baħşeş anda cûş

62- “*Der miyân-i giryê hâbeş der rübûd*

Dîd der hâb o ki pîrî rûnümûd”

(62) Ağlar iken uyku kapdı ol şehi

Gördi bir rû'yâda pîr-i âgehi

63- “*Gûft ey şeh müjde hâcâtet revâst*

Ger ğarîbi âyedet ferdâ zimâst”

(63) Didi ey şeh müjde hâcâtıñ revâ

Bir ğarîb erse yarın bizden saña

64- “*Çünki âyed o ħakîm-i ħâziķest*

Şâdikeş dan kû emîn ü şâdikest”

(64) Çünki gelse ‘âķıl ve ħâzıķdır o

Bil emîn anı di hem şâdıķdır o

65- “*Der ‘ilâceş siħr-i muṭlaķ râ bibîn*

Der mizâceş ķudret-i ħaķ râ bibîn”

(65) Siħr-i muṭlâķ gör ‘ilâcında anıñ

Ķudret-i ħaķķ gör mizâcında anıñ

(s.35)

66- “*Çün resîd an va ‘edgâh ü rûz şûd*

Âftâb ez çerh aḡter sûz şûd”

(66) Çün o va‘diñ vaķtı erdi geldi rûz

Oldu meşrîkdan güneş encüm-fürûz

67- “*Bûd ender manzarâ şeh müntezir*

Tâ bibîned ançi bünmûdend sır”

(67) Pencereden oldu ol şeh muntazır

Tâ göre gösterdilerdi ol ne sır

68- “*Dîd şahşı fâzîlî pür mâyeî*

Âftâbî der mîyân-i sâyei”

(68) Gördi bir şahş-ı fezâ’ il-mâyeyi

Gölgeniñ içinde neyr-i vâyeyi

69- “*Mî resîd ez dûr mânend-i hilâl*

Nîst bûd ü best ber şekl-i hayâl”

(69) Ta uzakdan irişib misl-i hilâl

Yok iken var oldu mânend-i hayâl

70- “*Nîst veş bâşed hayâlerender revân*

Tû cihanrâ ber heyâli bîn revân”

(70) Rûh içinde yok gibi oldu hayâl

Sen cihânı bil gidici pür-zevâl

71- “*Ber hayâlî şulhişan ü cengişân*

Vez hayâli fahrişân ü nengişân”

(71) Bir hayâldir şulh ü cengi anlarıñ

Bir hayâldir fahr u nengi anlarıñ

72- “*An hayâlâtî ki dâm-i evliyâst*

‘Aks-i meh rûyân-i bostân-i hudâst”

(72) Ol hayâlat evliyânîñ dâmıdır

Bâğ-ı Hakkıñ ‘aksi mihraned ümîd

73- “*An heyâli râ ki şeh der hâb dîd*

Der ruh-i mihman hemi âmed bidîd”

(73) Ol hayâli gördi kim ru’ yâda şâh

Vech-i mihmânında berķ urur çü mâh

(s.36)

74- “*Şeh becây-i hâciban derpîş reft*

Pîş-i an mihmân-ı gayb-i hîş reft”

(74) Geçdi perdecî gibi şâh ileru

Gitdi mihmâniyçün istikbâle o

75- “Her dû bahri âşinâ âmûhte

Her dû can bî dûhten ber dûhte”

(75) Mecma‘u‘l-bahreyn olub dû mihribân

Birbirine bî dikiş dikdi dû cân

76- “Güft ma ‘şûkam tü bûdesti ne an

Lîk kar ez kâr hized der cihan”

(76) Dedi sensin sevdiğim yok kim odur

Lâkin işden iş çıkâr ‘âlem budur

77- “Ey merâ tû Mustafâ men çün Umer

Ez beyây-i hizmetet bendem kemer”

(77) Ey baña sen Mustafa ben çün ‘Ömer

Bağladım ben hizmetün için kemer

Ez-Huda vend-i veliyyü‘t-tevfik ri‘âyet-i edeb derheme hâlâ vü beyân kerd-i vahâmet-i zarar-hâ-yı bî-edebî

Cenâb-ı Hudâvend veliyyü‘t-tevfikden ricâ-yı tevfiķ ile her hâlde edebe ri‘âyeti ve edebsizliğin zarar ve veḥâmeti beyanındadır.

78- “Ez Hudâ cûyîm tevfiķ-i edeb

Bî edeb maḥrûm-i geşt ez lütf-i Rab”

(78) İsteriz Hâḫdan edeb tevfiķini

Luṭf-ı Hâḫdan bî-edeb olmaz ğanî

79- “Bî edeb tenhâ ne hudrâ dâşt bed

Belki âteş ber heme afâķ zed”

(79) Sâde kendin bî-edeb itmez fenâ

Belki âteş urur âfâķ üzre tâ

(s.37)

80- “Mâ‘ide ez âsman der miresîd

Bî şudâ ü fûruḫt ü bî ḫarîd”

(80) Mâ‘ide nâzil olurdu ‘arşdan

Hem âlîm şatımla zaḫmet olmadan

81- “Der miyân-i ḫavm-i Mûsâ çend kes

Bî edeb güftend kî sîr ü ‘ades”

(81) Kavm-i Mûsâ'nın içinde ba'z-ı kes
Dedi 'ârsızca şarmısakla 'ades

82- “Münkaṭı 'şüd Hân ü nân-ı âsmân
Mând renc-i zer' u bîl ü dâsmân”

(82) Kaṭ' olundu âsumândan nân u ḥ'vân
Kaldı zer' u bîl çepâderdi hemân

83- “Bâz 'Îsâ çün şefâ'at kerd ḥaḳ
Hân firistâd ûgenîmet ber ṭabaḳ”

(83) İtdi □ise Ḥaḳdan ez-sır nev-recâ
Ṭabla gönderdi ṭabaḳlarla Ḥuda

84- “Bâz güstâhan edeb bügzâştend
Çün gedâyân zellehâ berdâştend”

(84) Def'a 'ârsızlar edeb kaldırdılar
Pis dilenciler gibi şaldırdılar

85- “Kerd 'Îsâ lâbe îşanrâ ki in
Dâimest ü kem negerded ez zemîn”

(85) Anlara bu dedi 'Îsâ ḥazreti
Bizden eksilmez Ḥudânıñ ni'meti

86- “Bed-gunayi kerdên ü ḥırş âveri
Küfr bâşed pîş-i ḥân-i mihteri”

(86) Sû'-i zanla ḥırş eger meydân bulur
Pek büyükler sofrasında küfür olur

87- “Zan gedâ rûyân-i nâdide zi âz
An der rahmet ber işan şüd firâz”

(87) Ol ḥarîşân-ı gedâ ṭab'ân içün
Oldu bâb-ı luṭf u raḥmet ser-nigûn

(s.38)

88- “Ebr ber nâbed pey-i men'-i zekât
Vez zinâ üfted vebâ ender cihât”

(88) Yağmur olmaz men' olur ise zekât
Hem-zenâdında vebâ tolar cihât

89- “Herçi ber tû âyed ez zûlmât ü ğam
An zi bi bâ ki vü küstahist hem”

(89) Her ne gelse zûlmet ve gâmdan yaña
Muṭlaḳa terbiyesizlikden saña

90- “*Her ki bî kî küned der râh-i dost*
Rehzen-i merdan şüd ü nâmerd ost”

(90) Hâḳ yolunda kim ki ‘arsızlık eder
Ol olub nâmerd ü merd yolun keser

91- “*Her ki şod der rah kestâh ṭarîḳ*
An bud der vadi-i ḥasret ğarîḳ”

(91) Kim ki ‘arsızlıkla ṭatarsa ṭarîḳ
Ol olur vâdî-i ḥasretde ğarîḳ

92- “*Büd zi güstâhî husûf-i âf-tâb*
Şüd ‘azâzîlî zî cür’et redd-i bâb”

(92) Bî-edeblikden ṭutuldı âf-tâb
Oldu şeyṭân cür’etinden ṭard-ı bâb

93- “*Ez edeb pür nûr geşttest in felek*
Vez edeb maşûm ü pâk âmed melek”

(93) Nûr ile ṭoldu edebden bu felek
Hem edebden tertemiz oldu melek

Mülâḳât-ı pâdişâh bâ ân ṭabîb-i ilâhî ki der ḥâbeş beşâret dâde budend bi-
mülâḳât-o

Pâdişâhiñ ṭabîb-i ilâhîye mülâḳât itdiğidir ki rû’ yâsında mülâḳâtı tebşîr
olunmışidi.

94- “*Vaḳt an ki bayedeş kerden beyân*
Mâcerây ḥâl şâh u mihmân”

(94) Geldi vaḳtâ eylemek vaḳti beyân
Nice olmuş ḥâl-i şâh u mihmân

(s.39)

95- “*Dest бүкşâd ü kenâr âneş girift*
Hemçü ‘ışḳ ender dil ü câneş girift”

(95) Şâh elin açdı kucakladı anı
Ṭutdı ‘aşḳ-âsâ anı dilde cânı

96- “*Dest ü pişânîş bûsîden girift*

Vez maḳâm ü râh pürsîden girift

(96) Destini öpdi anıñ hem alnını

Şordı yolundan maḳâmından anı

97- *“Pûrs pûrsân ber keşîdeş tâ beşadr*

Gûft genci yâftem âḥîr besabr”

(97) Şora şora şadra îşâl eyledi

Şabr ile buldum defîne ben didi

98- *“Şabr eğer telḥest ve lîken ‘âḳîbet*

Meyve ateş başed şîfâ ü ‘fîyet”

(98) Şabr acıdır evvel ammâ ‘âḳîbet

Meyvesi olur şîfâ vü ‘âfîyet

99- *“Gûft ey hedye-i ḥaḳḳû def‘ ḥarec*

Ma‘nii essabru miftâḥul ferec”

(99) Didi ḥaḳḳıñ luṭfi ey def‘-i ḥarac

Ma‘ni’ü’ş-şabr miftâḥu’l-farac

100- *“Ey liḳâ-yi tû cevâb-i her sūâl*

Müşkil ez tû ḥal şeved bî ḳîl ü ḳâl”

(100) Ey liḳâsıdır cevâb-ı her su’âl

Sende müşkil ḥal olur bî-ḳîl ü ḳâl

101- *“Tercenânî herçi mârâ der dilest*

Destgiri herki payeş der gilest”

(101) Tercümânsın ḳalbimizde her ne var

Sen çamurda ḳalana sin dest-i yâr

102- *“Merḥabâ yâ Müctebâ yâ Murtaza*

În tegab câ‘ el-ḳazâ dâḳal fezâ”

(102) Merḥabâ ey müctebâ ey murtaza

Geldi sensiz her ḳazâ bir ṭar fezâ

(s.40)

103- *“Ente mevle’l-ḳavmi men lâ yeşteḥî*

Ḳad radâ kellâ lellâ leillem yentehî”

(103) Ḳavm ulusısın ki kim sevmez seni

Reddolur kellâ le'in lemyentehî

104- “Çün gûzeşt an meclis ü Hân-î kerem

Dest-i o bigrift ü bürdander haram”

(104) Çünkü geçti meclis-i hân-ı kerem

Ƨıtdı destin eyledi ‘azm-i haram

Borden pâdişâh an tabîb ra-ber-ser-i bîmâr ta hâl ora bebind

Hâline vâkıf olmak için pâdişâhın hasteniñ başucuna tabîbi götürdigüdür.

105- “Kışsa-î rencûr u rencûrî bihand

Ba‘d ezan der pîş-i rencûreş nişand”

(105) Hastanın her kıssasın etdi beyân

Hastasına karşı dikdi ba‘d-i zân

106- “Reng-i rü vü nabz u kârûre bidîd

Hem alâmâ tû hem esbâbeş şenîd”

(106) Gördi kârûre u reng u nabzı çün

Ƨuydu esbâb u ‘alâmâtın bütün

107- “Güft her dârûki işan kerdeend

An ‘imâret nîst vîran kerdeend”

(107) Didi kânlar her ne dermân etdiler

Yapmadılar anı vîrân etdiler

108- “Bî haber bûdend ez hâl-i derûn

Este ‘z‘ullâh mimmâ yefterûn”

(108) Bî-haberdirler bu hâl-i sîneden

İftirâlardan şıgındım Hakk’a ben

109- Did renc ü keşf şüd bervey nühüft

Lîk pinhân kerd ü bâ-sulţan negüft

(109) ‘İleti görmekle sır oldu ‘ayân

Pâdişâha etmedi lâkin beyân

(s.41)

110- “Renceş ez şafrâ vü ez sevdâ nebûd

Buy-i her heyzüm bidid âyed zi dûd”

(110) Hastalık şafrâ u sevdâdan degil

Her bir odun koxsa dumanıyla bil

111- “*Dîd ez zârîş kû zâr-i dilest*

Ten hoşet ü o giriftâr-i dilest”

(111) Nâlesinden bildi hicrân zârıdır

Cismi sağlamdır gönül bîmârıdır

112- “*‘Âşıkî peydâst ez zâr-i dil*

Nîst bîmâri çü bîmârî-i dil”

(112) Nâlesinden bellidir ‘âşık olan

Beñzemez her hastaya hasta-dilân

113- “*‘İllet-i ‘aşık zi ‘illethâ cüdâst*

‘İşk üşturlâb-ı esrâr-ı Hudâst”

(113) ‘İllet-i ‘âşk cümle ‘illetden cüdâ

‘Aşkdır üşturlâb-ı esrâr-ı Hudâ

114- “*‘Âşıkî ger zin ser ü ger zan serest*

‘Âkıbet mârâ bedan sû rehberest”

(114) Her ne başdan olsa ‘âşıklık eger

Bizleri encâm-ı üsveye sevķ eder

115- “*Herçi güyem ‘İşkrâ şerh ü beyân*

Çün bi ‘ışķ âyem hacîl bâşem ezan”

(115) Her ne dirsem ‘âşk için şerh u beyân

Cüş eder ‘aşķım hicâbından hemân

116- “*Gerçi tefsîr-i zebân rûşengerest*

Lîk ‘ışķî bî-zebân rûşenterest”

(116) Gerçi tefsir-i lisândir pür-zîyâ

‘Aşķ eger dilsiz faķat pek rûşenâ

117- “*Çün kalem ender nüvişten mîşitâft*

Çün bi ‘ışķ âmed kalem ber hõd şikâfet”

(117) İtdi ta‘cîl anı tahrîre kalem

‘Aşķa geldikde kalem yarıldı hem

(s.42)

118- “*‘Akl der şerhaş çü har der gil bihüft*

Şerh-i ‘ışķ ü ‘âşıkî hem ‘ışķ güft”

(118) ‘Aķl anıñ şerhinde çâmurda çuķar

‘Aşķ ve ‘âşık şerhini hem ‘aşķ eder

119- “Âftâb âmed delîl-i âftâb

Ger dlelet bâyed ez vey rû metâb”

(119) Mihre mihr oldu delîl mu‘teber

Dönme andan rehber isterseñ eger

120- “Ez vey er sâye nişânî mî dihed

Şems her dem nûr-i câni mî dihed”

(120) Virse de gölge güneşden ger nişân

Nûr-i cân viren güneşdir her zamân

121- “Sâye hâb âred türâ hemçün samer

Çün berâyed şems inşakkal kamer”

(121) Uyku virir gölge mânend-i semer

Çün güneş toğdukda in şakku’l-kamer

122- “Hod garîbî der cihan çün şems nîst

Şems-i can bâkîst ora ems nîst”

(122) Bir garîb olmaz cihânda hem-çû şems

Şems-i cân bâkîdir aña yoktur ems

123- “Şems der hâric eğer çî hest ferd

Mitevan hem misl-i o taşvîr kerd”

(123) Şems eger zâhirde bî-aqrândır

Mişlini taşvîr anıñ âsândır

124- “Şems-i can kû hâric âmed ez esîr

Nebvedeş der zihn ü der hâric nazîr”

(124) Şems-i cândır hâric ez mülk-i esîr

Yok aña bâtında zâhirde nazîr

125- “Der taşavvur zât-i orâ gûnç kû

Tâ der âyed der taşavvur misl-i û”

(125) Zâtını yokdur taşavvûrda mecâl

Taşavvûrda aña gelsin misâl

(s.43)

126- “Çün hadîs-i rûy-i Şemsüddin resîd

Şems-i çârüm âsman ser der keşîd”

(126) Çünkü yüz gösterdi Şemsü'd-dîn sözi

Çekdi dördünci göğün şemsi özi

127- "*Vâcib âmed çünkü âmed nâm-i o*

Şerh-i remzî kerdin ez inâm o"

(127) Geldi çün ismi anıñ vâcib gerek

Remz-i inâmâtını şerh eylemek

128- "*În nefes can dâmenem ber tâftest*

Bûy-i pîrâhân-ı Yüsüf yâftest"

(128) Bu nefesde tutdı cân dâmânım o

Yûsuf'ıñ pîrâheninden buldu bu

129- "*Kez berây-i haqq-ı sohbet sâlhâ*

Bâz gû hâli ez an hoş hâlhâ"

(129) Ülfetüñ haqqı için bir nice sâl

Söyle hûş hâlinden anıñ ba'z-ı hâl

130- "*Tâ zemîn ü asman handan şeved*

'âkl ü rûh ü dîde şad çendan şeved"

(130) Ta ki memnûn ola yer gök ser-te-ser

'Âkl u rûh u dîde hem yüz ol kadar

131- "*Lâ tükellifnî feinnî fi'l-fenâ*

Kiltü efhâmi felâ uşî senâ"

(131) Ben fenâdayım bu teklîfi dime

Yorgunum ben şayamam vaşfin heme

132- "*Küllî şey'in kâlehû gayrul müfîk*

În tekellef ev tesallef lâ yelîk"

(132) Her ne kim dirseñ ifâkat bulmayan

Ne münâsib külfet u zahmet hemân

133- "*Men çi gûyem yek regem hüşyâr nîst*

Şerh-i an yârî ki orâ yâr nîst"

(133) Ben ne diyim her rekem nâ-huşyâr

Şerhin ol yârüñ ki yok aña uyâr

(s.44)

134- "*Şerh-i in hicrân ü in hûn-i ciger*

În zaman bugzâr tâ vaqt-i diger"

(134) Şerhidir hicrânlı bir hûn-ciger

Bu zamânı geç de tâ vakt-i diger

135- “*Kâle eṭ ‘imnî fe’ innî câi’ un*

Ve□tecil fel vaktü seyfül kâtî ‘un”

(135) Didi ben açım sen in‘âm et amân

Söyle çapük seyf-i kâtî‘dır zamân

136- “*Şofî ibnülvâkd bâşed ey refîk*

Nîst ferdâ güften ez şarṭ-î ṭarîk”

(136) Şûfî ibnü’l-vakt olurken ey refîk

Yarına atmak değil şarṭ-ı ṭarîk

137- “*Tû meger ḥod merd-i şofî nistî*

Hest râ ez nesye ḥîzed nîstî”

(137) Sen degilsin merd-i şûfî ya meger

Viresiden varlığa yokluk irer

138- “*Güfemeş pûşîde ḥoşter sırr-ı yâr*

Ḥod tü der zımn-i ḥikâyet gûş dâr”

(138) Didim aña gizli ḥuşdur sırr-ı yâr

Diñle sen zamn-ı ḥikâyetde ne var

139- “*Ḥoşter an başed ki sırr-ı dilberan*

Gufte ayed der hadis-i digeran”

(139) Öyle olsa sırrı ḥuş dil-berleriñ

Arasında baht ola digerleriñ

140- “*Güft mekşûf û birihne bî ḡulûb*

Bâz gû def□ am medih ey bülfüdûl”

(140) Didi kim açık saçık hem bî-ḡalûl

Söyle def□ etme beni ey bu’l-fuzûl

141- “*Perde berdâr û birihne gû ki men*

Mi neḥusbem bâ şanem bâ pîrahen”

(141) Perdeyi kaldır açık söyle ki ben

Yâre şarılmam olursa pîrahen

(s.45)

142- “*Güftem er ‘uryan şeved o der cihan*

Nî tü mânî nî kenâret nî miyân”

(142) Ben didim ‘aynen kera vü ‘uryân olur

Ne sen ü ne de o cîk ortak alur

143- “*Ârzû mîhâk lîk endâze hâh*

Ber ne tâbed kûh râ yek berg-i kâh”

(143) Her ne diler iseñ arşûnla dile

alkamaz tâğ bir şamân çöpi ile

144- “*Âftâbi kez vey in ‘âlem firûht*

Endeki ger pîş âyed cümle sûht”

(144) Şu‘le-dâr oldu güneşden bu cihân

Az yakîn gelse yanardı kûn-fekân

145- “*Fitne vû aşûb ü hunrîzî mecûy*

Bîş ezîn ez Şems-i Tebrîzî megûy”

(145) an dökici olma âşûb eyleme

Şems-i Tebrîzî’den artık söyleme

146- “*În nedâred âhir ez âğâz gûy*

Rev temâm-î in hikâyet bâz gûy”

(146) Yok buna gâyet söziñe kıl devâm

Git girü kıl bu hikâyâtı tamam

alvet talebiden an velî ez pâdişâh u ciheti der yâften renc-i kenîzik râ

Ol velî şâhdan alvet isteyûb câriyenüñ derdine çâre-sâz oldıgıdur.

147- “*Güft ey şeh alveti kûn hâne râ*

Dûr kûn hiş ü hem bîgâne râ”

(147) Didi şâha alvet ile hâneyi

Def‘ it andan yâri hem bî-gâneye

148- “*Kes nedâred gûş der dilhîz hâ*

Tâ bipüsemin zin kenîzek çîzhâ”

(148) Olmasun ha bir cihetde işiden

Ba‘zı şeyler şorayım câriyeden

(s.46)

149- “*ane hâlî mand ü yek deyyâr nî*

Cüz tabîb ü cüz heman bîmâr nî”

(149) almadı hâne içinde kimseler

Qaldı hasteyle tabîb anda meger

150- “*Nerm ü nermek gûft şehr-i tû kücâst*

Ki ‘ilâc-î ehl-i her şehrî cüdâst”

(150) Nârgâne şordı kim şehriñ nere

Kim ‘ilâc olur ahâlîye göre

151- “*Venderan şehr ez qarâbet kistet*

Hîşi vû peyvestegî bâ çistet”

(151) Kim o şehr içindeki nesliñ seniñ

Akrabâñ kimdir nedir aşlıñ seniñ

152- “*Dest ber nabzeş nihâd ü yek biyek*

Bâz mîpürsîd ez cevr-i felek”

(152) Destini nabz üzere koydu yek-be-yek

Bir daha şordu nedir cevr-i felek

153- “*Çün kesî râ hâr der pâyeş hiled*

Pây-i hodrâ ber ser-î zânû nihed”

(153) Her kimiñ ayağına diken batar

Ol ayağı kendi dizine koyar

154- “*Vez ser-î süzen hemî cûyed sereş*

Ver neyâbed miküned bâ leb tereş”

(154) İgne başıyla arar andan eşer

Bulamazsa dudağıyla yaş eder

155- “*Hâr der pâ şüd çünîn düşvâr yâp*

Hâr der dil çün büved vâ dih cevâb”

(155) Ayağa baktıkda bulmazsa hâr

Söyledilseyse nasıl diken çıkar

156- “*Hâr-i dil râ ger bidîdî her hesi*

Dest key bûdî gam anrâ berkesi”

(156) Hâr-i dil ma‘lûm olaydı her hase

El uzadır mıydı gam her bir kese

(s.47)

157- “*Kes bezir-i dümm-i har hârî nihed*

Har nedâned def □-i an ber mîcihed”

(157) Kuyruk âltın merkebiñ dikenlesek

Çâre bilmez def'ine şıçrar eşek

158- "*Ber cihed van hâr muhkemter zened*

‘Âkılı bâyed ki hârî ber kened"

(158) Şıçradıkça ol diken muhkem girer

Dikeni ‘âkııl gerek ki ağız eder

159- "*Herz behr def' hâr ez-suz-ü derd*

Çefte mi andağhet şad câ zahm kerd"

(159) Yandı diken def'iniñ derdiyle hâr

Çifte atdı eyledi yüz yaralar

160- "*An hakîm-i hâr çîn üstâd bûd*

Dest mized câ becâ mî âzmûd"

(160) Diken almakda hekîm üstâd idi

El urub yer yer tefahhuş eyledi

161- "*Zan kenîzek ber tarîk-i dâstân*

Bâz mipürsîd hâl-i dostân"

(161) Cârîyeden bir misâl-i dâs-tân

Def'e şordu nice hâl-i dûstân

162- "*Bâ hakîm o kışşahâ mî güft fâş*

Ez mağâm ü Hâcegân ü şehr tâş"

(162) Kız hakîme ba'zı şey fâş eyledi

Hâce vü şehr u mağâmın söyledi

163- "*Sûy-i kışşa güfteneş mî dâşt gûş*

Sûy-i nabz u cesteneş mî dâşt hûş"

(163) Kışşaya kulağ tutub diñler iken

Nabzını tahkîke oldu hûş-zen

164- "*Tâki nabz ez nâm-ı kî gerded cihan*

O bûved mağşûd-i câneş der cihan"

(164) Tâ kimiñ ismin añûb nabzı urur

Cânıñ mağlûbı o olmuş olur

(s.48)

165- "*Dostân ü şehr-i o râ ber şümürd*

Ba‘dezan şehr-i diğêr râ nâm bürd"

(165) Şaydı anıñ şehriniñ yârânını

Didi bir şehriñde soñra nâmını

166- “*Güft çün bîrun şüdi ez şehri-i hîş*

Der kudamin şehri bûdestî tü pîş”

(166) Didi şehriñden nedir çıkmak sebeb

Şonra hangi şehre oturduñ ‘aceb

167- “*Nam-ı şehri güft ü hem zan der güzeşt*

Reng-i rû vû nabz-ı o diğeri negeşt”

(167) Söyleyib geçdi hemân bir şehir adı

Vech u nabzında tağayyur olmadı

168- “*Hâcegân ü şehriyanrâ yek beyek*

Bâz güftez cây ü ez nân ü nemek”

(168) Şehrini hem-şehrini tâ yek biñ

Sordı tekrâren bütün nân u nemek

169- “*Şehr şehri ü hâne hâne kıssa kerd*

Ni regeş cünbid ni ruḥ geşt zerd”

(169) Çok bilâd u hâne kıssaşın didi

‘Irḳ u vechinde eşer göstermedi

170- “*Nabz-ı o ber hâl-i ḥod bûd bî gezend*

Tâ bipürsîd ez Semerkânî çü ḳand”

(170) Nabzı kendi hâli üzere bî-zarar

Tâ Semerkand’dan sorunca çün şeker

171- “*Nâbz cest ü rûy sürḥ ü zerd şüd*

Kez Semerkandi-i zer ger fer şüd”

(171) Nabz atub beñz oldu kırmızı şarı

K’oldu mehcûr-i Semerkand zerkeri

172- “*Ah serdi ber keşîd an mâh rû*

Âb ez çeşmeş revân şed hemçû çü”¹¹⁹

(172) Çekdi kim bir ah-ı serd ol mâh-rû

Gözlerinden yaş akıtdı ‘ayn-cû

¹¹⁹ Tahirü’l-Mevlevî, Mesnevî Şerhi, C.1, Ötüken Yayınevi, İstanbul-2014, s. 49-161.

SONUÇ

Bu tercüme, Hz. Mevlânâ'nın hikâyeleştirme ve örnekleme yoluyla din ve tasavvuf konulu öğretilerinin bulunduğu Mesnevi'nin Türkçe'ye manzum bir şekilde çevrilmesinden ibaret görünse de manzum bir eseri yine manzum şekilde tercüme etmek farklılık arz etmektedir. Düz yazı ve anlatım ile tercüme edildiğinde uzun uzun açıklama ve ciltlerce eserler yazılarak okuyucuya bu eserin içeriği ancak yansıtılabilirken, sadece kelime ve cümle anlamı tercüme edilerek manzum halde eseri sunmak, ancak zengin dil özellikleri ve üstün edebî yetenek gerektirmektedir.

Böylesine zengin bir eserin Farsçadan Türkçeye manzum bir şekilde çevrilmesi elbette zor ve önemli bir hizmettir. Bu nedenle, Enderun eğitimi almış bir devlet adamı, şair, yazar ve mutasavvıf olan Hayri Bey'in, birçok dile çevrilmiş, uluslar arası öneme sahip bir eser olan Mesnevî'yi tercüme ederek, bu değerli eserden daha çok faydalanılmasına katkı sağlamak için çalışmalara başladığı ve Mesnevî'nin başından 172 beyti tercüme ettiği görülmektedir. Osmanlı Türkçesine ile tercüme edilen bu eserin Türkçeye Transkript edilmesi hem edebî hem de dinî araştırmalar için kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Yazar, yaşadığı dönemin ilmî atmosferinde, özellikle Batılı ülkelerin ilim ve düşünce dünyasında büyük etkileri olmuş bu eserin bir tercümesini de kendisi yaparak hem bu esere katkı sağlamak hem de bu alana ismini yazdırmak istemiş, nitekim zaman geçtikçe de Mesnevî'nin önemi tüm dünyada artmaya devam etmiştir.

Diğer yandan, yazarın tercümenin başında, Mevlânâ'yı ve Mesnevî'yi anlamak için tasavvuf başta olmak üzere birçok alanda ilim ve kültür sahibi olmak gerektiğini, okuyucuların düzeyine göre farklı anlam ve bakış açılarına ulaşabileceğini uyararak, bu tercümeyi okumak isteyenleri aynı zamanda Mevlânâ, Tasavvuf ve Din gibi konularda okuma, araştırma ve bilgilenmeye teşvik etmesi açısından akademi ve edebiyat dünyasına katkıları olacaktır.

Ayrıca Mesnevî'nin birçok açıklamalı, anlatımlı tercüme (Şerh)'si olduğu halde manzum tercüme sayısının az olması sebebiyle, bu nadir eserin transkript çalışması bu alandaki araştırmalarda kendisine yer bulacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arpaguş S., (2007). Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (1207-1273). *İstem Dergisi*, 5(10), 91-111.
- Ayan D., Mevlânâ ve Şuşehri. *HÜTAD Dergisi* (26),2, 3-36
- Ceyhan S., (2007). Şems-i Tebrîzî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İSAM Yayınevi, 38.
- Demirel Ş., (2007). Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(10), 469-504.
- Durmuş E., (2018). Yeni Belgeler Işığında Mehmet Şakir Efendi, *Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17),177-189.
- Eflaki A., (1973). *Ariflerin Menkıbeleri*, (T. Yazıcı, Çev). Hürriyet Yayınları, İstanbul, I.
- Fürüzanfer B., (2005). *Mevlâna Celâleddin*, (F. N. Uzluç, Çev). Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.
- Gölpınarlı A., (1990). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Gölpınarlı A., (2007). *Mevlânâ Divan-ı Kebir*. İşbankası Yayınları, İstanbul, .
- Hayri S., (1308). *Mesnevî Şerif Tercümesi*. Mahmutbey Matbaası, İstanbul.
- Hidayetoğlu S., (2005). *Hazreti Mevlânâ Muhammed Celâleddîn-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*. Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.
- İnal İbnülemin Mahmud Kemal, (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, I.
- Karadağ S., (2018). *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri Ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi*. Selçuk Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Karaismailoğlu A., (2005). *Mevlânâ ve Kültürümüz*. Konya Valiliği Kültür Yayınları, Konya.
- Karakoç S., (2012). *Mevlâna*. Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Kılıç A., (2013). *Hayrî, (Süleyman Hayri Bey)*. Kayseri Ansiklopedisi, Kayseri B.B. KültürYayınları, 3, 176-177.
- Öngören R., (2007). Mevlâna Celâleddin-i Rûmî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İSAM Yayınevi, 29.
- Selçuk H., (1998). Mevlana'nın Hayatı ve Eserleri, *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, (3),68-79

Şafak Y., (2004). *Hazret-i Mevlânâ'nın eserleri*. Konya Valiliği İ.K.T.M. Yayınları.

Tahirü'l-Mevlevî, (2014). *Mesnevî Şerhi*. C.1, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Uzun M. İ., (2006). Nahifî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32, 297-299.

EKLER

EK. 1: SÖZLÜK

Âfâk	: Ufuklar, görünen dünya.
Afitab	: Güneş , ışık.
Ahz	: Alma, kabul etme.
Âmal	: işler, ameller
Arak	: Ter
Arız	: Geniş , enli
Asman	: Gök, sema, asüman ,
Aşub	: Karıştıracı
Atban	: Davarın üç ayakla yürümesi.
Ayine	: Ayna
Azm	: Niyet, kasıt, kararlılık.
Bab	: Kapı
Bad	: Rüzgar.
Bahr	: Deniz, topluluk,
Bahş	: Hediye.
Behem	: Toplu, hepsi bir arada.
Bend	: Engel, bağ, düğüm.
Bende	: Köle.
Ber-...	: Üzerine, üstünde
Berr , ber	: Kara, yer
Berk	: Şimşek.
Bi-...	: Olumsuzluk öneki (bi-çâre : çâresiz.)
Bi-bal	: Kanatsız
Bi-gane	: Yabancı, bilmeyen, tanımayan, ilgisiz.
Bi-güne	: Kayıtsız, ilgisiz.
Bi-hûş	: Kendinden geçmiş, sersem.
Bi-mar	: Hasta.
Bi'l vech	: O yönüyle.
Bi – nişan	: Alametsiz.
Bü – büy	: Koku, güzel koku.
Çespan	: Layık, uygun, yakışan.
Cevr	: Cefa , eziyet.
Cihet	: Yön, taraf.
Coş	: Oynak, çabuk, deli, genç, heyecanlı.
Cuş	: Taşmak, kaynamak, coşmak.
Cûşîş	: Coşkunluk
Cü	: 1. Irmak akarsu (Farsça), 2. Aç, açlık (Arapça).
Cüd	: Eli açık, cömert.
Çâk	: Yırtık, yırtmaç.
Çapük	: Atik, çabuk.

Çep	: Terslik, yanlışlık, sol.
Çü	: Gibi.
Daman	: Etek.
Def	: Giderme, yok etme.
Dehan	: Ağız.
Dem	: 1. An, zaman (Farsça), 2. Kan (Arapça).
Dem sâz	: Sırdaş, dost.
Derd	: Gam, keder, hastalık, aşk.
Derd-mend	: Dertli.
Dest	: El , güç, kudret.
Dide	: Göz.
Dilan	: Kalpler, yürekler.
Dûr	: Uzak, uzağı gören, dürbün
Encam	: Son, nihayet.
Encüm	: Yıldızlar.
Fahr	: Övünç, iftihar.
Gam	: Keder, tasa.
Garik	: Boğulan.
Gehi	: Bazen, arasıra.
Ger-nişan	: Nişancı.
Gûş	: Kulak, dinlemek.
Hace	: Efendi, üstad
Hacet	: ihtiyaç
Halet	: Hal
Halvet	: Çevre ile her türlü ilişkiyi kesip yalnız kalma
Har	: Diken
Hâr	: Sıcak
Harisan	: Hırslılar.
Hase	: Soy, hısımlar.
Hâzık	: Usta, maharetli
Helile	: Sıcak iklimlerde kullanılan mehter mûsikîsindeki zillerden biraz daha küçük bir zil.
Heman	: Hemen derhal.
Heva	: İstek, arzu, heves
Hicab	: Perde, örtü, utanma
Hicran	: Ayrılık
Hidmet	: Hizmet
Hun	: Kan
Hun-ciğer	: kanlı ciğer
Hurûş	: Coşma
Hûş	: 1. Akıl, fikir, düşünce (Farsça), 2. Tuzak kurma (Arapça).
Hûş hâl	: Hali vakti iyi.
Hüda	: Allah

İbnül vakt	: Zamana uyan, zamana göre işleyen.
İlâmât	: Haberler, bildirimler
İfakat	: Bir şeye üstün gelmek,
İn'am	: Lutuf, ihsan
İsal	: Varmak ulaşmak
Kabza	: Avuçla almak ve tutmak, aletlerde avuç ile tutulacak bölüm.
Karger	: İş yapan, işleyen
Karure	: Sırça kap
Kavil	: Söz, kelime
Ked	: Uğraşan
Kella le in lem yenteni	: Eğer akıllanmazsa, vazgeçmezse.
Kil ü kal	: Dedikodu.
Külfet	: Sıkıntı, zahmet
Kün-fe-kân	: “Ol der ve olurur.” ayeti.
Lafz	: Söz, Sözel
Lika	: Buluşma, yüz
Mah	: Ay
Mâlik	: Bir şeye sahip olmak
Manend	: Benzer, eş
Matlub	: İstenilen, talep edilen.
Mâye	: Öz, asıl, cevher
Mehcur	: Terk edilen yer
Merd ü zen	: Erkek ve kadın.
Mesih	: Hz. İsa'nın lakabı
Meşrik	: Güneşin doğduğu yer
Ferec	: Sıkıntıdan sonra gelen kolaylık
Mihman	: Misâfir
Mihr	: Güneş
Mihriban	: Sevgi, merhamet
Muhkem	: Sağlamlaştırmak
Muntazar	: Beklenen şey
Murtaza	: Beğenilmiş, seçilmiş
Mübeşşir	: Müjde veren
Mücteba	: Seçilmiş
Mümtaz	: Üstün olmak
Müştak	: Özlemek
Nâgehan	: Birdenbire, aniden.
Na-huşyar	: Akli başından gitmiş.
Nahvet	: Kibir gurur
Nâle	: İnleme
Nan	: Ekmek
Nemek	: Tuz
Neng	: Ün, şan, şühret, utanç

Neva	: Nağme
Neyr	: Dur, bekle.
Nik ü bed	: İyi ve kötü
Nüh	: Dokuz
Nîk	: İyi, hoş
Palan	: Eşeklere, bâzen da atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşitidir
Penah	: Sığınacak yer
Per	: Kanat
Pinhan	: Gizli
Pîr	: Önder, mürşit.
Pirahen	: Gömlek
Pür	: Dolu, çok
Pür-zeval	: En son, bitiş.
Püser	: Erkek evlât
Rah	: Yol
Râz	: Sır.
Râz-ı derun	: İç sırlar, Gönül sırları.
Râz-ı Mesnevî	: Mesnevî'nin sırları.
Refik	: Arkadaş
Remz	: Simge
Reva	: Layık, uygun
Rûşena	: Aydın, Münevver.
Rü	: Yüz, çehre.
Sadr	: Göğüs
Sâikan	: Sebepler, etkenler.
Sal	: Göndermek, salmak, yıl.
Savt	: Ses, nida
Sehl-i mümteni	□: imkansız birşeyi kolayca ifade etme
Seng	: Taş
Serd	: Soğuk, kaba
Ser-güzeşt	: Serüven, macera, baştan geçenler.
Ser-nigün	: Baş aşağı, talihsiz, ters.
Seyf	: Kılıç.
Sim	: Gümüş.
Sin	: Mezar.
Sîne	: Göğüs.
Sûfi	: Tasavvufa inanan
Süvar	: Ata binen kişi
Şeh	: Şah kelimesinin nazımda ve bâzı birleşik şekillerde kullanılan şekli
Şikar	: Av
Ta'cil	: Acele ettirme
Tagayyür	: Değişmek

Tahrir	: Yazma
Tard	: Reddetme, kovma
Tarik	: Yol
Tebşir	: Müjde verme
Tefahhuş	: İnceleme, araştırma, sıkı araştırma.
Tevfik	: Uygun duruma getirme
Tiryak	: Hayvânî nebâtî maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bâzı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu mâcun.
Uryan	: Çıplak
Usturlab ı esrar	: 1. Astronom Usturlab'ın sırları, 2. bir vezin.
Ülfet	: Kaynaşma
Vacib	: Yapılması gerekli olan
Vasl	: Ulaşma birleşme
Vaye	: Nasip, kısmet
Yek be yek	: Tek tek, teker teker, bir bir.
Zâr	: İnce örtü
Zer	: Altın
Zen	: Kadın
Zenad	: Zındıklar, Dinsizler.

مثنوی شریف چیمبر

﴿اخطار﴾

معلومدرکه اشبو مثنوی شریفك معنایری بتون تصوف اولدیقندن دائماً معانی شریفه باطنیهسی ملزمدر بناء علیه مثنوی شریفه کی حکایه لرك جمله سنده کی اشارات شریفه عقل وافکار و نفس و ایمان و انسان و شیطان کی شیلرك برای عبرت تشریح احوالندن عبارت بولدیقندن مثنوی شریف او قویانلرك قابلیت واستعدادلرینه کوره عرض حال مأل ایدر .

انر

رسومات امانت جلیلهسی معاون رفیق اندرون همایوندن مخرج شاعر
خیری بك

معارف نظارت جلیلهسك یوز تومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

استانبول

(محمود بك) مطبعهسی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده سنده نمرو ۷۴

۱۳۰۸

﴿ افاده مخصوصه مترجم ﴾

مثنوی شریف حضرت مولانا جلال الدین رومینک اثر تألیفی اولوب مشارالیه
حضرتلری بونی الی دفتر اعتباریه بر جلد اوزرینه تحریر و تنظیم یورمش و مؤخرأ
اشبو الی دفتردن بر دفتری قدر بر نسخه دها ظهور اتمه سیله اوزماندن بر یدر مثنوی
شریفک الی باخود یدی جلد اولدیفنه دائر بر مباحثه بابی اچیلهرق الی الان دوام
ایده کلکده بولنیور .

بوجه اکیابر علما و افاضل شعرا و ادبا میاننده دوام ایده کلان اشبو مباحثانده
مثنوی شریفک الی جلد اولوب یدنجی جلدک تقلید اولدیفنه عموماً مولویان و اکثر
مثنوی خوانان طرفلرندن حکم ایذک ایسته نلمش ایسه ده اولایده مباحثین کرام
حضراتنک اجتماع آراسی حاصل اوله مدیقندن حالا یدی جلد دخی اولایلمک احتمالک
یتون یتون اورته دن قالدیر یلمامش اولمائی شایان تعجب و تأسفدر .

زیرا مثنوی شریف کی بر کتاب شهر نظیره نایزیرک تقلیدیه مقایسه و تطبیقنده
در عقب ماهیتی اکلاشیه جنی جهتهله بوبایده بر طاقم دلائل خارجیه قیدینه دوشه ریک
اوزون اوزادی مباحثه لره کیرشمک ایچون هیچده بر احتیاج یوقدر .

چونکه مثنوی شریف مغز مثانی اوله رق بر ولی الله اعظمک اثر کرامتی یعنی
صاحبی اولان حضرت مولانابه مخصوص بر عطیة یزدانی اولوب فاتحه سندن خاتمه منه
قدر سهل یمتع بر کتاب معجز نصاب اولدینی جهتهله تقلید و تنظیری یمتع و محالدر .
بناء علیه مثنوی شریف الی جلد میدر یدی جلد میدر دیو اثبات مدعا ضمنتده
ادله تدارک ایچون عمان حیره طالب خيال و خاطره کلیه جک دیقهله جک قدر امواج
تطویلات تدقیقات ایچنده چالغانه رق کرباب مباحثانده دونه دونه بوغولوب قالنسه
اصلا ضرورت اولیوب ینه لالی براهین و دلائلی اول دریای عرفان اولان مثنوی
شریفده بولمق ایچون کندی تلاطم بلاغت نهاجی اره سسندده غوطه زن جستجوی
اصداق تحریات اولمقندن بشقه مرسای نجات و سلامت یوقدر .

بویه بر اثر مقدس یکنایه مباحثین کرام حضرتانک تعبیرلری وجهله عمده احاد ناسدن

برقلاش طرقدن قوجامان برجله علاوه سيله تقليد اولغوسنه احتمال و بيلهرك بونجه
افاضل دورانی فرق و تمیزنده. عاجز و حیران بر اقیرجهسته طبق حضرت مولانا کی
برکرامت خارقه کوستره بيله چك قدر مهارت بارقه صاحی برصد مقتدرک وجودی
تصوری اولوغوشده مثنوی شریف ایله انك اترينك فرق و تمیزنده قاصر و ناچار
قالغش کی عظیم بر غفلته ضعف قیژه مغلوب اولهرق اوتهدن بریدن ادله تحریسی در
دینه دوشمکه احتیاج می مس اتمشدر بویه بر ذهاب ناصواب اویه بر کتاب معالی
القایک تحدید قدر و منزلتی ایما و اشراب ایتمکله شانه شین اوله جفتدن او وادیلرده
کورنگدن صرف نظر و اوسودالرده بولمقدن حذر کرکدر .

مثنوی شریف اویه عادی بر شاعر دیوانی کی تقلید و نظیری يك آسان رشیدبرکه
آنی هرکس و یاخود برکس تقلید و نظیر ایدم بلمک احتماله کیدیلرک خارجدن
دلایل ارائمه مضطر و ناچار قالغسون بویه برشی مثنوی شریف حقنده دکل مشاهیر
شعر انك آتارنده بيله جائز اولوب اولسه اولسه بلکه آتار عاده حقنده اولایلور
چونکه آتار عادیه نك کندینه مخصوص بروادسی اولدیفندن یکدیگرندن فرق
و تمیزی نه قدر عسبرایسه آتار عالیه نك کندینه مخصوص وادسی اولدیفندن یکدیگرندن
فرق و تمیزی اوقدر یسیردر تشبیه خطا و ملازمه مثلاً زماغر شعر استک وادیسزلرندن
بیکلرجه سنك آتاری بریده گورولسه هانکیسی کیمک اتریدر فرق و تمیزی ممکن
اولامیه جفی حلاله شاعر فنی ادا اسماعیل پاشا زاده حتی يك ایله کاظم پاشا نك اترلری
کندیلرینه مخصوص وادیلری اولدیفندن او بیکلرجه وادیسز آتارک ایچندن
سجده کدن صکره یکدیگرندن بيله آبر بلوب جیق و برر بناء علیه اومقوله وادیسز
آتاری بروادیسزک تقلید و نظیر ایدم بيله چکی ممکن اولایلور سه ده صاحب وادی
اولان شوائکی شاعر مین کیلرک آتاری کی آتارک تقلید و نظیری اوله قولای
قولای اولاجق شیلردن اولدیفنی جهته مثنوی شریف کی الحق کندینه مخصوص
وادیسی اولان بر اثر ممتازک تقلیدی اربابی يك نظرده سچوب آتی و برر .

از جمله معلوم انام اولان مشاهیر علمادان سلیمان افندی مرحومک اثر عالیسی
بولان (موله شریف) منظومه بلیغه سه تقلیداً بر نظیره یا بله اشعار ترکیده
فوق القایه مهارت کامله صاحی اولانلر در عجب فرق و تمیز ایدم بیلورلر چونکه
بوار والا ز دخی مثنوی شریف کی مؤلفنه مخصوص بروادیده اولهرق سراپا
سهل منتع اولدیفنی ایچون تقلید و نظیری محال و معتدر .

شمعی شو تفصیلاً مدن مستبان اولدی که برانسان هیئت مجموعه سنده کی دقایق
بلاقصان کانه حقایقه اگلا به بلدیکی رشیدک ممیزی اولایلپور اوخلده مشوی
شریفک ممیزی اولیق شرفی احراز ایدنلرک مولد شریفک ممیزی اولیق مزیدی
خائر اولانلر قدر ابراز مهارت ایدم مدکلری وارد خاطر اولیورسده اوده جائز
اولیوب چونکه اشبو مباحثه اوله برطاق جهلا دکل برچوق اعظم علما وفاضل
شعرا وادبا میانده دوران ایدم کلکده بولسدینی جهته انلره عجز اسنادی موافق
انصاف وادب اولامیه چقندن انحق بوبولده فصل و تمیزی در خاطر اتمام شلردر
دیگدن بشقه چاره یوقدر زیرا که سومسئنهک خلیچون او قدر کلیت وزجت
بی سوده بدل اصل مشوی شریفک سلیقه سنی وادب سنی افاده سنی طریقی اداسنی
سلاستی فصاحتی بلاغتی مسلکی مذهبی تقلیدینک سلیقه سنی وادب سنی افاده سنی
طریقی اداسنی سلاستی فصاحتی بلاغتی مسلکی مذهبی ایله تطبیق و مقایسه ایدوبده
اشته بوده بونک عیندر ویاخود دکلدر دیوب کس دیوب آتی و برمک الک کس دیوب
بر پول ایکن او طریقه هیچ او غرایب رقی آخر وادبارده حل مسئله چاره سنی
ارده مقلدنک سبب و حکمتی انسانی دو چار حیرت ایلپور .

حضرت مولانا کی بر ذات اندر الصفاتک اثر برکزیده سنی اولان مشوی
شریفک دکل نفی وفضولی کی شاعرلرک بیه دیوانلرینک تقلید و تنظیرینه بونجه
سنلردر برکسمه موفق اولامدینی جهته بومثللو شعراک بیه آثارینک تقلید و تنظیردن
مستثنی و میرا اولدینی کورولمکده بولسدینی حالده مشوی شریف کی هر یوزدن
ممتاز و مستثنا اولدینی مسلم امام اولان بر کتاب قدسیتنصایک تقلیدی وارد
یوقدر دیو مباحثاتی اوزاندیجه اوزانلقده بر معنی کوریلیمپور .

مشوی شریف ایله تقلیدینک فرق و تمیزی حقنده محصر اینمک فکرنده
بولدیم اشبو قاعده مسلمة مبسوطه بر میزان راسخ الیاندکه موزون برکلام ایچون
ذره قدر شایماز علی الخصوص که مشوی کی برکلام بدیع الانسجام ایچون قبل قدر
فرق ایتمز و شبه برافاز حتی مشوی شریف کی بر کتاب ذیناه دکل بالاده بیان
اولدینی وجهله نفی وفضولی کی شاعرلرک دیوانلرینه بیه بشقعلری طرفلرندن
برقاچ قصیده و یاخود غزل تقلید و علاوه ایدلش اولسه اربابی انلری برر برر
بولور سچر چیقارر واول قدر چیقارر که حتی در سعادت ایله اناطولی وروم ایل
اهالیسنک و بلکده اناطولینک قسطنونی قیصری وارضروم اهالیلرندن بولسان

شمرانك شيوه لسان خصوصيلري اولان تركه لرله يازمش اثرلريني گنديلرينه مخصوص اولان شيوه وادالري دلايله يكدېكرندن آيروب جيقاري وېرر .

فقط شوراسيده جاي نظردرگا كتر آمارده اولدېني كي اشبو بدنجي جلده دنجي سائر جلدره كوره بعض ابيات ضعيقيه تصادف ابديلورسه حل مسئله يته دوچار مشكلات اولاجقدر كه مثلاً روهي بناديرنك آري نصل سچيله بيله چكدر . ايمدي شوراسيده شاين دقدر كه بوطلده مشاهيردن اوله رق من كل الوجوه ايكسيده طبق بروايدنه ايكي صاحب اثر كورولاش وانشيداش شيلردن دكل ايسه ده خلاق قاشانك بوله آمارنده . واديسي متحد ايكي وجودك برآنده خلق وايچايدنه عاجز اولدېني جهنله فرض ايدم كه حضرت مولاناك اثريني فرق اولونيه جق درجه ده تقليد و تنظير ايدم بيله جك برمه د مقتدر ظهور ايدوبده اوله برآثر ميدانه آتوب كيشمش اولسون اشبو قوت و قدرنك صاحبي اولقله برابر اوله برمحنون تصور اولدورم كي اودرجه ده كي قوت و قدرنك قدر و مزيتني بلمپه رك وياخود بيلوبده بزم اكلابه مديقمز برمنفعت مخصوصه اغورنده بيله اولسه اوله برافتدار خارق العاده سني ايكي جهسانه ولوله انداز اولاجق نامك محوي بولنده فدا ايدرك بوله اصلسز فصلسز برشي ايله اشتغال ايدم چكنه مشوي شريف كي دنيالر دكر برآثر معتبر ميدانه . كتيرونده حضرت مولانا كي ايكي جهانده مشهور و مقبول اقام اوله رق دريسنده واصل سرمزل مرام اولور كيدردي .

اربابنك معلومي اولدېني اوزره كتيخانه عالمده نه قدر آماره مشهوره واداسه هېسنگده كنديت مخصوص برواديسي اولديقتدن برپوزنده كورديكمز بلديكمز او آماره مشهوره ايچنده طبق مشوي شريف واديسنده برآثر تصادف ايدمش اولسه ايدني بلكه اوزمان بوانرك صاحبي طرفدن مشوي شريف چكدر آبروجه برجله تقليدي اويديرمش اولماسه احتمال و برله رك تحقيقات و تدقيقات معلومه به احتياج كوريلور ايدني لکن اويلده برشيپنك وجودي كوريلوب انشيدلديكي جهنله مشوي شريفدن فرق اولونيه جق درجه ده تقليد اولمش برجله سايبك موجود اولماسني قاعده مبسوطه به تطبيق ايله قطعياً رد ايتنك لازمكلور شايد بو بدنجي جلده شوو جهنله عندالتطبيق مشوي شريف واديسنده اولدېني هروجه به تحقيق ايتديكي حالده اشته اوزمان به مسئله چتاللاشدرق قوجه مان برجله رك محوبه قدر يورديكن ايسه مذكور بدنجي جلده حضرت مولاناك مخالف مسلك و مفاير مذهبي اولدېني كوريلان بعض ابيات سقيمه

والفاظ وکلمات سخيفه نك صكره من صيغه د برلش اولق احتماليه درون كتابدن طرد و اخراج اولته رق مسئله به حسن ختام و برليدر والسلام
اشته التي بوزسته دتري سوروب گلگده بولسان مثنوي شريفك بدنجي جلد
مسئله سنك حل و فصلی بوجه محرر قاعده سالة مبسوطه به منحصر کورپور ايسه مده
هنوز او بولده حل و فصله کنده مده اقتدار کورمديکم جهته ان شاء الله الرحمن مثنوي
شريفك التحي جلدینك خاتمه قدر ترجمه سی اكمال استدکدن صکره اوزمانه قدر
طبیعی حاصل اوله حق اولان ملکه و مهسارت اوزرینه بدنجي جلدی الهی الوده
مثنوي شريفك التي دفترله مقایسه و تطبیق ایدرك الفاظ و عباراتنده کی روش
و وادیسند بولاجنم احواله کوره حکم اتمک و اول زمانه قدر بریاندن ده تدقیقات
حقیقه لازمه اجرائیه موفق اولایله حکم قیجانی خاتمه ترجمه مده غرض بیان ایله
ارتق مسئله بر ختام و برمک ایچون جناب و اهب الامالك الطافی مالانهایسته
صیغهمندن بشقه شمديک برشی دیکه جرات و جسامتم بوقدر .

﴿ اعتذار ﴾

ابدي تاسده دوران اتمکده بولان مثنوي شريف متلوینك مستسخ سینه سیله
بعض محفلارنده ارتق اکسبك ابيات وکلمات نادر اولدیغدن بونك بر صیغ نسخه سی
بولوب یا کاشسز بر متن شريفك ميدانه جيقارماسی مراق ایدرك اسکی یکی و لازمه
باسمه برایی بوز قدر مثنوي متلوی یكدیگریله مقابله استدکجه دوچار مشکلات اولقدن
بشقه برشی حاصل ایدمديکمندن ارتق اواملدن قطع اميد ایدرك ممکن مرتبه امین
اولایله حکم بر بولده عقله اک قریب معنایه اک مناسب و مثنوي شريفك وادیسنه اک
الویرشلی اولاننك قبولیه اشو ترجمه عاجزانه مده کی متن شريفك شایان اعتاد برحاله
کنیرلش اولدیغنی مأمول ایدورسه مده بوجه مروض نسخه لرده کی تخالف حسیله
و حسب البشریه کوریه جک قصورك عفوی قنیسته احتیاجم درکاردر .

(اسامی مشاهیر مثنوي خوانان)

اشو مثنوي شريفك تألیف و تنظیمی زماندن بوزمانه قدر اسلاف عظامدن
برجوق علما و فضلا و شعرا و ادبا طرفلرندن مثنوي شريفی مختصر و مطول .

منظوم و منظوم عربی و فارسی و ترکی اوله رق قسماً و تکمیلأ شرح و ترجمه ایدلاردن
اشنای تدقیق و مطالعه ده آثارینه تصادف ایتدیکم ذوات کرام اسمبسنک نیمأ ذکر
و بیانی تنسیب ایدلشدور .

(اسماعیل اقرووی) (اسماعیل قنوی) (اسماعیل حق بروسهوی) (ابراهیم
کلشقی) (احمد صبحی دهده) (بهقی) (پیری پاشا) (جوروی) (حسن ظریفی)
(حسین الکاشفی الواعظ) (سلیمان نجفی) (سودی) (مرزارضا) (سبزهواری)
(سنان پاشا) (سروروی) (شععی) (شاهدی) (صدرالدین قنوی) (صازی عبدالله
اقدی) (عبدالرحمن جامی) (شیخ عبداللطیف) (درویش علمی شاعر) (شیخ
عبدالحجید سیواسی) (علامه الدین مصنفک) (فرخ اقدی) (کمال الدین فیروز آبادی)
(کمال الدین حسین الخوارزمی) (محمد بلخی) (محمد مراد نقشبندی) (محمد الشهبز
بمصنفک) (محیی الواعظ شیرازی) (مصطفی بوسنوی) (نظامی الحمودی) (سینه جاک
یوسف دهده) (بشکاتش شیخی یوسف اقدی)

﴿ ترجمهٔ حال حضرت مولانا جلال الدین رومی ﴾ ﴿ صاحبِ مثنوی شریف ﴾

حضرت مولانا ک اسم شریفی محمد ومخلص عالیسی جلال الدین ولقب سامیسی
قونیہ شریفی تشریف لاندن طولانی رومی در .

بیستمین محمد المصطفی صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم اقدمین حضرت تریک التیوز
در دینی سنہ ہجریہ سی ربیع الاولک التجی کونی بالغ شہرندہ دنیاہ کلش والتیوز
تیمش اپکی سنہ ہجریہ سی جمادی الآخرینک صوک یخشیہ کونی بعد العصر التمش
سکز یاشندہ اولدینی حالہ عقبایہ کیتشد .

اثر تالیف لری اولہرق بردوان دلیزیری برادر کیری برعشقنامہ فی نظیری
فیہ مافیہ نامندہ بر اثر ہنی و برمتوی شریفی اولوب یونک براسی سامی نامہ
و براسی دہ حسامی نامہ در و بردہ تراشنامہ سی اللہ عجالیں جہلیسی اولہرق جمعاً یدی
پارچہ بہ بالغ اولاش و فقط عشقنامہ نک سلطان ولدک اولدینی دہ روایت اولتقدہ بولتشد .
حضرت مولانا جلال الدین رومینک سادہ برکتریدہ لری شوو جہلہ درکہ بدر
طالیری سلطان العلما نامیہ شہر شمار اولان محمد بہاء الدین ولد محمد بن حسین الخطیبی
بن احمد الخطیبی بن محمود بن مودود بن ثابت بن مسیب بن حماد بن عبدالرحمن بن
ابی بکر صدیق در رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین .

مولانا ک پدری مشارالہ سلطان العلما حسب القدر مملکتدن دیار آخرہ
نقل ایتدکری اشادہ مولانا جلال الدین رومی بش التی باشلرندہ اولوب پدریہ
برابر بغدادہ وحج ایتک ایچون بغداددن حجازہ وحجازدن شام وارزنجان و آقی
شہردن طولانشہرق قونیہ بہ کلدکارندہ حضرت مولانا بالغ اولدیندن خواجہ
شرف الدین لالا سمرقندینک (کوہر) نامندہ کی قزیلہ تزوج ایدرک برنجی اوغلی
سلطان ولد حضرت لری دنیاہ کلشد .

بوندن حکمہ پدر لری مشار الہ سلطان العلما حضرت لری سلطان علاء الدینک
دعوت واسترحامیہ قونیہ بہ کلوب اورادہ وفاتی وقوع بولفسلہ کندوسی ارتق

قونییه قالمق ایسته مدیکندن مشهور سید برهان الدین حضرتلرینک قونییه
تشریفله اون سنه قدر علوم کثیره تعلیمدن صکره مولانا حضرتلرینه وداع ایدرک
قیصریه جانبته عزیمت واوراده ارنحال خت ایتشددر که قیصریهده تربسی الان
زیارتکاه عالمیان اولوب شکرکه جناب خلاق کریم بو (خیری) قولنده براقاچ کره
زیارتی نصیب وزمزم شریف کی اولان تربنهک قبوسنک صوبندن شرب ایتکلکی
میسر ایله مشدر .

حضرت مولانا قونییهده هزاران طلبه علومه عقلره حیرت وبره چک درجه لرده
بر علم و ذکا ایله تعلیم علوم وفنون ومعارف ایتکلکه ایکن مشهور شمس الدین
تبریزی حضرتلری قونییه کلوب مولانا ایله کوزشدیکی صرمده جناب مولانا
حضرت شمس تبریزینک ایافته قانوب خانمنه کونوره رک الی ای برلکده بولدقدن
صکره شمس تبریزی تکرار شامه عودت ایتدیکندن مولانا طرفندن سلطان ولد
شامه کوندر یه رک دعوت اولمفله دفعه ثانیه اوله رق قونییه کلوب برارالق دخی
انسزین غائب اولمفله بوسفربالذات حضرت مولانا شام و تبریز جهتلرنده ارامنه
چیقدینی صرمه لرده حضرت مولانا بعض چالغیلره مشغول اولمفله حضرت مولانا تک
مریدلرندن اک سوکیلیسی بولان حسام الدین چلی حضرتلری برکتاب منظوم
تالیف بیورملری اخطار ورجا ایتکلکه مولانا دخی ذاتا بنده بویه برشی باقی
استیور ایدم حتی براقاچ بیتی دخی یازمشیدم دهرک اون سکر بیتی چلی حضرتلرینه
کوستردکن صکره مشوی شریفک تالیفته باشلابوب بعض کیجه صبا حله قدر
مولانا سویلر وچلی حسام الدین حضرتلری بازار ایدی .

اشته مشوی شریفک نصر ربیه سنه هجریه تک التیوز الشمس تاریخنده باشلانهرق
ایکنجی جلدی راز مدت دوچار تأخر اولدقدن صکره سنه مرقومه تک التیوز شمس
ایکسنه طوغری ختام بولدینی مثبت ومتحققدر .

حضرت مولانا جلال الدین رومی صری ایچنده هیچ بر ساعت بیله بیهد
اضاعه وقت ایتوب علوم ومعارف تعلم وتعلیمیه اشتغال وفاقا ذکر الله ایله امرار
ایلم ولیل ایدر ایدی .

حضرت مولانا تک ارنحالندن طکره کندی امر وارشادلریله مقام معلای
ارشادلرینه حسام الدین چلی حضرتلری وبونک ارنحالندن صکره مولانا جلال

الدين رومى زاده سلطان ولد حضرتلى وبونك ارجمندىن مكرم مخدومى اولو
عارف افندى حضرتلى پوست نشين خلافت مولويه اوله رقى ايشو منوال اوزره
اولاد واحفادلى خلاقونيه ده خانقاه آراي طريقت مولويه اولادلى معلوم
عالمى اندر .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(مقدمه ترجمه مثنوی شریف)

بسمه به ایلله به فتح کلام
صد زبانه قیلام شکر و سپاس
هن امور میده صیغدم ذاتنه
اول و آخر اودر هر کس ایچون
اویله بر اول که یوقی اول اکا
قدرتی هر ذرمده اولمش عیان
بر عیاندیر کیم نهاندیر حضرتی
قدرتندن ذره در بر بسیط
اصرتنه وابسته در حکم فلک
حکم وحدانیتده مهر و ماه
وارمیدر دنیا ده بایسز بنا
وارمیدر عالمده فاعلسز امور
ضمنی اول صانعک عبرتله کر
چونکه ایست بر مؤثر هر اثر
نقل ایلله بیکلرله برهان و دلیل
(بانجه ممکن نشای بی عدی)

(دیدی (لا احصی ثناء) احدى)

احمد مختار او کیم محبوبیدر هم قوی هم مرسل مرغوبیدر
اویله بر مرسل که منکرلر بیله ذاتی تصدیق ایدر لر عقل ایلله

شرع باکی حیرت افزای خرد	حشره دك احكامی باقی برسدند
امرو نهی حکمت آرای عقول	اوله حکمت کیم نسخریب نقول
بر زمان اولوب برای انتظام	عالم امرین ایدم جکدر التزام
اشته بو یغمیر آخر زمان	مقتدای جله اسلامیان
کوستروب راه صوابی آدمه	نشر عرفان ایندی جله عالمه
عالی قیلدی ضالاندن امین	عدل ايله طولدی زماننده زمین
حق ايله باطل سجدی سوسو	کفر ايله دین فرق اولندی موبو
دین و دنیا بولدی ذاتیه شرف	کله دم وقتنده دنیا به اسف
کلدی دنیا به بیلندی ذات حق	کیتدی دنیا دن ایدوب اثبات حق
ذات پاکندن شفاعت بکرم	امتی بم لطفن البت بکرم

(دائما اولسون نجات و سلام)

(ذاته بندن الی يوم القيام)

آله انجمنه لیل و نهار	حشره دك بندن درود بی شمار
اول حیب ایدنجه عقابه خرام	ویردی بونلر شرعنه حسن نظام
شرعنه صارلدیلر بالاعتسا	خالق ارشاد ایلدیلر دائماً
اوله ارشاد ایتدیلر کیم آدمی	آدمه بیلدیردیلر هر عالمی
حق بولنده ایلدیلر عدل و داد	مال و جانندن امین اولدی عباد
بر بوزنده نشر فرقان ایتدیلر	فرق بین کفر و ایمان ایتدیلر
ایتمدیلر کیمسه ظلم و ستم	محترمدرلر انکچون محترم
لطف و احسان و حیا و مروت	غیرت و اخلاص و صدق و مصلحت

(حاصلی جله فیوضات ادب)

(انلرک آناریدر دنیا به هب)

آل عثمان انلره نعم الخلف	شرع پاکه ویردی بونلرده شرف
انلرک طورینی تأیید ایتدیلر	مسلك پیغمبریده کیتدیلر
بولدی بونلرله بقا دین مبین	رحمة الله علیهم اجمعین
سیا شمعدی شهنشاه زمان	یعنی خان (عبدالحمید) کا مران
بولدی عصرنده جهان صلح و صلاح	کوردی عهدنده زمان فوز و فلاح

ایله دی دنیایی برامن و صفا شوکت و شان فزون ایتسون خدا
ایله دی دورنده ترقی جمله کار علم و عرفان ایله طولدی هر دیار
(اولدی هب اهل وطن صاحبقام)
(حبذا دور جلیل مقنن)

بندہ آلام دستمه کلک تری کندی وادیك اولوب جولانگری
طفل ایکن برورده ایدن شیر ایله شمعبدیه ایتش غدامی شعر ایله
شیر خواری ایلان یاشغر خوان یاغیمی ایتسه معجز داستان
بخت و طالعی قدرمی نیله مش دکه بر اولاز تجلی ایله مش
بر تجلی حکیم سبازر مطلق مهر و مهند روشنادر مقطعی
بو تجلیدن اولوب بر کشته حال ملک نظمه خلی وردم قبل و قال
بر طرفدن نظم اشعار ایلام بر طرفدن محسو آثار ایلام
عمرمک نظم ایله کجی جوقدمی صانکه تنظیمه چالشم عالی
بر مهارت کلدی کتد کجه بکا هر نه دیرسم شعر اولوردی مطلقا
جوق غزل یازدم قصائد سوله دم ارتق اکسک خلی فریاد ایلام
یازمادم بر شوخه بر شرقی غزل چونکه یازدیم غزل اندن کوزل
یازمادم حتی قصیده هر کسه صرف جوهر ایتدم خاروخسه
این و آنه عرض حاجات ایتدم کهنه شاعر لر یولده کتدم دم
بر خدا بر مرسل بر سایه می اولدی کلک پاکک سرمایه می
غیری دیوانده یوق نام احد المدد ای دستگیران المدد
نالشمین چیکلادی طاق سما بر یوزنده طویمادی کسه ده
کجی ایام بهار ایردی خزان دوشدی استقباله فیض گلستان
غنجه نك دردی هزارک آتشی یافدی یاندردی دل هیرانکشی
بو هواده کجی ایام شباب هپنی عرض ایتسم اولور بر کتاب
بر دکل دردم هزاراندر هزار هر ریی بر جهتن بر کذار
چره دوندم کنج ایکن بی اختیار حاصلی اولدم بریشان روزگار
نمیدی بلعم بنده کی فریاد لر بویه می اولور ایتش ناشاد لر
شمعی فریادیه فریاد ایلام دردیه در دایله امداد ایلام
بویه آه وزار ایدرکن بر کجه دردیه یانوب کیدرکن کیزلیجه

یعنی خامه‌ای ایدر کن حسب حال
 تابکی غمخواری رب المنون
 تابکی صحرا نوردی خیال
 نظم اشعار ایله حالم نوله حق
 نالقه تشویش دل سودای خام
 بر رینه دوشدی قیل و قال حال
 كمنه نك یاری كلك هنی
 دله وادایکن بو هیرانی الم
 اکلماز حالم سهر تابکار
 شعر ابر تالان ایکن امداده
 حسب حال سو کیم یارم غدام
 بوق انکچون ترك شعره احتمال
 کاه الم چکدم غزلخوان اولمادن
 هیچ برندن چکمدم سهای کام
 نام اضا اتمدر کامم بنم
 بر عیب احوال حیرت اشتغال
 هی نه بر بنز خیال آرزو
 گفتکو بندی سوز انجام اولمادی
 کامی نامه ایلدم تحویل تا
 بکدی هنگام هوا بندی هوس
 بکمدی حالا کوکل اشعاردن
 بوکشا کشفه کجوب کیدر حیات
 ترك آثاره هوسلندی قلم
 باشلادم تنظیم دیوان اتمکه
 یازمدیم قالمادی صاندم اکا
 درده دوشدم نامی اقدادی به
 نه یله بر شاعر ایدر ابقای نام
 جامع وجشمه بنسا اتمک محال

کوکله کلذیکه شویله بر سوال
 دلفکاری خیالات شئون
 تابکی آوارکی قیل و قال
 بر کون اولور کیم اوده محو اوله حق
 بیده تخیلش جان آشوب کام
 الله بوق بشقه زمام اشتغال
 اولاسون بو رتبه هیران آلی
 شرحه محتاجم همیشه لاجرم
 دیکله من افکاری اغیارو یار
 شعر ابر خندان ایکن فریاده
 چونکه اول درد آشنادر صبح وشام
 خامه می ضبط ایلک امر محال
 کاه تنظیم قصائد قیلمادن
 قلدی بزم آخره وصل مرام
 ای نه در اقا اولوب نامم بنم
 صانکه یارش ایدیور عجز و کمال
 ساحه امکانه صیغماز گفتکو
 چانلادی اما قلم کام آلمادی
 کیم بازلسون نامه کام بقا
 کائنات اولدی کوزمده عین خس
 متظم نامتظم افکاردن
 مشکلات اینجده قالدیم مشکلات
 درده باق کیم زده سلندی قلم
 خامه می محسود دوران اتمکه
 یامکر بر شی یازلامش دهها
 خامه می سوق ایلدم هر وادی به
 الله کی آوجده کی بر تک کلام
 خانه می یاقق عسدم الاحمال

خدمت ايتك دولت ودينه عسير
هر نه آغاز ايتدم اولدى ناسام
شد درين وادی صواب و ناصواب
هر کتسابی که ز کلکم شد عیان
کندم آلام صاندم انلردن صفا
زان صفا وزین جفا دل زار شد
نای شد جسمم زبانت هر نوا
هر صدامی آید از جاتم بیرون
بز سوزان می شود زان داستان
داستانی که رفیق جاتم اوست
حیرت آمد زان که باهر حالتم
آه از این حیرت وزین حالت شدم
زان فغان سینه ویران ساختم
سینه ویران شد دلم معمور شد
تا برفت از من خرد آمد بجای
عالم غیبیدن آلام بر صدا
ایردی حافظدن او گوش هوشمه

(و بردی کام حق دمام ایتدی قبول)

(خضر ایرشتمش بوکالار ایسه قول)

باشلادی خامه مده جوشه متوی
نظماً آتی ترجمه ایتسه م دیدم
کاولسه بو تقریب ایله کلک بیان
خامه م ایله استشاره ایلدم
شکر کیم ابواب فیض اولدی کشاد
ترجمه یوق بویله وارچوق شرح اکا
هپسک شرحی قبول عارفین
هر بری بر وجهله شرح ایله مش
چونکه ایستر بو کتاب متوی
ایتدی طبعده تجلی معنوی
بر اثر باری قویوب کیتسه م دیدم
فارغ نظم مدام این و آن
لطف حقندن استخاره ایلدم
نوره غرق اولدی دل ولوح و مداد
جمله سی نورا یازلش دائم
رحمة الله علیهم اجمعین
فهم وادرا کنجه معنی سویله مش
شرح ایچون بر رمز صاحب معنوی

چونکه هر صاحب دل روشن نظر
ایست آنکه چون بوسر معنوی
شارحه حقّدن اجازت اولالی
شارحه کلدیچکه چونکه اضطراب
چونکه معنایند واروچه کثیر
چونکه لفظاً بشقه معنأ بشقه در
عقله صیغماز آنده کی تشبیهلر
معنوی بر نسخه کبرادر او
ظاهری نیدن حکایت ایلهمش
باقی یازمش شروحنده نعلر
قصه دریا کی جوش ایلور
قطرمد در ظاهرده کی معنایلی
لفظ و معنی بر نندن معنا
دقت ایتدیچکه اولور معنی عمیق
فهمی مشکل حلی کوچ شرحی غیر
اول سیدن بن دخی بالاخیبار
شرحده قادرده اولسه یدم اکر
چونکه یازمش بونجه اسلاف کزین
اوبه شارحلر کی یازمق محال
لکن افکار بجه برکسه اککا
بونجه شاعرلر کلوب یکشمده هب
کریه یازمشدر نجفی ترجمه
ترجمه دینسه دکلد اکتی
مثنوی بر بشقه معنی سوبله مش
یعنی یازمش مثنوی بر معنوی
یازماش معناسنی عذبله هب
برمتین شاعرایش چونکه اوزان
همت ایست از اولان انسانده

مثنوی مغز مثانی دیدیلر
فیض روحانیسی عقلدن قوی
مطلقاً صاحب کرامت اولمالی
مطلق النام حق ایست بو کتاب
اول سیدن شرحیده امرعیر
هب تصوفدر مآلاً بشقه در
علمه کیرمن آنده کی توجهلر
سر حقدر راز مولانادر او
باطنی امانه معنی سوبله مش
باطندن ظاهری دشوارتر
قطره نی انسانی بهوش ایلور
باطناً ده اکدیرر دریاری
بویه یازمشدر از سرنایا
اوبه بر دریا کاولور انسان غریق
شرحده نسبت ترجمه اما سیر
ترجمه طریزیه ایتدم اچقار
بن ینه شرحندن ایلردم حذر
شرحلر کیم بر نندن ده متین
بانه لازمدر عبله اشتغال
یازماشدر ترجمه نظماً ده
بویه برشی یازماشدر نه عجب
یازمش اما اویماش مته همه
شرحیده اکدیرم یورک چوق یزی
ترجمه بوللو بوده شرح ایلهمش
بوده یازمش معنوی بر مثنوی
نهدی یسلم مقصدی بوندن عجب
بوقسه ممکنمی دکلدی مشکلات
قاعدده بودر بتون دورانده

دستمه آلام کمال هستی
 کرچه نظماً ترجمه اسهل دکل
 یعنی پتبله اولونسه ترجمه
 اول زمان اشته اولوردی بر اثر
 بر زمان ایشدم تفکر روز و شب
 خامه می آلام برای امتحان
 اکلام ممکن فقط آسان دکل
 او قودم رحمت نجیبی به هزار
 چونکه عیناً ترجمه ایتک مکر
 فارسی ترکیله اولماز هم عیان
 بعضی معنی ترجمه یله آز اولور
 حسن الفاظ و معانیده کَرَک
 استعارات و کنایات لغات
 وار بووایدده دخی نیجه جهات
 برده بویه شبله ایدن اشتغال
 یازمق ایچسون بویه برامراه
 بن ایسه آزرده حال ضجرتم
 شاعره جمیع خاطر کَرَک
 دل بریشان اولماسون برخسته دل
 اولمش اولسه یدی بوگون بنده اگر
 سر مولانادن اولوب فیضدار
 محرم راز ایلوب نامحرمی
 هی نه مشکلمش بویماری دل
 بونجه دردایله یازیلان شو اثر
 قیده اول حال آشنای دلخیزن
 راقب اولماز نیجه مرغوب اولور
 عاشق ایستر اولکه معشوق اولغه
 هر نه بودرد ایله یازدمسه همان
 خامه می آلام اولانجه قوتی
 عیناً اولمازسه اگر اکمل دکل
 ترجمه سی عیناً بولونسه ترجمه
 بر اثر اما که غایت معتبر
 ترجمه ممکنیدر بویه عجب
 نظمه چکدم اون سکریت اولزمان
 ممکن آما کار هر انسان دکل
 فضله نقصان هر نه یازسه حتی وار
 اکلاشیلدی کیم فصل دشوار تر
 وزن و معنی قافییه دردی بیان
 بعضی یعنی پتله سیغماز اولور
 متذکر راز نهانیده کَرَک
 احتمالات مضامین و نکات
 موجب عسرت هزاران مشکلات
 هرجهتله اولمالی آسوده حال
 فارغ البال اولمالی قلب و قلم
 اغرضی اجاعه بو قدر قدرتم
 یانه ممکن منتظم سوز سوبله مک
 جمع افکار ایله مک ممکن دکل
 ذره جه آثار شادیدن اثر
 لوح معنایه ایدوب جوهر نثار
 نرم فیضاً فیض ایدردم عالمی
 طبع و خامه بر برندن متغیر
 یا اولور یا خودکه اولماز معتبر
 سوبله سون بر کره باری آفرین
 طالب اولمازسه فصل مطلوب اولور
 خالق ایستر چونکه مخلوق اولغه
 مشوی شوقیه یازدم بی کمان

برده انجق سایه سلطان (حبید)	و بردی طبع و کلکمه شوق مزید
فیضیاب اولفده در هر بر زمان	بایه سنده زمره دانشوران
شوکتی مرزاد ایدم مولا انک	جامی بکتاسیدر اهل اولانک
عهد با کنده یازلدی بواثر	چوقی عالم حرزجان ایلر سهر
حق موفقی اینک ایسترسه اگر	برقوله هر مشکلی آسان ایدر
لطف مولایه صیفدم اولا	سکره مولایه ایتمم التجا
قیلیدی مؤلم جناب مستعان	فیض مولایه اسماف اوآن
فتح اولیدی باب الطاف خدا	راز مولایه اولدم آشنا
عالم معنایه کیردم صبر ایله	کتر لایقنایه ایردم صبر ایله
معنوی نزمندن اولدم نشوه جو	مشوی باغندن آلدیم شمه بو
جهل ایله هشیار ایدم اما که دون	چام روحانیله مست اولدم بوکون

(مژده لرای طالبان معنوی)

(اشته یغمالندی خوان مشوی)

باشلادم توفیق یامولی ایله	یاوری فیض مولانا ایله
اشته مولی دیم آغاز ایله دم	ترکجه مولانا لسانی سوله دم
ترکجه یازدم ممکن اولدجه آنی	تا که اکام ایدم هر اوقویانی
ظاهری معناسی ایتمم بیان	چونکه قصدم بوایدی انجق همان
متوینک سیری محو ایتمدم	هر فصل ایسترسیم اویله کیتمدم
قدرتم یندیکه سی ایتمم که تا	مثنویله ترجمم همراز اولا
اولدی اما ظاهراً بو ترجمم	شرح باطن ایستر اولده لاجرم
آنی ده براهل همت ایله سنون	عالم عرفانه خدمت ایله سنون

(حمید لله حضرت رب انام)

(لطف واجسان ایتمدی بروفق مرام)

ترجمان مشویدر بو کتاب	ترزبان معنویدر بو کتاب
تحفة اسرار حقدری کان	عالم عرفانه بنیدن ارمغان
نرم فیضک خواجه داناسیدر	مکتب عشقک سبق پیراسیدر
هر حروفی بر سواد سینه در	سر توحیدیه زهی آینه در
هر مقالیده نوشته ضد مال	هر مآلده سرشته بیک مقال

هر مقالک هر مالک هر دی
عبدی معنایدر بلم کاصوت
هرمتدن جان بولور دلردکان
این نه من مارورباب وهوی وهای
نخسه فیض کمال قدرت است
نعمه فیض دم شمسیت این
از صبر برش قدرت مولی بکوش
هرکه غافل می شود از بانک نای
بانک اویسقام وصلت می دهد
یارب از فیض نصیبی ده مرا
سینه دن چوشد بچوشدی بحر فیض
حفظدن اولورمش اولورسه فیضیاب
نایک اصلی نیدر اربابی بیلور
بر قامش اما که فیض اقدسی
نایه باقیه قدرت مولایی کور
نایدن اما که نشر فیض ایدن
نایدن سلطان عشقه واسطه
نایدن دیوان آینه اصول

(هر فصول دین آتور ایدن پیام)

(آنی دستور ایسه احرار امام)

خامه و طبعمده قدرت بو غیکن
نای ایله دمساز اولوب کلک بیان
ورسه بو فیض ایله چوقی طالع
آفرین ای کلک اعجاز آفرین
درد ایله خاموش ایکن چوقدنبری
اقتباس فیض مولانا ایدن
الله الله هی نه اعجاز ایلدک
قیلدک آغاز کله انجم کلام

آنک اعجازیه آجدیلر دهن
اولدی برطوطی قدسی داستان
مزغ خوش الحان کی بر زمزمه
عالم معنایی قیلدک بر طین
ایلدک بلبل کی خیا کوری
بو یله می ایلر مش اعجاز سخن
تا که هوی وهایه آغاز ایلدک
عالم نشر بلاغت انسجام

و یردك انوار تجلیدن نشان
یعنی صاحبك كاویله بر فیض جلیل
بنده اول فیض ایله جوقی سویله هم
ماجرای کلك یا آمدن جهان
چاغلا دجه نیل خامه مدن مقال
شان بولور فضل و کالیدن بیان
فیض آلور نظم سلیسندن کلام
اهتراز ایلر صر برندن فلك
متوبیدن او یله فیض آلام که بن
بنده در بوفیض ایله شمدنی همان
غلغله مدن چیکلا-ون طاقی سا
نظمه بر شان کلدی اشعارم ایله
صوصدی آثارم کورین اهل نها
وزن و معنی قنده شاعر قنده در
جرا بکی قالدی سخننجان عصر
ایجادن صولدی درینا نور عشق
بولادن فیض سخن یعنی کال
قاللادی باغ معارفده غریب
طوغغامدی بر صرد میدان کلام
شاعر اولوق هم قولای همده عبیر
شاعر اولدر کیم اتاسندن طوغغار
یعنی شعر اولور ازلده مایه سی
طبع تر سرمایه ایستخر خامده
باخصوص اولمالیدر فیض ازل
چونکه هئیسنده تجلی مشقه در
بعض شاعر وار قصیده نظم ایدر
بعضیسنده بوا یکسی جمع اولور
کاتب اولور شاعرانک اکثری

یوغی وار ایشدك بحق مستعان
طبعه عیشاً تسعی سلسیل
شوبله کیم دریا کچی جوش ایلهم
سیرایت اولسوکده بهار چاودان
نای کالکمدن جوشار فیض کال
حبذا نقش بدیع دلستان
نعمت احسن ادای انسجام
نشتمندن غشی اولور انس و ملک
خامه مه تنک اولدی میدان سخن
جمله اسرار معانی و بیان
منکران نظم اقسون اهتدا
شاعران فیض الدی گفتارم ایله
صوصادی حالا براز وزن آشنا
معجزه برداز قادر قنده در
طولدی شعر خشک ایله دیوان عصر
نی بهار ایردی خزانه دور عشق
کون بکون بولقده در حیفازوال
نه ادب کلدنه نه بلبلمده ادب
شعر و شاعر بتدی کتدی والسلام
چونکه وار بوفن ایچون شرط کثیر
مطلقا شاعر باباسندن طوغغار
یعنی کتسدیله طوغغار سرمایه سی
شاعر اولماز دکه بر علامده
یا قصیده نظم ایدنه یا خود غزل
کیمینک عشقه کیمینک مشقه در
بعض شاعرده غزل سویلر کیدر
بعضیسنده بر قاجیده بولور
بعضینی اولور کتاسندن بری

بعض شاعر هیجی ایلر ادا
 اشته بنده شو زمانده شاعریم
 آز کلوب کینمش اود یوان ارلری
 قدیم بر نضی کی آتش زبان
 نسخه نظمک بری سرنامه سی
 اول زمانلر عادت اولوبده اگر
 اول نه سحرانه سوز مجزادا
 بویله شاعر خیلی وار اسلافده
 کیم بازار غالب کی بر حسن عشق
 ناظم مولد سلیمان شهر
 چوققلر آتی ظن ایدر یک ساده در
 هیچ اوصافناز دیکله یئنه اوقویان
 اشته شعر کده بودر خاصیتی
 نظم ایچنده بویله چوق اسرار وار
 صائمک اشعاری که ابرام ایله در
 جبر و اقدام است من طبع سلیم
 باشلاخچه نظمه بر صاحب نکات
 شاعره حیرت کابر تسطیرده
 شعر اولورسه اشته بو وادیده نظم
 اشته شعری بویله کیم تحریر ایدر
 آدمه ثقلت ویرر اشعار خام
 دخلی وار ملتک اشعارده
 اجنبی شعری سومن اجنبی
 هرکس کندخچه بر وادسی وار
 شعری یازمق شویله طورسون یازیلان
 اول قدر نازک که اشعار کزین
 شعری هرکس اکلادیخچه سور
 بر محله یازیلان بیت پاک

شاعر ماهر دینور اشته اکا
 لکن اسلافک پاننده قاصریم
 پاکله یا کلیه شمدن کیری
 بافضولی بولده بلبل داستان
 مکتب عشیقک بری علامه سی
 اوقلملرله زومان یازسه بدیلر
 چیلر بریدی کوش ایدنلر مطلقا
 بر نیکی یوق انلرک اخلافده
 ایلمه بیک ییل دخی اشعاری مشق
 بر اثر ترک ایتدی کیم اولماز نظیر
 آنک ایچون اشته فوق العاده در
 بیه تکرار ایله مک ایستر همان
 انحق اربابی بیلور اول حالی
 نه تعلم خیر ایدر نه سی کار
 نظم عالی مطلق الهام ایله در
 یاچون هر سی ایدن اولماز کلیم
 اویله ایلر کیم توالی واردات
 خامه هجیزین کویسترر تحریرده
 دیر اکا اهل سخن نادیده نظم
 کوش ایدن طاش ایدسه تاثیر ایدر
 اجمه سون کچ طبع اولان نظم کلام
 نسبی قومینک ادوارد
 چونکه مألوف اولماشدر مشرقی
 کبی مارش اوقور کیمی قانون چالار
 شعری حاله کوره اوقور شاعران
 قیلجه دقت ایچیلدر سامعین
 بر کوزل بیت اولور بر نکتور
 کولدر بر ایسترسه ایلر کریه ناک

شعره محتاج آنک ایچون هر سنوف بویه حکم ایتمش تون اهل وقوف
 سچمش اول سنفك ایچندن لاجرم ایله مش شاعر بی حکم قلم
 کیمسه تعریض ایتمه سون اشعارمه کیمسه تقریض ایتمسون آنارمه
 اشته میدان سخن اشته قلم قوب قوری تقید و تعریض ایسته مم
 بن دیم جاشا بنم پوقدر دیگر ال الک اوستیده در عرشه قدر
 ربم احسان اییدی کتر معنوی اشته اولدم ترجان متوی
 جزو اول خبر ایله بولدی ختام فیض حق والله اعلم والسلام
 بندن اعلا کیم ایکنجی جزا کا ترجمه یله نشر ایدرسه ابتدا
 بن اوچنجیدن قراغت ایلرم خامه سینه ترک خدمت ایلرم
 اشته اعلان و اشاعت ایلدم تام اوچ آی اعطای مهلت ایلدم
 اییدی بومدنده چیقمازسه اگر بر معاصر شاعر معجز اثر
 متوی یه ترجانلق ایله مک خامه مه تودیع اولمشدر دیمک
 (بنده اندن صکره بی روا مدام)

(لطف حقله ایلرم ایشه دوام)

ای اولان حلال جمله مشکلات ایلان هر مشکلاتی ممکنات
 لطفک ایله ایلدم حزم طریق کلنکه توفیقکی ایله رفیق
 قیل یز برای ختام آغازمی دهره نشرایت فی کبی آوازمی
 خبری قولکدن دریغ ایتمه امان لطفکی احسانکی یا مستعان
 (ایکی ظالمه معین اول یارچیم)

(انت حسبی انت کافی یا کریم)

﴿ ديباجة مثنوى شريف ﴾

هذا كتاب المثنوى وهو اصول اصول الدين في كشف اسرار الاصول واليقين وهو فقه الله الاكبر وشرع الله الازهر وبرهان الله الاظهر مثل نوره كشكوة فيها صباح يشرق اشراقاً تور من الاصباح وهو جنان الجنان ذوات العيون والانفسان منها عينا عند ابناء هذا السيل سلسيلاً وعند اصحاب المقامات والكرامات خير مقاماً واحسن مقبلاً الا برار فيه يأكلون ويشربون والاحرار منه يفرحون ويطربون وهو كنيل مصر شراب للصابرين وحسرة على آل فرعون والكافرين كما قال الله تعالى يضل به كثيراً ويهدي به كثيراً وما يضل به الا الفاسقين وانه شفاء الصدور وجلاء الاعزان وكشاف القرائن وسمة الارزاق وتطبيب الاخلاق بايدي سفرة كرام بررة يمنعون بان لا يسه الا المظهرون تنزل من رب العالمين لا يأتيه الباطل من بين يديه ومن خلفه والله يرصده ويرقيه قاله خير حافظاً وهو ارحم الراحمين وله القاب آخر لقبه الله تعالى واقتصرنا على هذا القليل والقليل يدل على الكثير والجرعة تدل على الغدير والحفنة تدل على النيدر الكبير يقول العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد بن محمد بن حسين البلخي تحبب الله منه اجتهدت في تطويل المنظوم المثنوى المشتمل على الغرائب والتوارد وغرر المقالات ودرر الدلالات الطريقة الزهاد وحديقة العباد قصيرة المباحي كثيرة المعاني لاستدعاء سيدي وسندي ومعتمدي ومكان الروح من جسدي وذخيرة يومي وغدي وهو الشيخ قدوة العارفين وامام الهدى واليقين مفيت الوري امين القلوب والنهي ودعوة الله بين خلقه وصفوته في ربه ووصاياه لبيه وخباياه عند صفيه مفتاح خزائن العرش امين كنوز الفرش ابو الفضائل حسام الحق والمدين حسن بن محمد بن حسن المعروف (بأخي ترك) بابا زيد الوقت وجيد الزمان الصديق ابن الصديق ابن الصديق رضي الله عنه وعنهم الارموي الاصل المنسوب الى شيخ المكرم بقال (امسيت كدياً واصبحت صرياً) قدس الله روحه وارواح اخلافه فنعمة السلف ونعم الخلف له نسب الفت الشمس عليه رداءها وحسب ارضت النجوم لديه اخوانها لم يزل فتاؤهم قبلة الاقبال بتوجه اليها سوا الولاية وكعبة الآمال يطوف بها وفود المجد والعقاء ولا زال كذلك ما طلع نجم ودر شارق ليكون معصماً لا ولي البصائر الربانيين الروحانيين والسائين المرشدين الثورين السكوت الطار القيب الحضار الملوك تحت الاطمار اشرف القبائل اصحاب الفضائل انوار الدلائل آمين يا رب العالمين وهذا دعا لا يرد فانه دعاء لاصناف البرية شامل والحمد لله وحده وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته الطيبين الطاهرين . تم

﴿ ترجمه دیباجة مثنوی شریف ﴾

اشبو کتاب مثنوی وصول و یقینک اسرارین کشف و ایضاح ایلمکده دینک
اصولک اصولک. اصولی اولوب حضرت الیهک فقه اکبر و شرع ازهر و برهان
اظهر بدر نور علی نور اولان معاینک ایچنده کی فانوس انور روحانی صیاحک نورندن
دها زیاده تابان و دالریله بود اقلریله مزین جنان الجنان اولوب اندن جاغلیان ابرماق
اهل عرفان ایچون سلسیل و اصحاب کرام ایچون غیر مقام و احسن مقبل اولهرق
انده ابرار و احرار ییوب ایچوب ذوق و صفا ایدر لر بو کتاب مثنوی صدره شفا
محزونلره صفا و کاشف قرآن خدا اولوب ارزاقی توسیع و اخلاقی تطیب ایدر
و محض الهام رب العالمین اولمق شرقیه ایدی سفره کرام برده معنوی طاهر و پاک
اولیانلری منع ایلر یعنی تخریل من رب العالمین اولمق جهتیله حاوی اولدینی معانی
دقیقه ربانی منکر اولان ناهمزملمری اطلاعدن محروم ایدرک هر طرفدن جناب
خیر الحافظین و ارحم الراحمین محافظه بیورر بو مثنوی کتانی حضرت الیهک عنایتیه
برجوق القاب مبارکده مظهر اولمش ایسده آرزو قوه و قطره دریاه و دانه بخرمنه
اشارت و دلالت ایدم چکی جهته بزائجی یک مختصریه اکثفا ایلدک ایدی جناب حقک
رحمته محتاج اولان عبد عاجز محمد بن محمد بن حسین باخنی حضرت الله مآجور
ایلسون بن بوضرائب و نوادر غرر مقالات و درر دلالات و خیایان. سالکان و باغچه
عابدانی مشتمل اولان اشبو منظومه مثنوی بی قلیل اللفظ و کثیر المعنی اولهرق سیدم
سندم معتدم جسممده جانم و هر کون غدای روح روانم اولان ذاتک استعدا و اخطاریله
تألیف ایلدم که اوزات طارفلرک اعظمی اصحاب هدایتک امامی عالمک ظهیری قلبرک
مرشدی ناس ایچنده و دیمه ربانی صفوت انسانی رسول الیهک و صایسی و بی ذیشانک
سراشری بولنان عرش خزینه لرینک مفتاحی و فرش دینه لرینک امینی اولان ابو الفضائل
حسام الحق و الدین حسن بن محمد بن حسن درکه (اخبر ترک) دیکله مشهور اولهرق
وقتک بایزیدی و زمانک جنیدی صدیق اوغلی صدیق اوغلی صدیق در رضی الله تعالی عنه
و عنهم ادموی الاصل اولوب (امسیت کردیا و اصبحت صریبا) قولیه محترم اولان
ابو الوفاء بغدادی نام شیخ مکرمه منسوبدر قدس الله روحه و ارواح اخلافه نه کوزل
سلف نه کوزل خلف درکه بو ذات ستوده صفاته برنسب و حسب ثابت اولمشدر که
اوزریشه شمس دداسنی انش و انجم انک نورندن ضیاسنی عوایتشدر شویله که

ساحهٔ سعادتمخانهٔ منی قبله کاه اصحاب آمان و درگاه معلای بارگاه منجی و بناء ارباب اقبال
اولمقدن خالی دکلدر آفتاب عالم آرا جهانی روشنا ایلدیکه یننه اولمقدن خالی
قلماسون که الہیون روحانیون سماویون عرشییون نورانیون زمزمہ سندن اولان
اهل بصیرتک ملجأ وملادی اولوب اول فرقة جلیله برصنف ناظر وساکتار
وحاضر وغائب اوله رق ملوک پلا سہوشان واشتراف قبائل واصحاب فضائل وانوار
دلالتدندر آمین یارب العالمین بو بر دعا درکے بتون عالمه شامل اولدیقندن قبوله قرین
اولور والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه اجمعین.

تم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بشنو از فی چون حکایت می کند از جدایی ها شکایت می کند

(دیگه نیدن نه حکایت ایلپور)

(آبریلقدن نه حکایت ایلپور)

کز نیستان تا مرزا ببریده آمد از فقیرم مرد و زن نالیده آمد

(ناکه کسیدلر قاشلقدن بی)

(ناشم ایگلتدی هر مرد و زنی)

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق

(آبریلقدن بفری شرحه ایترم)

(ناکه درد اشتیاقی سیویلرم)

هر کس کو دور ماند از اصل خویش باز گوید روز کار وصل خویش

(کندی اصلندن اگر کیم قالسه دور)

(وصله تکرار آنک آرزوسی اولوب)

من بهر جمعیتی نالان شدم جفت بد حالان و خوش حالان شدم

(بن که هر مجلسده فریاد ایلام)

(نیک و بد حالان ایله خوش حال ایلام)

هر کسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست اسرار من

(یارم اولدی کندی ظنندن شو بو)

(ایچدی راز درونم جستجو)

سر من از ناله من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نوز نیست
(ایمنی ناله مدن دکل سرم اوزاق)
(بوق اونورا مجون ولکن کوز قولا ق)

تن زجان و جان زن مستور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست
(بر بردن جان و تن پنهان دکل)
(جانی هر کس کورمکه جسان دکل)

آتش است این بانگ نای و نیست باد هر که این آتش ندارد نیست باد
(صوتی آتش بونیک صافه هوا)
(کیم بو آتشدن که طوقاز بوق اولای)

آتش عشقت کاندن فی فساد جوشش عشقت کاندن می فتاد
(آتش عشقتد که دوشدی بوبه)
(جوشش عشقتد که دوشدی بوبه)

فی حریف هر که از یاری برید پردههایش پردههای مادرید
(یاریدر فی یاردن آبریلانک)
(برده مزبرده لری برندی آنک)

همچونی زهری و تر یاقی که دید همچونی دمساز و مشتاقی که دید
(فی کبی بزهر و تر یاق اولاماز)
(فی کبی دمساز و مشتاق اولاماز)

فی حدیث راه پر خون می کنند قصهای عشق مجنون می کنند
(قانی بولک بختی فی ایلپور)
(عشق مجنون قصه سین فی سوبلیور)

محرم این هوش جز بی هوش نیست مرزبانرا مشتری جز کوش نیست
(عفلک الحق محرمی بهوشدر)
(مشتری ایمنی لسانه کوشدر)

درغم ماروز ها بی کاه شد روزها باسوزها همراه شد

(بزغم اوزره یکن بکوب کیتدی زمان)

(کونلر آشله اولدی همسان)

روزها کر رفت کور و پاک نیست تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست

(کیتسه کونلر سویه کینسون پاک یوق)

(سن قال ای کول سن کجه بر پاک یوق)

هر که جز ماهی زایش سیر شد هر که بی روزیست روزش دیر شد

(بالفک غیریمی قاندی صوبی)

(بی نصیبک قالدی فردایه کونی)

در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام

(ا کلاماز پنکین سوزندن هیچ خام)

(سوزقصه لازمدر ارتق والسلام)

بند بکسل باش آزاد ای پسر چند باشی بند سیم و بند زر

(قویاروب بندی اول آزادای پسر)

(نابی بوقید و بند سیم وزر)

کر بریزی بحرادر کوزه چند کنجد قسمت یک روزه

(کاسه به دریایری دو کسه اکر)

(فدمتک بر کونلکی ایجق کبرر)

کوزه چشم حریصان پر نشند تا صدف قانع نشد پردر نشد

(کشکولی آج کوزلینک بر اولمادی)

(قانقادی تا کیم صدف در طولمادی)

هر که راجامه ز عشق چاک شد اوز حرص و عیب کلی پاک شد

(هر کیمک اثوانی عشقندن اولدی چاک)

(حرص و عیبک جهله سندن اولدی پاک)

شاد باش ای عشق خوش سودای ما ای طیب جمله عطای ما
(ای کوزله سودالی عشقیز سون)
(ای بتون دردیزك درمائی سین)

ای دوی نخوت و ناموس ما ای تو افلاطون و جالینوس ما
(ای دوی نخوت و ناموسمز)
(ای سن افلاطون و جالینوسمز)

جسم خاک از عشق بر افلاک شد کوه در رقص آمد و چالاک شد
(عشقدن اولدی خاک تن عرشه هم)
(طاغ برندن اوینادی سرعته هم)

عشق جان طور آمد عاشقا طور مست و خر موسی صعقا
(عشق کلدی جان طور عاشقا)
(مست اولوب طاغ خر موسی صاعقا)

باب دمساز خود کر جفتی همچونی من گفتنیها گفتی
(بار دمساز ایله اولسه یدم اگر)
(فی کبی بن سوبلرایدم گفته لر)

هر که اواز همزبانی شد جدا بی زبان شد کرچه دارد صد نوا
(کیم هم آوازندن اولور سه جدا)
(دلیمز اولور طونه همه یوزنوا)

چونکه کل رفت و کلستان در گذشت نشوی زان پس ز بلبل سرگذشت
(کتدی کل زیرا که کجدی کلستان)
(بتدی ارتق سرگذشت بلبلان)

جمله معشوقست و عاشق پرده زنده معشوقست و عاشق مرده
(جمله سی معشوق و عاشق پرده در)
(صاغ همان معشوق و عاشق مرده در)

چون نباشد عشق را پروای او او چو مرغی ماند بی پروای او

(عشق او باز سه انگ پروای کر)

(قالدی وای اول قوش کی بی بال و پر)

من چه گونه هوشدارم پیش و پس چون نباشد نور یارم پیش و پس

(بن نصل عقلم طونارم اولک وسوک)

(اولما یخه نور یارم اولک وسوک)

عشق خواهد کین سخن بیرون بود آینه غماز نبود چون بود

(عشق ایست که بوسوز اعلان اولور)

(آینه غماز اولماز یا نولور)

آینه جانت چر انماز نیست زانکه ژنکار از رخس ممتاز نیست

(آینه جانک نیچون غماز دکل)

(چونکه باسلامش بوزی ممتاز دکل)

حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی و خریدن او را ورنجور شدن کنیزک

و تدبیر پادشاه در معالجه او

بر پادشاه بر چاره یه عاشق اوله رقی انی الوب چاره خسته لم یکنه پادشاهک تدبیر

معالجه ای تدبیر کندر.

بشنوید ای دوستان این داستان خود حقیقت نقد حال ماست آن

(دیکله یک ای دوستلر بود داستان)

(اول حقیقت حالمز نقدی همان)

بود شاهی در زمانی پیش ازین ملک دنیا بودش و هم ملک دین

(بوتدن اقدام واردی بر شاه زمان)

(مالک دنیا و دین ابدی همان)

اتفاقا شاه روزی شد سوار باخواص خویش از مهر شکار

(ناکمان بر کون او شاه اولدی سوار)

(کندی اتباعیه ایتمکچون شکار)

بک کنیزك دید شه بر شاهراه شد غلام آن کنیزك جان شاه

(کورددی بول اوستده اول شاه بر قزی)

(بندگی اولدی قزه شاهك اوزی)

مرغ جانش در قفس چون می طپید داد مال و آن کنیزك را خرید

(جان قوشی اولدی قصده بی سکون)

(جاریه بی و یردی مال الدی ساتون)

چون خرید او را و بر خوردار شد آن کنیزك از قضا بیمار شد

(آلدی آنی ناکه میوه سین بیه)

(خسته لندی از قضا اول جاریه)

آن یکی خرداشت بالانش نبود یافت بالان کرک خر را در زبود

(اول که خر بولدی بالانی بوقایدی)

(بولدی بالان مرکی قورتلریدی)

کوزه بودش آب می نامد بدست آب را چون یافت خود کوزه شکست

(بولادی صوگاسه بی اولدی ایسه)

(کاسه قیرلدی صوی بولدی ایسه)

شه طیبیان جمع کرد از چپ و راست گفت جان هر دو دردست شماست

(صاغ وصولدن شه اطباطو بلادی)

(هر ایکی جانلر الیکزده دبدی)

جان من سهلست و جان جانم اوست درد مند و خسته ام در زمانم اوست

(جانك بوق حکمی جان چلم او)

(درد مندیم خسته ام در زمانم او)

هر که درمان کرد مرجان مرا برد کنج و درو مرجان مرا

(جانك درمانی هر کیم بولور)

(انجو مرجان و خزینم او آلود)

جمله گفتندش که جان بازی کنیم فهم کرداریم و انبازی کنیم

(هپ دیدیلر شاهه جان باش اولالیم)

(اکلا یوب دردینه درمان بولالیم)

هر یکی از ما مسیح عالمیست هر الم را در کف ما مرهمیست

(هربری بزدن مسیح عالم)

(دستمزله جمله درده مرهم)

گر خدا خواهد نکفتند از بطر پس خدا بخودش آن عجز بشر

(حق دیدیلر سه دیدیلر کبردن)

(مجزی کوستردی خلق ایدن)

ترك استشنا مرآدم قسوتیست فی همین گفتن که عارض حالیست

(قسوت اولور انشا الله ديامك)

(عارضی حالته اولمز سوبله مك)

ای بنا ناورده استشنا بگفت جان او با جان استشناست جفت

(لفظاً انشا الله دیز برخیل کس)

(جانی انشا الله ایله در هر نفس)

هر چه کردند از علاج و از دوا کشت رنج افزون و حاجت نا روا

(ایندیلر سه نه علاج ونه دوا)

(ارتدی دردی اولمادی حاجت روا)

آن کینزك از مرض چرن موی شد چشم شه از اشك خون چون جوی شد

(چار به دردندن اولدی قبل کبی)

(قانی کوز باشی شكم ایرماق ایدی)

از قضا سرکنکین صفرا فزود روغن بادام خشکی می نمود
 (ارپروب صفرا سنی سرکنکین)
 (و بردی بادم باغی قورباق همین)
 از هلیله قبض شد اطلاق رفت آب آتش را مدد شد همچو نفت
 (اولمادی قبضه هلیله کاکارک)
 (آتش صوابندی فقط آنا اثر)

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کنیزك بر پادشاه و روی آوردن
 بدرگاه خدا عز وجل و خواب دیدن پادشاه مبشر غیبی را و یافتن طیب
 الهی و حاصل شدن مرام او

حکمانك جاریه به علاجدن عاجز قالدقلری شاهه معلوم اولنجه درگاه خدایه
 توجهله شاهك رؤیاسنده مبشر غیبی کوروب طیب الهی بی بوله زق مرامك
 حاصل اولدیغیدر.

شه چو عجز آن حکیمان را بدید پا برهنه جانب مسجد دوید
 (کورودی شه عجز اطیبانی همان)
 (بالین آباق مسجدده قوشدی او آن)

رفت در مسجد سوی محراب شد سجدهگاه از اشك شه پر آب شد
 (مسجدك محرابنه واردقده شاه)
 (طولدی شاهك کوزباشندن مسجدگاه)

چون بخویش آمد زغر قاب فنا خوش زبان بکشد در مدح و ثنا
 (کندینه کلدی اوقانی طالفه دن)
 (وصف پاکنده کوزل آجیدی دهن)

کای کینه بخشش ملک جهان من چه کورم چون تو میدانی همان
(ای که اک آبخششک ملک جهان)
(بن نه سوبلیم بیلورسین سن همان)

ای همیشه حاجت مدارا پناه بار دیگر ما غلط کردیم راه
(مردم ای حاجتزار همچون پناه)
(بزبته اشته شایردق شمدی راه)

لیک کفتی کرچه میدانم سرت زودهم پیداکنش بر ظاهرت
(بیلورم سربکی سن کرچه دیدک)
(عمده ظاهرده جایک پیدا ایدک)

چون برآورد از میان جان خروش اندر آمد بحر بخشایش بجوش
(چونکه جان ابدی وجودندن خروش)
(ابدی دریای بخشش ابد جوش)

در میان کریمه خوابش در بود دید در خواب او که پیری نمود
(اغلر ایکن او یقو قابدی اول شئی)
(کوردی بر رؤیاده پیر اکبئی)

گفت ای شه مزده حاجات را است کر غریبی آیدت فردا زمانست
(دیدی ای شه مزده حاجاتک روا)
(برقصیب ابرسه یازین بزدن سکا)

چونکه آید او حکیم حاذقست صادقش دان کو امین و صادقست
(چونکه کلسه عاقل و حاذقدر او)
(بیل امین آئی دی هم صادقدر او)

در علاجش سحر مطلق را بین در مزاجش قدرت حق را بین
(سحر مطلق کور علاجنده انک)
(قدرت حق کور مزاجنده انک)

چون رسید آن وعدگاه و روز شد آفتاب از شرق اختر سوز شد

(چون او وعدك و قی اوردی کلدی روز)

(اولدی مشرقدن کونش انجم فروز)

بود اندر منظره شه منتظر تا بیند آنچه نمودند سر

(بخره دن اولدی اول شه منتظر)

(تا کوره کوسق دیلردی اول نمر)

دید شخصی فاضلی بر سایه آفتابی در میان سایه

(کوردی بر شخص فاضل مایه)

(کولکه نك ایچنده بیر وایه)

می رسید از دور مانند هلال نیست بود و هست بر شکل خیال

(تا اوزاقدن ایریشوب مثل هلال)

(بوق ایکن وار اولدی مانند خیال)

نیست و ش باشد خیال اندر روان توجهانی بر خیالی بین روان

(روح ایچنده بوق کی اولدی خیال)

(سن جهانی بیل کیدیچی برزوال)

بر خیالی صاحبشان و جنکشان بر خیالی فخرشان و نکشان

(بر خیالدر صلح و جنکی انلرک)

(بر خیالدر فخر و نکی انلرک)

آن خیالاتیکه دام اولیاست عکس مه رویان بستان خداست

(اول خیالات اولیاتک دامیدر)

(باغ حقل عکسی مه راند امید)

آن خیالی را که شه در خواب دید در رخ مهمان همی آمد بدید

(اول خیالی کوردی کیم رؤیاده شاه)

(وجه مهمانندن برق اورر چوماء)

شہ بجای حاجبان در پیش رفت پیش آن مہمان غیب خویش رفت

(یکدی بروہ جی کبی شاہ ابارو)

(گندی مہمانچون استقبالہ او)

ہر دو بھری آشنا آموختہ ہر دو جان بی دوختن بر دوختہ

(مجمع البحرین اولوب دومہربان)

(بر بریتہ بی دیکش دیکدی دو جان)

گفت معشوقم تو بودستی نہ آن لیک کار از کار خیزد در جہان

(دبدی سن سین سودیکم یوق کیم اودر)

(لکن ایشدن ایش چیقار عالم بودر)

ای مرا تو مصطفیٰ من چون عمر از برای خدمت بندم کر

(ای بکا سن مصطفیٰ بن چون عمر)

(باغلام بن خدمتک ایچون کر)

از خداوند ولی التوفیق درخواستن توفیق رعایت ادب در ہمہ حالہا و بیان

کردن و خامت ضررہای بی ادبی

جناب خداوند ولی التوفیق در جای توفیق ابلہ ہر حالہ ادبہ رعایتی و ادب سر لکک

ضرر و وخامت بیاندہد .

از خدا جویم توفیق ادب بی ادب محروم گشت از لطف رب

(استہرز حقدن ادب توفیقی)

(لطف حقدن بی ادب اولما ازغنی)

بی ادب تنہا نہ خود را داشت بد بلکہ آتش بر ہمہ آفاق زد

(سادہ کنندین بی ادب ایتزنا)

(بلکہ آتش اورر آفاق اوزرنا)

مانده از آسمان در می رسیدند بی صداع و بی فروخت و بی خرید

(مانده نازل اولوردی عرشیدن)

(هم آلم صافله زحمت اولمادن)

در میان قوم موسی چند کس بی ادب گفتند و کوسیر و عدس

(قوم موسایک اینجند بعض کس)

(دیدنی عار سزجه سار مسافله عدس)

منقطع شد خوان و نان آسمان ماند زنج زرع و بیل و داس مان

(قطع اولندی آسماندن نان و خوان)

(قالدی زرع و بیل چپادردی مان)

باز عیسی چون شفاعت کرد حق خوان فرستاد و غنیمت بر طبق

(ایندی عیسی حقدن از سر نورجا)

(طابله کوندردی طیفلوله خدا)

باز گستاخان ادب بگذاشتند چون کدایان ذلها برداشتند

(دفعه عار سز لرا ادب قالدیردیلر)

(یس دیلنچیلر کی صالدیردیلر)

کرد عیسی لایه ایشان را که این دائمست و کم نکردد از زمین

(انلره بودیدی عیسی حضرتی)

(بزدن اکیمز خدایک نعمتی)

بدکاری کردن و حرص آوری کفر باشد پیش خوان بهتری

(سوی ظله حرص اکر میدان بولور)

(پک یوکلر سفره سنده کفر اولور)

زان کدا رویان نادیده ز آرز آن در رحمت برایشان شد فراز

(اول حریصان کدا اطبعان اینجون)

(اولدی باب لطف و رحمت سرنکون)

ابر بر ناید پی منع زکات و زنا افتد و با اندر جهات

(یا غمور اولماز منع اولور ایسه زکات)

(هم زنا دنده و باطولار جهات)

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم آن زنی باکی و کستایست هم

(هر نه کله ظلمت و غم دن یکا)

(مطلقا تربیه سز لکدن سکا)

هر که بی باکی کند در راه دوست دهن مردان شد و نامرد اوست

(حق یولنده کیم که عارسزاق ایدر)

(اول اولوب نامرد و مرد یولن کسر)

هر که شد در راه کستاخ طریق آن بود در وادی حسرت غریق

(کیم که عارسزاقله طونارسه طریق)

(اول اولور وادی حسرتده غریق)

بد ز کستاخ خسوف آفتاب شد عزازیلی ز جرأت رد باب

(بی ادب لکدن طونلیدی آفتاب)

(اولدی شیطان جرأتندن طرد باب)

از ادب پر نور کشتست این فلک و ز ادب معصوم و پاک آمد ملک

(نور ایله طولدی ادبدن بوفلک)

(هم ادبدن تربیز اولدی ملک)

ملاقات پادشاه با آن طیب الهی که در خواش بشارت دادم بودند بملاقات او

پادشاهک طیب الهی به ملاقات ایندی کیدر که رؤیاسنده ملاقاتی تبشیر اولغشیدی.

وقت آنکه بایدش کردن بیان ما اجرای حال شاه و مهمان

(کلدی وقتسا ایله مک وقتی بیان)

(نیجه اولمش حال شاه و مهمان)

دست بکشد و کنار آتش گرفت هم چو عشق اندر دل و جانش گرفت

(شاه ابن آجیدی فوجاقلادی آتی)

(طوئدی عشق آسا آتی دله جانی)

دست و پیشانیش بوسیدن گرفت از مقام و راه پرسیدن گرفت

(دستنی اویدی آنک هم آلتی)

(موردی بولدن مقامندن آتی)

پرس پرسان می کشیدش تا بصدر گفت کنجی یافتم آخر بصبر

(صوره صوره صدره اصال ایلدی)

(صبر ایله بولدم دینه بن دیدی)

صبر اگر تلخست ولیکن عاقبت میوه اش باشد شفا و عاقبت

(صبر آجیدر اول اما عاقبت)

(میوه می اولور شفا و عاقبت)

گفت ای هدیه حق و دفع حرج معنی الصبر مفتاح الفرج

(دیدی حقك لطفی ای دفع حرج)

(معنی الصبر مفتاح الفرج)

ای لقای تو جواب هر سؤال مشکل از تو حل شود بی قبل و قال

(ای لقاسیدر جواب هر سؤال)

(سنده مشکل حل اولور بی قبل و قال)

ترجمانی هر چه مارا در دلت دستگیری هر که پایش در کاست

(ترجمانین قلبم زده هر نه وار)

(سن جامورده قالانه سین دستیار)

مرحبا یا مجتبا یا مرتضی ان تعب جاء القضا ضاق القضا

(مرحبا ای مجتبا ای مرتضا)

(کلدی سنسر هر قضا بر طار قضا)

انت مولی القوم من لایشتھی قدر دی کلا لئن لم یلتھی
 (قوم اولوسی سین که کیم سومنسی)
 (رد اولور کلا لئن لم یلتھی)
 چون گذشت آن مجلس خوان کرم دست او بگرفت و برداندر حرم
 (چونکه کجی مجلس خوان کرم)
 (طوندی دستن ایلدی عزم حرم)

بردن پادشاه آن طیب را بر سر بیمار تا حال او را بیند
 حاله واقف اولیق ایچون پادشاهک خسته نک باش اوچه طیبی کوتوردیکیدر .

قصه رنجور و رنجوری بخواند بعد زان در پیش رنجورش نشاند
 (خسته نک هر قصه سین ایندی بیان)
 (خسته سینه قارشو دیکدی بعد زان)
 رنگ روی و نبض و قاروره بدید هم علاماتش هم اسبابش شنید
 (کوردی قاروره و رنگ و نبضی چون)
 (طوبدی اسباب و علاماتی چون)
 گفت هر داروکه ایشان کرده اند آن عمارت نیست ویران کرده اند
 (دیدی کانلر هر نه درمان ایستدیلر)
 (یامچدیلر آتی ویران ایستدیلر)
 بی خبر بودند از حال درون استعید الله مما یفترون
 (بی خبردیلر بو حال سینه دن)
 (افترا لردن صیغدم حقه بن)
 دیدرنج و کشف شد بروی نهفت لیک پنهان کرد با سلطان نکفت
 (علنی کورمکله سراولدی غیان)
 (پادشاهه ایتمدی لکن بیان)

رنجش از صفرا و از سود انبود بوی هر هیزم بدید آید زدود

(خسته لك صفرا و سودادن دكل)

(هر بر او طون قوقسه دو مانیه بیل)

دید از زیش کو زار دلست تن خوشست و او گرفتار دلست

(ناله سندن بلدی هجران زاریدر)

(جسمی صاغلامدر کوکل چاریدر)

عاشقی پیداست از زاری دل نیست بیماری چو بیماری دل

(ناله سندن بلیدر عاشقی اولان)

(بکزه مرمر خسته به خسته دلان)

علت عاشق ز علتها جداست عشق اسطرلاب امرار خداست

(علت عشق جهه علتسندن جدا)

(عشققدر اسطرلاب امرار خدا)

عاشقی کرزین سرو کرزان سرست عاقبت مارا بدان سو رهبرست

(هر نه باشند اولسه عاشقانی اگر)

(بزلری انجام اوسویه سوق ایدر)

هر چه گویم عشق را شرح و بیان چون بعشق آیم خجل باشم ازان

(هر نه دیرسم عشق اینچون شرح و بیان)

(جوش ایدر عشقم حجابندن همان)

هر چه تفسیر زبان روشنگرست لیک عشق بی زبان روشنگرست

(هر چه تفسیر لساندر برضا)

(عشق اگر دلسز فقط بک روشنا)

چون قلم اندر نوشتن می شتافت چون بعشق آمدم قلم بر خود شکافت

(ابتدی تعجیل آئی تحریر قلم)

(عشق قه کلد کده قلم بازیدی هم)

عقل در شرحش چو خر در گل محفت شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

(عقل انك شرحه چاهورده چو خر)

(عشق و عاشق شرحی هم عشق ایدر)

آفتاب آمد دلیل آفتاب کرد لیت باید از وی رو متاب

(میره میر اولدی دلیل معتبر)

(دوغاادن ره برابترنه اکر)

از وی از سایه نشانی می دهد شمس هر دم نور جانی می دهد

(ورنه ده کولکه کونشدن کر نشان)

(نور جان ویرن کونشد هر زمان)

سایه خواب آر دترا همچون سمر چون بر آید شمس ان شق القمر

(اویقو ویرر کولکه مانشد سمر)

(چون کونش طوغد قده ان شق القمر)

خود غریبی در جهان چون شمس نیست شمس جان باقیست اورا امس نیست

(بر غریب اولماز جهانده همچو شمس)

(شمس جان باقیدر آکا یوقدر امس)

شمس در خارج اگر چه هست فرد می توان هم مثل او تصویر کرد

(شمس اکر ظاهرده بی افراندز)

(مثالی تصویر انك آستاندر)

شمس جان کو خارج آمد از اثر نبودش در ذهن و در خارج نظیر

(شمس جاندر خارج از ملک اثر)

(یوق آکا باطنده ظاهرده نظیر)

در تصور ذات او را کنج کو تا در آید در تصور مثل او

(ذاتی یوقدر تصورده مجال)

(تا تصورده اکا کاسون مثال)

چون حدیث روی شمس الدین رسید شمس چارم آسمان نرودر کشید

(چونکه یوز کوستردی شمس الدین سوزی)

(چکدی دردنجی کوکک شمس اوزی)

واجب آید چونکه آمد نام او شرح رمزی کردن از انعام او

(کلدی چون اسمی انک واجب کرک)

(رمز انعاماتی شرح الیمک)

این نفس جان دامنم بر تافتست بوی پیراهان یوسف یافتست

(یوسفده طوندی جان دامنم او)

(یوسفک پیراهندن بولدی بو)

کز برای حق صحبت سالها باز کو حالی از ان خوش جالها

(الفتک حق ایچون برنجی ساله)

(سوبه خوش خالندن آنک بعض حال)

تاز مین و آسمان خندان شود عقل و روح و دیده صدچندان شود

(ناکه عنون اولایر کوکک سرنسیر)

(عقل و روح و دیده هم یوز اول قدر)

لا تکلفی فانی فی الفنا کلت افضای فلا احضی ثنا

(بن قناده هم بوتکلفی دیبه)

(یوزغونم بن سایه هم وصفن هم)

کل شیء قاله غیر المفیق ان تکلف او تصاف لا یلیق

(هر نه کم دیرسک افافت بولیان)

(نامناسب کلفت و زحمت هان)

من چه گویم یک رکم هشیار نیست شرح آن یاری که اور ایار نیست

(بن نه دی یم هر رکم ناهوشیار)

(شرحن اول یارک که بوق اکا ایار)

شرح این هجران و این خون جگر این زمان بگذارد تاوقت دیگر

(شرحیدد هجرانی بر خون جگر)

(بوزمانی بگذرد تاوقت دیگر)

قال اطعمنی فانی جانیع و اعتجل فالوقت سیف قاطع

(دیدی بن آجم من انعام این امان)

(سوله جابك سیف قاطع در زمان)

صوفی این الوقت باشد ای رفیق نیست قردا گفتن از شرط طریق

(صوفی این الوقت اولورکن ای رفیق)

(یارینه اتق دکل شرط طریق)

تو مگر خودمرد صوفی نیستی هست را از نسبه خیزد نیستی

(سن دکلین مرد صوفی بامگر)

(ویره سیدن وارانه بوقلق ایرر)

گفتش پوشیده خوشتر سر یار خود تودر ضمن حکایت کوشدار

(دیدم اکا کیزی خوشدر سر یار)

(دیکله سن ضمن حکایتده نهوار)

خوشتر آن باشد که سر دلبران گفته آید در حدیث دیگران

(اولوله اولبه سری خوش دلبرلرک)

(اره سنده بحث اولا دیکرلرک)

گفت مکشوف و برهنه بی غلول باز کود فعم مده ای بوالفضول

(دیدی کیم آجیق صاحبی هم بی غلول)

(سوله دفع ایتمه بی ای بوالفضولی)

پرده بردار و برهنه کوکه من می نخسبم باصنم با پیر هن

(پردی قلدر آجیق سوله که بن)

(یاره صارلم اولورسه پیرهن)

گفتم از عریان شد او در عیان فی تومانی فی کثارت فی میان
 (بن دیدم عیناً کرا و عریان اولور)
 (نه-ن ونه ده اوچیک اورثاک قالور)
 آرزو میخواد لیک اندازه خواہ بر نشاید کوه را یک برک کاه
 (هر نه دبار ایسک ارشونه دیله)
 (قالقماز طاغ بر صیان چوبی ایله)
 آفتابی کزوی این عالم فروخت اندکی کر پیش آید جمله سوخت
 (شعله دار اولدی کونشدن بوجہان)
 (از یقین کلسه بناردی کشفکا)
 فتنه و آشوب و خوریزی مجوی بعد زین از شمس تبریزی مگوی
 (قان دوکیچی اولسا آشوب ایله مه)
 (شمس تبریزدن ارتق سوبله مه)
 این ندارد آخر از آغاز کوی رو تمام این حکایت باز کوی
 (بوق بوکا غایت سوزیکه قبل دوام)
 (کیت کیرو قبل بو حکایاتی تمام)

—~~~~~—

خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه و جهت در یافتن کنیزک را
 اول ولی شاهدن خلوت استه بوب چاربه تک در دینه چاره ساز اولدیفیدن

گفت ای شه خلوتی کن خانه را دور کن هم خویش و هم بیکانه را
 (دیدی شاهه خلوت ایله خانہی)
 (دفع ایت اندن باری هم بیکانهی)
 کس ندارد کوش در دهلیزها تا برسم زین کنیزک چیزها
 (اولماسون ها برجهتده ایشیدن)
 (بعض عیلم سوردهیم چاربه دن)

خانه خالی ماندویک دیارتی جز طیب و جز همان بیماری
(قالمادی خانه اینجند کسه لر)

(قالدی خسته به طیب آمده مکر)

ترم و نرمك گفت شهر تو چکاست که علاج اهل هر شهری جداست
(نارگاهه سوردی کیم شهرک نره)

(کیم علاج اولور اهالی به کوره)

وان در آن شهر از قرابت کیست خویشی و پیوستگی با چیست
(کیم او شهر اینجند کی نسلک سنک)

(اقرباک کیمدر نه در اصلک سنک)

دست بر نبضش نهاد و یک یک بازمی پرسید از جور فلک
(دستنی نبض اوزره قوبدی یک یک)

(بر دهها سوردی نه در جور فلک)

چون کسی را خار در پایش خلد پای خود را بر سر زانو نهاد
(هر کیمک آباغه دیکن باتار)

(اول ایغی کندی دزبیه قویار)

وز سر سوزن همی جوید سرش در نیاید می کند بلب ترش
(ایکنه باشیله ارار آذن اثر)

(بولامازسه دوداغیله بش ایدر)

خار در باشد چنین دشوار یاب خار در دل چون بود واده جواب
(اباغه باتدقده بولمازسه خار)

(سوله دلدیه به نعل دیکن جیقار)

خار دل را که بدیدی نهر خسی دست کی بودی غما ترا بر کسی
(خار دل معلوم اولایدی هر خسه)

(ال اوزادیر میدی غم هر رکه)

کس بر ردم خر خاوی نهـد خر ندارد دفع آن بر می جهد

(قوبرق آلتن مرکبک دیکله سله)

(جاره بلمز دفعته صیجرار اشک)

بر جهد آن خار محکم ترزند عاقلی باید که خاری بر کند

(صیجرادقچه اول دیکن محکم کپور)

(دیکنی عاقل کرک که اخذ ایدر)

خرز بهر دفع خاراز سوزو درد چفته می انداخت صد جازخم کرد

(بادی دیکن دفعته دردیه خر)

(چفته اتدی ایلدی بوزیاره لر)

آن حکیم خارچین استاد بود دست می زد جابجای آزمود

(دیکن المقده حکیم استاد ایلدی)

(ال اوزوب بریر نفحض ایلدی)

زان کنیزک بر طریق داستان باز می پرسید حال دوستان

(جاربهدن بر مثال داستان)

(دفعه سوردی نیجه حال دوستان)

با حکیم اوقصه های گفت فاش از مقام وخواجکان و شهر تاش

(قیز حکیمه بیض شی فاش ایلدی)

(خواجه و شهر و مقامن سو بیلدی)

سوی قصه گفتنش می داشت گوش سوی نبض و جشش می داشت هوش

(قصه به قولاق طونوب دیکلر ایکن)

(نبضی تحقیقه اولدی هوشزن)

تا که نبض از نام که گردد جهان او بود مقصود جانش در جهان

(تا کیمک اسمن آکوب نبضی اورر)

(جانتک مطلوبی او اولش اولور)

دوستان و شهر اورا بر شمرد بعد زین شهر دیگر را نام برد
(صابدی آنک شهرینک یاراتی)
(دیدی بر شهر کده صکره نامی)

گفت چون بیرون شدی از شهر خویش در کدامین شهر بودستی تو پیش
(دیدی شهر کدن نه در جیقمق سبب)
(صکره هانکی شهره او توردک عجب)

نام شهری گفت زان هم در گذشت رنگ رو و نبض او دیگر نکشت
(سویلیوب یکدی همان بر شهر آدی)
(وجه و نبضنده تقیر اولمادی)

خواجگان و شهر هار ایک بیک باز گفت از جای و از نان و نمک
(شهر بی همشهر بی تابک بیک)
(سوردی تکرار آبتون نان و نمک)

شهر شهر و خانه خانه قصه کرد نی رکش چندونی رخ کشت زرد
(چوق بلاد و خانه قصه سین دیدی)
(صرق و وجهنده اثر کو سترمدی)

نبض او بر حال خود بدنی گزند تا بپر سید از سمر قند چو قند
(نبضی کنندی حالی اوزره بی ضرر)
(نامر قنددن سوردیجه چون شکر)

نبض جست و روی سرخ و زرد شد کز سمر قندی زرد کر فرد شد
(نبض اتوب بکز اولدی قهرمیزی ساری)
(کاولدی مهجور سمر قند زرد کری)

آه سردی بر کشید آن ماه رو آب از چشمش روان شد همچو جو
(چکدی کیم بر آه سرد اول ماه رو)
(کوزلرندن یش افسدی عین جو)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	
Adı Soyadı	Hanan Sabah Kareem ALBO SLAM
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kerkük Üniversitesi
Fakülte	Arap Dili Ve Edabiyatı
Bölüm	Arap Dili Ve Edabiyatı

YÜKSEK LİSANS BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edabiyatı

İLETİŞİM

Adres	
E-Mail	